

Літаратура і Мастацтва

№ 5 (2844)
4 лютага 1977 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

цана 8 кап.
Выдаецца з 1932 г.

К. Касмачоў. «Напярэдадні».

Пастанова ЦК КПСС ад 31 студзеня 1977 года

АБ 60-Й ГАДАВІНЕ ВЯЛІКАЙ КАСТРЫЧНІЦКАЙ САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ РЭВАЛЮЦЫІ

7 лістапада 1977 года спаўняецца шэсцьдзесят гадоў Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

Шасцідзесяцігоддзе Кастрычніка з'яўляецца важнай вяхой у жыцці савецкага народа, у развіцці ўсяго сусветнага вызваленчага руху. Наша краіна, усё прагрэсіўнае чалавецтва сустракаюць гэту знамянальную дату пад знакам новых перамог сацыялізму, вучэння Маркса, Энгельса, Леніна, Ідэй пралетарскага Інтэрнацыяналізму, якія ярка дэманструюць сваю вялікую рэвалюцыйна-пераўтваральную сілу.

Велізарным маральна-палітычным уздымам, новымі патрыятычнымі справам, увасабляючы ў жыцці гістарычныя рашэнні XXV з'езда роднай Камуністычнай партыі, адзначаюць савецкія людзі слаўны юбілей Кастрычніка.

Шэсць дзесяцігоддзяў назад гераічны пралетарыят Расіі пад кіраўніцтвам партыі большавікоў на чале з Уладзімірам Ільічам Леніным узяўся на рашучы штурм буржуазна-памешчыцкага ладу і сакрушыў яго. Упершыню ў гісторыі барацьба працоўных супраць эксплуатацыі, сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёту завяршылася Іх поўнай перамогай.

Перамога Кастрычніка — галоўнае падзея XX стагоддзя, якая карэнным чынам змяніла ход развіцця ўсяго чалавецтва. Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя з'явілася заканамерным вынікам грамадскага развіцця, класовай барацьбы ва ўмовах мананалістычнага капіталізму. У выніку яе перамогі ўзнікла першая ў свеце сацыялістычная дзяржава.

Савецкая ўлада ўказала ўсім народам зямлі адзіна правільны выхад з крывавага хаосу войнаў, у якія ўваргаў Іх эксплуатацыйны лад. Першым дзяржаўным актам устаноўленай новай улады стаў ленінскі Дэкрэт аб міры, які абвясціў ясную і даклад-

ную праграму барацьбы за справядлівы, дэмакратычны, усеагульны мір. Вялікі Кастрычнік адкрыў новую эпоху — эпоху пераходу чалавецтва ад капіталізму да сацыялізму, эпоху барацьбы «за вызваленне народаў ад імперыялізму, за спыненне войнаў паміж народамі, за звяржэнне панавання капіталу, за сацыялізм» (Ленін).

У Кастрычніцкай рэвалюцыі глыбока і ўсебакова раскрылася вялікая сусветна-вызваленчая місія рабочага класа.

Перамога Кастрычніка азнаменавала гістарычны паварот у лёсе народаў нашай краіны. Яна выратавала нашу Радзіму ад надыходзішай катастрофы, да якой яе штурхала злычынная палітыка кіруючых эксплуатацыйных класаў — памешчыкаў і буржуазіі, вывела яе на шлях сапраўднага незалежнага развіцця, усебаковага сацыяльна-эканамічнага і культурнага прагрэсу. У той жа час гераічная барацьба рабочых і сялян Расіі, якая атрымала гарачую і дзейсную падтрымку працоўных ва ўсім свеце, паказала, паводле слоў Леніна, «усім краінам сёе-тое, і вельмі істотнае, з Іх непазбежнай і надалькай будучыні». Яна дала магчымасць усім прыгнечаным народам, якія змагаюцца, убачыць і сваю будучую перамогу.

Пралетарыяту многанациональнай Расіі выпала цяжкая, але і ганаровая роля першапраходцы ў стварэнні новага грамадства. Выражаючы карэжныя інтарэсы абсалютнай большасці насельніцтва краіны, рабочы клас у саюзе з працоўным сялянствам забяспечыў перамогу рэвалюцыі і ўстанавіў сваю ўладу. За рэвалюцыйнай, за рабочым класам пайшлі найшырэйшыя масы працоўнага народа, усе перадавыя людзі навукі і культуры. Жорсткаму ўзброенаму, палітычнаму і ідэалагічнаму супраціўленню рэакцыі, дэзарганізацыі эканомікі і контррэвалюцыйнаму сабатажу, крываваму буржуазнаму тэрору рабочы клас

проціпаставіў найвышэйшую арганізаванасць і свядомую дысцыпліну, згуртаванасць вакол Камуністычнай партыі, рэвалюцыйную пільнасць. Увесь ход барацьбы з унутранай контррэвалюцыяй і замежнымі інтэрвентамі паказаў, што рэвалюцыя можа замацаваць сваю перамогу толькі ў тым выпадку, калі яна ўмее абараняцца.

Устанаўленне і ўмацаванне Савецкай улады як адной з форм дыктатуры пралетарыяту на справе забяспечыла небывалую, немагчымую ні ў адной капіталістычнай краіне свабоду і дэмакратыю для гіганцкай працоўнай большасці.

На вопыце нашай краіны была пераканаўча прадэманстравана правільнасць фундаментальнага ленінскага палажэння аб тым, што толькі рабочы клас, вядзены Камуністычнай партыяй, у стане кіраваць усёй масай працоўных і эксплуатаемых у барацьбе за звяржэнне ярма капіталу, у ходзе самога звяржэння, у барацьбе за ўтрыманне і ўмацаванне перамогі, у справе стварэння новага грамадскага ладу.

Пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі працоўных нашай краіны паспяхова справіліся з самай галоўнай і самай складанай задачай сацыялістычнай рэвалюцыі — стваральнай. Быў ажыццёўлены ленінскі план будаўніцтва сацыялізму, які ахоплівае ўсе асноўныя сферы жыцця грамадства. Гэту задачу савецкаму народу давялося вырашаць у наймаверна цяжкай абстаноўцы, знаходзячыся ў варожым капіталістычным акружэнні. Нізкі ўзровень развіцця прадукцыйных сіл і культуры, атрыманы ў спадчыну ад царскай Расіі, пераважанне дробнатаварнай сельскай гаспадаркі, разбуральныя вынікі сусветнай і грамадзянскай войнаў, а таксама замежнай Інтэрвенцыі — у такіх умовах пачалося будаўніцтва новага грамадства ў нашай краіне.

(Працяг на стар. 2).

АБ 60-й ГАДАВІНЕ ВЯЛІКАЙ КАСТРЫЧНІЦКАЙ

(Працяг. Пачатак на стар. 1).

Сацыялістычная-індустрыялізацыя і калектывізацыя сельскай гаспадаркі, культурная рэвалюцыя, справядлівае вырашэнне нацыянальнага пытання ператварылі ў гістарычна кароткі тэрмін нашу Радзіму ў магутную сацыялістычную дзяржаву.

Вераломны напад фашысцкай Германіі перапыніў мірную працу савецкага народа. У працяглай, самай цяжкай з войнаў у гісторыі нашай Радзімы савецкі народ здзейсніў подзвіг, роўнага якому яшчэ не ведала чалавецтва. Ён здолеў не толькі адстаяць сваю свабоду і незалежнасць, але і ўнёс рашучы ўклад у справу вырашэння еўрапейскай і сусветнай цывілізацыі ад знішчэння фашысцкімі варварамі.

Здзейсніўшы беспрыкладны подзвіг у гады Вялікай Айчыннай вайны, савецкі народ прадэманстраваў масавы гераізм і ў мірнай працы па аднаўленню разбураных гарадоў і вёсак, фабрык і заводаў.

Дасягненні Радзімы Кастрычніка за шэсць дзесяцігоддзяў з'яўляюцца пераканаўчым сведчаннем таго, што сацыялізм забяспечыў небывалы ў гісторыі тэмпы прагрэсу ўсіх бакоў жыцця грамадства.

Непазнавальна змянілася народная гаспадарка краіны. Нягледзячы на тое, што з 60 гадоў існавання Савецкай дзяржавы каля двух дзесяцігоддзяў выпала на гады войнаў, навязаных нашаму народу, і наступнае аднаўленне гаспадаркі, у 1976 годзе нацыянальны даход краіны павялічыўся ў параўнанні з дарэвалюцыйным узроўнем у 65 разоў. Цяпер за два і палавінай дні прамысловасць выпускае столькі ж прадукцыі, колькі яе выпускалася за ўвесь 1913 год.

Да рэвалюцыі на долю нашай краіны прыпадала толькі крыху больш чым 4 працэнты сусветнай прамысловай прадукцыі, а сёння — яе пятая частка. У Савецкім Саюзе атрымліваецца больш, чым у любой іншай дзяржаве, чыгуну, сталі, нафты, жалезнай, марганцавай і хромавай руды, вугалю і коксу, цэменту, трактараў (па сумарнай магутнасці рухавікоў), цеплавозаў і электравозаў, бавоўны, льну, мінеральных угнаенняў і многіх іншых відаў прадукцыі.

Адбыліся карэнныя зрухі ў характары, структуры і размяшчэнні прадукцыйных сіл. За гады Савецкай улады выраўняўся ўзровень эканамічнага развіцця ўсіх савецкіх рэспублік. Найглыбейшыя ператварэнні ажыццэваліся ў вёсцы. Створана буйная сацыялістычная сельскагаспадарчая вытворчасць. У. І. Ленін марыў аб тым, каб даць нашай вёсцы сто тысяч трактараў. Цяпер у сельскай гаспадарцы Савецкага Саюза працуюць 2,3 мільёна трактараў, 680 тысяч збожжаборачных камбайнаў і іншая разнастайная тэхніка. Агульны аб'ём сельскагаспадарчай прадукцыі ўзрос за гады Савецкай улады ў 4,4 раза. Эканамічнае ўмацаванне калгасаў і саўгасаў, паступовае пераход сельскай гаспадаркі на сучасную індустрыяльную аснову, няўхільнае паліпшэнне матэрыяльных і культурна-бытавых умоў жыцця працаўнікоў вёскі вядуць да пераадолення істотных адрозненняў паміж горадамі і вёскамі.

У нашай краіне назаўсёды знішчаны такія ўласцівыя капіталізму сацыяльныя язвы, як голад і галечка, беспрацоўе і непісьменнасць, сацыяльны і нацыянальны прыгнёт. Рэальныя даходы рабочых прамысловасці і будаўніцтва павялічыліся ў параўнанні з 1913 годам у 10, а сялян — у 14 разоў. Ажыццэлена велізарная праграма жыллёвага і культурна-бытавога будаўніцтва. Перабудавана большасць старых, створана многа новых гарадоў, змянілася аблічча вёскі. Цяпер у краіне кожныя два гады ўводзіцца больш жылля, чым было ў гарадскім жыллёвым фондзе ў Расіі перад рэвалюцыяй. Кожнаму савецкаму чалавеку прадастаўляецца бясплатная медыцынская дапамога, гарантуецца справядлівае сацыяльнае забеспячэнне.

У нашай краіне паспяхова вырашана сацыяльная задача велізарнай гістарычнай значнасці — на справе забяспечана сапраўднае раўнапраўе жанчыны. Савецкія жанчыны адыгрываюць вялікую ролю ва ўсіх сферах грамадскага жыцця. Увесь савецкі народ аддае бязмежную даніну павялічанай жанчыне-маці, жанчыне-працаўніцы, жанчыне — актыўнай удзельніцы камуністычнага будаўніцтва.

Сацыялізм адкрыў працоўным найшырэйшы доступ да ведаў, да багаццяў духоўнай культуры. У дарэвалюцыйнай Расіі каля трох чвэрцей дарослага насельніцтва было непісьменным. Цяпер жа больш трох чвэрцей работнікаў, занятых у народнай гаспадарцы, мае вышэйшую або сярэдняю (поўную або няпоўную) адукацыю. Усім відам навучання ахоплены цяпер звыш 93 мільёнаў чалавек. У асноўным завершаны пераход да ўсеагульнай сярэдняй адукацыі. У грамадскай свядомасці пануе навуковы матэрыялістычны светлагляд; расквітнелі савецкая літаратура і мастацтва, яны ўносіць велізарны ўклад ва ўсю сусветную культуру.

Сацыялізм стварыў неабмежаваны магчымасці для развіцця навукі, паставіў яе на службу народу. У краіне працуюць каля 1,3 мільёна навуковых работнікаў — у 108 разоў больш, чым у 1913 годзе. Савецкая навука мае вялікія дасягненні ў вывучэнні працэсаў грамадскага развіцця, яна выйшла на самыя перадавыя рубяжы па раду напрамкаў матэматыкі і механікі, квантавай электроніцы і фізіцы цвёрмага цела, ядзернай энергетыкі, хіміі і біялогіі, касмічных даследаванняў і навук аб Зямлі, многіх іншых галін ведаў.

Важнейшым вынікам самаадданай працы савецкага народа стала пабудаванне ў нашай краіне грамадства развітога сацыялізму.

Развітое сацыялістычнае грамадства — законмерны этап у станаўленні камуністычнай фармацыі. На гэтым этапе сацыялізм, развіваючыся ўжо на ўласнай аснове, усё больш поўна раскрывае свае творчыя магчымасці, сваю глыбока гуманістычную сутнасць. Развіты сацыялізм характарызуецца спалучэннем дасягненняў навукова-тэхнічнай рэвалюцыі з перавагамі сацыялістычнай сістэмы гаспадаркі, рашучым паваротам да інтэнсіўных метадаў развіцця эканомікі, якасна новым узроўнем і маштабамі вытворчасці, якія даюць магчымасць непасрэдна вырашаць задачы стварэння матэрыяльна-тэхнічнай базы камунізму, забяспечваюць няспынный рост дабрабыту працоўных, дабівацца важных поспехаў у эканамічным саборніцтве з капіталізмам.

Развіты сацыялізм знамянуе высокую ступень сталасці ўсёй сістэмы грамадскіх адносін, якія паступова перарастаюць у камуністычныя. Яму ўласцівы непарушыны ідэйна-палітычны і сацыяльна-эўрграванасць працоўных, іх беззапаветная адданасць высокародным ідэалам камуністычнай партыі, вернасць прынцыпам марксізму-ленінізму. Развіты сацыялізм — гэта сёння вышэйшае дасягненне сацыяльнага прагрэсу.

Канцэпцыя развітога сацыялістычнага грамадства, распрацаваная калектывамі намаганнямі КПСС і брацкіх камуністычных і рабочых партый, з'яўляецца вялікім творчым укладам у скарбніцу марксізму-ленінізму. Апіраючыся на тэорыю і практыку развітога сацыялізму, КПСС вызначыла ясны, рэалістычны курс дзеянняў на бліжэйшыя гады і больш працяглую гістарычную перспектыву, канкрэтызавала шляхі рэалізацыі нашых праграмных мэт.

Мінула дзесяцігоддзе пасля таго, як наша партыя, увесь савецкі народ урачыста падводзілі вынікі першага паўстагоддзя Савецкай улады. У маштабах гісторыі — гэта невялікі па часу тэрмін. Але гэтыя дзесяці гадоў зоймуць у гераічным летанісе камуністычнага будаўніцтва выдатнае месца па сваёй насычанасці падзеямі велізарнай гістарычнай значнасці ў жыцці краіны і на міжнароднай арэне, буйнамаштабнасці і комплекснасці сацыяльна-эканамічнага развіцця, уласцівага сталаму сацыялістычнаму грамадству.

За адно дзесяцігоддзе практычна падвоіўся эканамічны патэнцыял нашай Радзімы, створаны за папярэдняга паўстагоддзя. Увайшло ў строй каля чатырох тысяч буйных прамысловых прадпрыемстваў. На аснове сучасных дасягненняў навукі і тэхнікі рэканструяваны тысячы дзюечых заводаў і фабрык. Шырокім фронтам разгарнулася ажыццэўленне гіганцкіх комплексных праграм, якія ператвараюць велізарны тэрыторыі краіны. У іх ліку праграмы развіцця Нечарназёмнай зоны Расіі, Заходняй Сібіры, прамысловага асваення Усходняй Сібіры ў раёне Байкала-Амурскай магістралі, Істотна павысіўся ўзровень жыцця савецкіх людзей, рэалізавана самая шырокая ў гісторыі краіны сацыяльная праграма. На правядзенне новых сацыяльных мерапрыемстваў у дзевятай пяцігодцы было накіравана столькі ж сродкаў, колькі за дзве папярэдня пяцігодкі, разам узятыя.

Партыя распрацавала і паслядоўна ажыццэўляе навукова абгрунтаваную эканамічную стратэгію, накіраваную на дасягненне фундаментальных, даўгачасных мэт, вышэйшай сярод з'яўляецца найуспешным уздым матэрыяльнага і культурнага ўзроўню жыцця народа. Дынамічнае і прапарцыянальнае развіццё вытворчасці, павышэнне яе эфектыўнасці, усямернае паліпшэнне якасці работы і хуткі рост прадукцыйнасці працы — такі адзіны правільны шлях далейшага ўмацавання магутнасці нашай Радзімы, усё больш поўнага задавальнення матэрыяльных і духоўных патрэбнасцей савецкіх людзей.

Асновай эканамічнай стратэгіі партыі з'яўляецца далейшае нарошчванне эканамічнай магутнасці краіны, расшырэнне і карэннае абнаўленне вытворчых фондаў, забеспячэнне ўстойлівага збалансаванага росту цяжкай прамысловасці — фундаменту эканомікі.

Дасягненню важнейшых эканамічных і сацыяльных мэт служыць аграрная палітыка партыі, накіраваная на ператварэнне сельскагаспадарчай вытворчасці ў высокаразвіты сектар эканомікі. Яна з'яўляецца працягам і творчым развіццём ленінскага кааператыўнага плана ў новых умовах. За мінулыя дзесяці гадоў у развіццё сельскай гаспадаркі ўкладзена сродкаў амаль у два разы больш, чым за ўсе папярэдня гады Савецкай улады. Ажыццэўлена сучаснага аграрнага курсу партыі садзейнічала ўздыму земляробства і жывёлагадоўлі. Нягледзячы на вельмі неспрыяльныя ўмовы надвор'я ў дзевятай пяцігодцы, працаўнікі вёскі дабіліся таго, што ўраджайнасць збожжавых за дзве апошнія пяцігодкі вырасла ў 1,4 раза, а прадукцыйнасць працы ў грамадскай гаспадарцы павысілася на 58 працэнтаў. У дзевятай пяцігодцы капітальныя ўкладанні ў гэтую галіну перавысяць 170 мільярдаў рублёў і складуць звыш чвэрць іх агульнага аб'ёму.

На аснове дынамічнага развіцця эканомікі набывае новыя рысы сацыяльнае аблічча савецкага грамадства. Адбываецца далейшае сцірэнне класавых адрозненняў, умацоўваецца яго сацыяльна аднароднасць. Саюз рабочага класа, калгаснага сялянства і народнай інтэлігенцыі пры вядучай ролі рабочага класа стаў трывалай, непарушнай асновай новай гістарычнай супольнасці, якая склалася ў нашай краіне, — савецкага народа.

Моцны і маналітычны брацкая дружба і адзінства ўсіх нацый і народнасцей, якія складаюць вялікі і магутны Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. Яго ўтварэнне і паспяховае развіццё з'яўляюцца

трыумфам ленінскай нацыянальнай палітыкі КПСС, яскравым сведчаннем яе сапраўднага інтэрнацыяналістычнага характару, вялікай заваёвай сацыялізму. Трывалай матэрыяльнай асновай дружбы і супрацоўніцтва нашых народаў стаў адзіны гаспадарчы арганізм, які склаўся ў межах усёй краіны. Забяспечана фактычная роўнасць усіх нацый і народнасцей ва ўсіх сферах жыцця грамадства, расквітнела культура — нацыянальная па форме і сацыялістычная па зместу, усталявалася сапраўднае брацтва людзей працы, незалежна ад іх нацыянальнасці, брацтва, спаянае агульнасцю карэнных інтарэсаў, мэт і марксісцка-ленінскай ідэалогіі. Паслядоўна рэалізаваны ленінскія прынцыпы нацыянальнай палітыкі вядзе да далейшага ўсебаковага збліжэння ўсіх народаў нашай многанацыянальнай сацыялістычнай Радзімы. Савецкі Саюз дае прыцягальны прыклад паспяховага вырашэння аднаго з самых складаных пытанняў развіцця чалавечага грамадства.

У ходзе рэвалюцыйнага стварэння і барацьбы за свабоду, у будніх сацыялістычнага будаўніцтва фарміраваўся і загартоўваўся савецкі чалавек. Сваімі працоўнымі подзвігамі і творчымі здзяйсненнямі, гераічнай стойкасцю і мужнасцю ў суровых выпрабаваннях Вялікай Айчыннай вайны, бескарыслівым удзелам у лесе братаў па класу ва ўсім свеце савецкі чалавек даказаў сваю глыбокую адданасць ідэалам камунізму, свой палымны патрыятызм і інтэрнацыяналізм. Ён спалучае ў сабе ідэйную перакананасць і велізарную жыццёвую энергію, пастаяннае імкненне да вышэйшых ведаў і культуры, пацудоў калектывізму і таварыскай узаемадапамогі. Савецкі чалавек горада любіць сваю сацыялістычную Радзіму. Зместам усяго яго жыцця стала натхнёная праца ў імя камунізму.

Сучасны этап развіцця савецкага грамадства адзначаны далейшым умацаваннем і развіццём сацыялістычнай дзяржаўнасці, паслядоўным разгортаннем сацыялістычнага дэмакратызму.

Сацыялістычная дэмакратыя выражае і абараняе інтарэсы народа, служыць справе камунізму. Яна пашыраецца на ўсё грамадскае жыццё — эканамічнае, палітычнае і духоўнае, стварае ўмовы для ўсёбаковага росквіту асобы. Савецкі народ — сапраўды і адзіны гаспадар краіны. Усе важнейшыя пытанні яе палітычнага, эканамічнага, сацыяльнага і культурнага жыцця абмяркоўваюцца і вырашаюцца ў нас з найшырэйшым і непасрэдным удзелам рабочых, сялян, інтэлігенцыі. Дэмакратызм нашага грамадства знаходзіць яркае ўвасабленне ў шматграннай дзейнасці Саветаў дэпутатаў працоўных — самых прадстаўнічых органаў народаўладдзя. Важнае месца ў грамадскім жыцці займаюць савецкія прафсаюзы, якія валодаюць вялікімі правамі і магчымасцямі ў вырашэнні сацыяльна-эканамічных задач. Актыўную ролю адыгрывае ленінскі камсамол — арганізатар савецкай моладзі, надзейны памочнік і рэзерв партыі.

Сацыялістычная дэмакратыя — гэта адзінства праваў і абавязкаў, сапраўднай свабоды і грамадзянскай адказнасці, гарманічнае спалучэнне інтарэсаў грамадства, калектыву і асобы. Пераканаўчым выражэннем глыбокага дэмакратызму савецкага ладу з'яўляецца ўсенародная падтрымка ленінскай упуранай і знешняй палітыкі Камуністычнай партыі, усё ўзрастаючая палітычная і працоўная актыўнасць народных мас, велізарны размах сацыялістычнага саборніцтва, руху за камуністычныя адносіны да працы.

Партыя нястомна вядзе работу па далейшаму ўдасканаленню дэмакратычных асноў нашай агульнанароднай дзяржавы, якая працягвае ў новых гістарычных умовах вядуць стваральную місію дзяржавы дыктары пралетарыяту, па забеспячэнню ўсё больш шырокага ўдзелу працоўных у кіраванні ўсімі справамі грамадства.

Уся гераічная гісторыя савецкага народа, яго баявыя і працоўныя перамогі, яго выдатныя здзяйсненні непарыву звязаны з дзейнасцю Камуністычнай партыі як кіруючай і накіроўваючай сілы нашага грамадства.

Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя атрымала перамогу таму, што яе ўзначаліла партыя новага тыпу, якая створана вялікім Леніным і ўвасобіла ў сабе рэвалюцыйную энергію самага перадавога класа сучаснасці — рабочага класа. Яна адстаяла свой генеральны курс і паслядоўна ажыццявіла яго ў прынцыповай барацьбе з трацізмам, правым і «левым» апартунізмам, нацыянал-ухлістамі, забеспечыла ленінскае адзінства партыйных радаў. Выкарыстоўваючы найбагацейшы арсенал сродкаў класовай барацьбы, апіраючыся на глыбока пазнаныя законы грамадскага развіцця, гістарычную ініцыятыву рабочага класа і рэвалюцыйную творчасць мас, творча развіваючы рэвалюцыйнае вучэнне марксізму-ленінізму, наша партыя аказалася на вышэйшым вялікіх задач эпохі, яна з гонарам нясе пераможы сцяг Кастрычніка.

Гістарычны вопыт сведчыць, што рэвалюцыйная партыя рабочага класа — гэта партыя, якая кіруецца марксісцка-ленінскай тэорыяй, што дае адзіна правільны арыенцір у барацьбе за перамогу сацыялістычнай рэвалюцыі, у будаўніцтве новага грамадства. Гэта — партыя, цесна звязаная з масамі, уся дзейнасць, усе імкненні якой накіраваны на карысць чалавеча працы. Гэта — партыя, якая будзеца на аснове дэмакратычнага цэнтралізму, высокай свядомасці і адзінай для ўсіх дысцыпліны. Гэта — партыя пралетарскага інтэрнацыяналізму. Такай партыяй была, ёсць і будзе партыя Леніна, партыя рабочага класа, баявы авангард усяго савецкага народа.

САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ РЭВАЛЮЦЫІ

Сучасны перыяд характарызуецца далейшым павышэннем кіруючай ролі партыі ў грамадстве, умацаваннем яе тэарэтычнай, палітычнай і арганізатарскай дзейнасці. Велізарнае значэнне мае плённая, творчая работа Цэнтральнага Камітэта КПСС, яго Палітбюро на чале з выдатным палітычным і дзяржаўным дзеячам сучаснасці, верным марксістам-ленінцам, нястомным барацьбітом за справу камунізму Генеральным сакратаром ЦК КПСС таварышам Л. І. Брэжневым.

КПСС удзяляе вялікую ўвагу ўмацаванню і развіццю ленинскіх норм партыйнага жыцця і прынцыпаў кіраўніцтва, паглыбленню ўнутрыпартыйнай дэмакратыі, павышэнню патрабавальнасці да кожнага члена партыі і палітычнаму свайго якаснага саставу, удасканаленню ўсіх бакоў партыйнага кіраўніцтва грамадствам. Прынцыповае значэнне мелі ў гэтых адносінах рашэнні XX з'езда партыі, кастрычніцкага (1964г.) Пленума ЦК, XXIII, XXIV і XXV з'ездаў КПСС. У партыі ўсталяваўся сапраўды ленинскі стыль работы — стыль навуковы, творчы, які чужы суб'ектыўзму, прадугледжвае высокую патрабавальнасць, выключнае самаздаваленасць, процістаяць любым праўленням бюракратызму і фармалізму. На сустрэчу 60-годдзю Кастрычніка наша 16-мільённая партыя ідзе як баявы саюз аднадумцаў-камуністаў, дасяга згуртаваных вакол свайго ленинскага Цэнтральнага Камітэта.

Велізарныя змены адбыліся за шэсць апошніх дзесяцігоддзяў не толькі ў нашай краіне, але і ва ўсім свеце. Пачатак гэтым глыбокім, усеахопным сацыяльным пераменам паклала Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя. Яна дала магутныя рэвалюцыйныя імпульсы ўсім атрадам міжнароднага рабочага руху, адкрыла новыя магчымасці і перспектывы для разгортвання нацыянальна-вызваленчай барацьбы ў каланіяльных і паўкаланіяльных краінах. У цэнтры ўсяго грамадскага жыцця сучаснай эпохі канчаткова і беспаваротна стаў рабочы клас. Пад уплывам Вялікага Кастрычніка на ўсіх кантынентах пачалося фарміраванне арганізаванага пралетарскага ангарда — камуністычных партыі.

Разгром фашызму і японскага мілітарызму ў ходзе другой сусветнай вайны, перамога сацыялістычных рэвалюцый у радзе краін Еўропы і Азіі паскорылі сусветнае развіццё. Рэвалюцыйны працэс, пачаты Вялікім Кастрычнікам, дасягнуў якасна новага рубяжа: сфарміравалася сусветная сістэма сацыялізму. Адбылося карэнае змяненне судносінаў сіл на міжнароднай арэне. Магутнасць і прыклад сусветнага сацыялізму памножылі рэвалюцыйныя магчымасці міжнароднага рабочага класа, садзейнічаючы прагрэсу ўсяго вызваленчага руху.

Пераможная кубінская рэвалюцыя прывяла да ўтварэння першай сацыялістычнай дзяржавы ў Заходнім паўшар'і. У выніку гістарычнай перамогі в'етнамскага народа і завяршэння ўз'яднання краіны Сацыялістычная Рэспубліка В'етнам ператварылася ў важны фактар міру і прагрэсу ў Азіі. З перамогай патрыятычных сіл у Лаосе, прыходам да кіраўніцтва краінай марксісцка-ленінскай народна-рэвалюцыйнай партыі расшыраецца сям'я сацыялістычных краін.

Гістарычны вопыт сусветнага сацыялізму ўзбагаціў скарбніцу марксізму-ленінізму новымі вывадамі і палажэннямі, расшырыў гарызонты рэвалюцыйнай тэорыі і практыкі. Ён неабвержна даказаў усеагульную значнасць асноўных законаў сацыялістычнай рэвалюцыі і будаўніцтва новага грамадства, адкрытых марксісцка-ленінскай навукай і ўпершыню ўвасобленых у практыцы Кастрычніка, пацвердзіў неабходнасць творчага прымянення гэтых законаў з улікам канкрэтных умоў і асаблівасцей асобных краін.

За апошнія гады яшчэ больш умацавала сусветная садружнасць брацкіх народаў сацыялістычных краін — міжнародны саюз новага тыпу. Сацыялістычныя дзяржавы, аб'яднаныя агульнасцю ладу, адданасцю справе міру, сацыялізму, дэмакратыі і нацыянальнай незалежнасці, добраахвотна развіваюць паміж сабой усебаковае супрацоўніцтва на аснове прынцыпаў марксізму-ленінізму і інтэрнацыянальнай салідарнасці, павялі раўнапраўя і суверэннасці кожнай дзяржавы, неўмяшання ва ўнутраныя справы, таварыскай узаемадапамогі. Умацаваліся ідэйнае адзінства і палітычная згуртаванасць брацкіх краін. Склаўся і паспяхова функцыянуе механізм іх знешнепалітычнага ўзаемадзеяння. Інтэнсіўна развіваецца эканамічнае супрацоўніцтва. Распрацавана і ажыццяўляецца даўгачасная Комплексная праграма сацыялістычнай эканамічнай інтэграцыі дзяржаў — членаў СЭУ. Расшыраюцца ідэалагічныя і культурныя сувязі. Умацаванне згуртаванасці сацыялістычных краін, паглыбленне брацкай дружбы паміж іх марксісцка-ленінскімі партыямі значна павялічваюць аб'яднаную магутнасць і ўплыў сацыялізму на ход міжнародных падзей. Цяпер садружнасць сацыялістычных краін стала самай дынамічнай эканамічнай сілай у свеце, вядучым фактарам сусветнай палітыкі.

Поспехі сацыялістычных краін пераканаўча гавораць аб тым, што сацыялізму належыць будучыня. Наадварот, капіталізм — гэта грамадства, пазбаўленае будучыні. Ён азначае эксплуатацыю працоўных, сацыяльна-палітычны і духоўны прыгнёт, беспрацоўе, расавую і нацыянальную дыскрымінацыю, каланіялізм і некаланіялізм. Ён параджае глыбокі маральны крызіс грамадства, духоўную дэградацыю, спажывецкія адносіны да жыцця, культ насілля, якія дэфармуюць асобу.

Імперыялізм — віноўнік настрымнай гонкі ўзбраенняў, якая стварае пагрозу тэрмаядзернай катастрофы, віноўнік драпежніцкіх адносін да навакольнага асяроддзя.

У сучасных умовах, калі істотна паглыбіўся агульны крызіс капіталізму, абвастрыліся яго непрымірныя супярэчнасці, усё большы размах набывае барацьба супраць эксплуатацыі, засілле манополій за дэмакратыю і сацыялізм. У авангардзе гэтай барацьбы ідзе пралетарыят. Найвышэйшага за апошнія дзесяцігоддзі ўзроўню дасягнула забастовачная барацьба, накіраваная супраць эксплуатацыі, беспрацоўя, росту дарогаў, спроб перакласці на плечы працоўных цяжар эканамічнага крызісу. Нарастае адпор рэакцыйнай палітыцы буйнога капіталу. Рухнулі фашысцкія дыктатуры ў Партугаліі і Грэцыі. Пацярпеў крах франкісцкі рэжым у Іспаніі.

Умацаўся цяга да адзінства рабочага руху, да аб'яднання левых, дэмакратычных сіл. Адбываецца зрух улева ў прафсаюзах. Расціць колькасць, аўтарытэт і ўплыў у масах камуністычных партыі ў краінах капіталу.

Пад магутным напорам нацыянальна-вызваленчага руху адбыўся распад каланіяльнай сістэмы імперыялізму. Узніклі дзесяткі новых незалежных дзяржаў. Іх роля ў сусветным развіцці значна ўзрастае. Імперыялізм не змірыўся са стратай свайго панавання, ён спадзяецца з дапамогай некаланіялізму працягваць эксплуатацыю гэтых краін, кантраляваць іх эканамічнае і палітычнае жыццё. Аднак краіны, якія вызваліліся ад панавання каланізатараў, дабіваюцца ўмацавання свайго незалежнасці, паскарэння эканамічнага, тэхнічнага і культурнага прагрэсу. Умацоўваюцца дэмакратычныя і рэвалюцыйныя сілы, якія выступаюць з паслядоўна антыімперыялістычных пазіцый і імкнучыся да каронных грамадскіх пераўтварэнняў. Глыбокія прагрэсіўныя зрухі адбываюцца ў грамадскім жыцці арабскіх, афрыканскіх і азіяцкіх краін сацыялістычнай арыентацыі.

Савецкі Саюз, іншыя сацыялістычныя дзяржавы аказваюць усмерную падтрымку краінам, якія сталі на шлях развіцця, у іх барацьбе за ажыццяўленне сваіх законных імкненняў, за поўнае забавенне ад імперыялістычнай эксплуатацыі, за права саміх нараджацца сваім лёсам. Буйным дасягненнем рэвалюцыйнага руху з'явілася ў апошні час перамога патрыятаў Анголы, якія апыраліся на салідарнасць і брацкую дапамогу СССР і Кубы, усіх краін сацыялістычнай садружнасці, прагрэсіўных сіл на афрыканскім кантыненте і ва ўсім свеце. Гэта перамога дала новы моцны імпульс барацьбе афрыканскіх народаў супраць расісцкіх рэжымаў у Паўднёвай Афрыцы і Ралэзіі.

Гісторыя неабвержна сведчыць аб неадольнай магутнасці саюза трох асноўных рэвалюцыйных сіл сучаснасці — сусветнага сацыялізму, міжнароднага пралетарыяту і нацыянальна-вызваленчага руху.

На аснове каронных змяненняў у судносінах сіл у свеце адбываецца глыбокая перабудова ўсёй сістэмы міжнародных адносін.

За апошнія гады удалося дабіцца пазітыўнага павароту ў развіцці міжнародных адносін, павароту ад «халоднай вайны» да разрадкі напружанасці, да ўсталявання ў практыцы міжнароднага жыцця прынцыпаў мірнага суіснавання дзяржаў з розным грамадскім ладам. Адалена пагроза сусветнай тэрмаядзернай вайны. Забяспечаны больш спрыяльныя міжнародныя ўмовы мірнага сацыялістычнага і камуністычнага будаўніцтва, развіцця барацьбы народаў за сацыяльны прагрэс. Больш чым трыццаць гадоў савецкі народ працуе ва ўмовах міру. Міжнароднае становішча СССР трывае як ніколі. Яшчэ вышэйшым стаў міжнародны аўтарытэт Радзімы Кастрычніка, іншых краін сацыялізму.

Асабліва адчувальныя змяненні ў напрамку ўмацавання міру адбыліся ў Еўропе, чаму садзейнічалі скліканне і поспех гістарычнай Нарады па бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе. Інтэрэсам усеагульнага міру адпавядае паварот да лепшага ў адносінах СССР з ЗША, развіццё мірнага супрацоўніцтва з Францыяй, ФРГ, Італіяй, Вялікабрытаніяй і іншымі капіталістычнымі дзяржавамі.

Поспехі, дасягнутыя ў аздараўленні палітычнага клімата планеты, сталі магчымы перш за ўсё дзякуючы ўзроўню магутнасці Савецкага Саюза і іншых сацыялістычных дзяржаў. Іх паслядоўнай міралюбівай палітыцы, настойлівай барацьбе за мір шырокіх народных мас на ўсіх кантынентах. Кіруючыя колы капіталістычных дзяржаў цяпер вымушаны лічыцца з поўнай бесперспектыўнасцю і бяссэнсавасцю разлікаў на ваенную перамогу над сацыялізмам. Усталёўваюцца больш рэалістычныя тэндэнцыі ў знешняй палітыцы раду капіталістычных краін, прызнанне іх кіруючымі дзеячамі неабходнасці мірнага суіснавання дзяржаў з розным грамадскім ладам.

Велізарная канструктыўная, мабілізуючая роля ў развіцці і паглыбленні палітыкі разрадкі належыць прынятай XXIV з'ездам КПСС Праграме міру і яе арганічнаму працягу — праграме далейшай барацьбы за мір і міжнароднае супрацоўніцтва, за свабоду і незалежнасць народаў, вызначанай XXV з'ездам ленинскай партыі. Міралюбівыя ініцыятывы Савецкага Саюза атрымалі і атрымліваюць падтрымку працоўных усіх краін, выражаюць кроўныя інтарэсы і спадзяванні народаў.

У той жа час партыя ўлічвае, што цяперашні этап сусветнага развіцця хаакартызуецца ўзмацненнем класавай барацьбы на міжнароднай арэне. Агрэсіўныя імперыялістычныя сілы павялічваюць гонку ўзбраенняў, якая з'яўляецца сур'ёзнай пагрозай для міру і бяспекі народаў, спрабуюць усяляк перашкодзіць разрадцы напружанасці. Рэакцыйныя колы арганізуюць ідэалагічныя дыверсіі супраць Савецкага Саюза і іншых сацыялістычных краін, паклёпніцкія, антысавецкія, антыкамуністычныя кампаніі, спрабуюць умешацца ва ўнутраныя справы сацыя-

лістычных і іншых краін. Нагіняючы антыкамуністычную істэрыю, імперыялістычная рэакцыя праводзіць ганенні і тэрор супраць дэмакратычных, прагрэсіўных рухаў.

Даючы рашучы адпор усім падкопам праціўнікаў міру і сацыялізму, Савецкі Саюз і іншыя брацкія сацыялістычныя краіны дабіваюцца далейшага развіцця спрыяльных для міру і сацыяльнага прагрэсу перамен у міжнародным становішчы, ператварэння разрадкі ў няспыны, усё больш жыццяздольны, універсальны і незваротны, ахоплваючы ўсе кантыненты працэс пераходу да ўстойлівага плённага мірнага супрацоўніцтва паміж дзяржавамі, дасягнення практычных поспехаў у разбраенні — у першую чаргу ядзерным. Разбраенне, як указваў У. І. Ленін, ёсць «ідэал сацыялізму».

Гэта наша пазіцыя блізка і зразумелая ўсім людзям працы. Вось чаму перадавое чалавецтва так высока ацэньвае накіраваную на дасягненне высокародных, гуманых мэт знешнепалітычную дзейнасць Цэнтральнага Камітэта КПСС, Палітбюро ЦК, страсную і натхнёную барацьбу за ўмацаванне міру і бяспекі народаў, якую нястомна вядзе Леанід Ільіч Брэжнеў.

Умацоўваюцца пазіцыі сусветнага камуністычнага руху — самай прагрэсіўнай і ўплывовай палітычнай сілы сучаснасці. Буйнымі вяхамі на шляху далейшага згуртавання камуністычнага руху, ўзмацнення барацьбы супраць імперыялізму, за мір, дэмакратыю і сацыяльны прагрэс сталі Міжнародная нарада камуністычных і рабочых партыі (Масква, 1969 г.), Народа камуністычных партыі краін Лацінскай Амерыкі і Карыбскага басейна (Гавана, 1975 г.), Канферэнцыя камуністычных і рабочых партыі Еўропы (Берлін, 1976 г.), форуму камуністаў іншых рэгіёнаў. Яны з'явіліся яркай дэманстрацыяй невычайна высокай жыццёвай сілы інтэрнацыянальнай салідарнасці камуністаў усіх краін. КПСС разам з іншымі брацкімі партыямі будзе і ў далейшым актыўна змагацца за ўмацаванне адзінства сусветнага камуністычнага руху на прынцыповым аснове марксізму-ленінізму, пралетарскага інтэрнацыяналізму.

Пралетарскі інтэрнацыяналізм — важнейшы, прывераны жыццём прынцып дзейнасці камуністаў.

Ён пранізвае ўвесь змест тэорыі і практыкі навуковага камунізму. Пад сцягам інтэрнацыяналізму была атрымана перамога Кастрычніка, умацоўваліся пазіцыі першай сацыялістычнай дзяржавы, узнікла сусветная сістэма сацыялізму, умацоўваецца і развіваецца садружнасць сацыялістычных дзяржаў, расце і згуртоўваецца міжнародны камуністычны, рабочы рух. КПСС нязменна зыходзіла і зыходзіць з каронных інтэрнацыянальных інтарэсаў сацыялізму, усяго рэвалюцыйнага руху.

Салідарнасць рабочага класа, камуністаў усіх краін у барацьбе за агульны мэты, падтрымка імі барацьбы народаў за нацыянальнае вызваленне і сацыяльны прагрэс, добраахвотнае супрацоўніцтва раўнапраўных, незалежных брацкіх партыі, арганічнае спалучэнне імі ў сваёй палітыцы нацыянальных і інтэрнацыянальных інтарэсаў працоўных, — гэта і ёсць пралетарскі інтэрнацыяналізм у дзеянні. Ён быў і застаецца магутнай, выпрабаванай зброяй камуністычнага і рабочага руху.

Усё развіццё сусветнага рэвалюцыйнага руху пацвярджае, што захаванне агульных прынцыпаў марксізму-ленінізму, пралетарскага інтэрнацыяналізму — гэта важнейшая перадумова ўмацавання пазіцый, росту аўтарытэту і ўплыву кожнай кампартыі, паспяховага выканання ёю сваіх абавязкаў перад рабочым класам уласнай краіны і свайго інтэрнацыянальнага абавязку. Усталяванне сапраўднай самастойнасці і незалежнасці кампартыі, правядзенне імі эфектыўнай прынцыповай рэвалюцыйнай палітыкі прадугледжвае развіццё адносін брацкага супрацоўніцтва, узаемадапамогі і падтрымкі ў рамках усяго камуністычнага і рабочага руху, дзейснай салідарнасці з рэальным сацыялізмам, галоўнай антыімперыялістычнай сілай, надзейнай апорай сусветнага рэвалюцыйнага працэсу.

Кастрычніцкая рэвалюцыя з'яўляецца такой сацыяльна-палітычнай падзеяй, веліч якой раскрываецца ўсё глыбей і больш рэльефна з кожным новым крокам чалавецтва па шляху грамадскага прагрэсу.

Сусветна-гістарычнае значэнне перамогі Кастрычніка, вопыту рэальнага сацыялізму заключаецца ў тым, што яны далі прыклад самай справядлівай арганізацыі грамадства ў інтарэсах працоўных.

Сацыялізм — гэта грамадства рэальнага гуманізму. Яго галоўнай каштоўнасцю з'яўляецца чалавек працы. Усё для ічасця чалавека, у імя чалавека — такі найглыбейшы сэнс новага, сацыялістычнага ладу жыцця.

Сацыялізм — гэта грамадства вызваленай працы, сапраўднай дэмакратыі, сапраўднай свабоды асобы, самай перадавой навукі і культуры. Ён ліквідуе ўсе віды прыгнёту, забяспечвае права на працу, адукцыю і адпачынак, поўную занятасць працоўных, стварае рэальныя магчымасці для ўсебаковага творчага росту ўсіх членаў грамадства.

Сацыялізм — гэта грамадства сацыяльнага аптымізму. Ён дае чалавеку працы цвёрдую ўпэўненасць у заўтрашнім дні, у шчаслівай будучыні сваіх дзяцей, у забяспечанай старасці.

Сацыялізм нясе народам новыя, раўнапраўныя адносіны, узаемавыгаднае супрацоўніцтва і мір. Ён адкрывае перад народамі маладых незалежных краін, якія першае ад вынікаў каланіялізму і некаланіялізму, перспектыву лічэвацкі ў гістарычна кароткі тэрміны эканамічнай адсталасці, перспектыву сацыяльнага вызвалення і ўсебаковага прагрэсу.

(Заканчэнне на стар. 4).

АБ 60-й ГАДАВІНЕ ВЯЛІКАЙ КАСТРЫЧНІЦКАЙ САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ РЭВАЛЮЦЫІ

(Заначэнне. Пачатак на стар. 1).

Сацыялістычная арганізацыя эканамічнага, палітычнага і духоўнага жыцця паказала, што толькі сацыялізм адкрывае шлях вырашэння самых важных і неадкладных агульначалавечых праблем сучаснасці. Толькі ён здольны назаўсёды збавіць чалавечтва ад пагрозы ўсеагульнай знішчальнай вайны з прымяненнем зброі масавага знішчэння, захаваць і палепшыць прыроднае асяроддзе.

Самыя светлыя надзеі працоўных усіх краін звязаны з сацыялізмам. У гэтым — сіла прыкладу Кастрычніка, поспеху Савецкага Саюза, усіх краін сацыялістычнай садружнасці.

Усё развіццё савецкага грамадства праходзіць цяпер пад нарастаючым уздзеяннем ідэй XXV з'езду КПСС. Гэта з'езд непарушнага адзінства партыі і народа, нагняючых перспектывы і мэтанакіраванай дзелавітасці. У справядлівым дакладзе ЦК КПСС з'езду таварыш Л. І. Брэжнеў з пазіцыі творчага марксізму-ленінізму даў глыбокі аналіз усіх асноўных бакоў дзейнасці партыі і жыцця грамадства развіцця сацыялізму, навукова абагульніў велізарны практычны вопыт, паставіў задачы на будучыню, раскрыў ключавыя праблемы грамадскага развіцця як унутранага, так і міжнароднага характару.

Палітычны курс партыі, намечаны XXV з'ездам, забяспечвае няспыннае ўмацаванне і развіццё эканамічнай і абароннай магутнасці СССР, удасканаленне сацыялістычных грамадскіх адносін, далейшы рух нашай Радзімы да камунізму. Устаноўкі з'езду знайшлі сваё канкрэтнае ўвасабленне ў плане дзесяціпяцігодкі, пяцігодкі эфектыўнасці і якасці, велізарных маштабаў і вялікіх магчымасцей. Рэвалюцыйны творчы дух, ідэй XXV з'езду жывуць у штодзённых справах нашай партыі, нашага народа. Будучы зразумелымі і ўспрынятымі мільённымі масамі, яны ўсё больш становяцца матэрыяльнай сілай, магутным паскаральнікам усёго нашага развіцця. Савецкія людзі добра ведаюць — чым больш добра сумленна і эфектыўна іх праца, тым больша магутнасць сацыялістычнай Айчыны, тым лепшае і прыгажэйшае наша жыццё.

Усё большы размах атрымлівае сацыялістычнае спорніцтва, у ходзе якога нараджаюцца новыя слаўныя працоўныя пачыны. Па ініцыятыве перадавых калектываў сталіцы нашай Радзімы — Масквы, калыскі Кастрычніцкай рэвалюцыі — Ленінграда шырока разгарнулася спорніцтва за паспяховае ажыццяўленне намечаных з'ездам сацыяльна-эканамічных задач, выкананне і перавыкананне заданняў народнагаспадарчага плана на дзесяцігодку пяцігодку пад лозунгам «Працаваць лепш, павышаць эфектыўнасць і якасць!». Намаганні ўдзельнікаў спорніцтва накіраваны на паскарэнне навукова-тэхнічнага прагрэсу, павышэнне прадукцыйнасці працы, узмацненне рэжыму эканоміі матэрыяльных, фінансавых рэсурсаў, сыравіны, паліва і энергіі, на паспяховае выкананне прынятых абавязальстваў і сустрэчных планаў, дастойную сустрэчу 60-й гадавіны Вялікага Кастрычніка.

Па ўдарнаму завершанні першы год пяцігодкі. Атрымана важная працоўная перамога ў барацьбе за вялікае збожжа 1978 года. Краіна выйшла на больш высокія рубяжы на ўсіх напрамках камуністычнага будаўніцтва, створаны добрыя ўмовы для паспяховага выканання пяцігодкі ў цэлым.

Па праву ганаруцца здзейсненым, партыя ў той жа час рэалістычна адзначае дасягнутае, бачыць навіны недахопы і цяжкасці, настойліва працуе над іх ліквідацыяй. Баявой праграмай дзейнасці на практычнай рэалізацыі курсу XXV з'езду сталі рашэнні Кастрычніка (1976 г.) Пленума ЦК КПСС, зрамова на ім таварыш Л. І. Брэжнеў. У іх вызначана ясная тактыка выканання народнагаспадарчых планаў, дакладна абзначаны галоўныя ўчасткі і вузлы праблемы пяцігодкі, якія патрабуюць максімальнай канцэнтрацыі творчых намаганняў партыі і народа.

У вырашэнні разнастайных задач далейшага ўдасканалення развіцця сацыялістычнага грамадства партыя, увесь савецкі народ апіраюцца на ленінскае вучэнне, пад сцягам якога перамагла Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя, заваяваны ўсе гістарычныя перамогі сацыялізму.

Марксізм-ленінізм быў і застаецца адзіна правільнай навукай камунізму, непераўздзеным майстэрствам палітычнага кіраўніцтва рэвалюцыйнай творчасцю мас. Вернасць марксізму-ленінізму, яго магутнаму, жыццеспрыдатнаму творчаму духу — важнейшая ўмова і гарантыя поспеху ў камуністычным будаўніцтве, у барацьбе за інтарэсы рабочага класа, усіх працоўных.

Сёння на новым этапе развіцця нашай краіны, калі вырашаюцца небывала маштабныя задачы камуністычнага будаўніцтва і вялікай важнасці задачы забяспечэння трывалага міру на зямлі, з новай сілай праўляюцца паслядоўнасць і непарушная пераемнасць ленінскага курсу нашай партыі. Іншымі сродкамі і ў іншай гістарычнай абстаноўцы, маючы непараўнальна большыя магчымасці, наша партыя працягвае вялікую гістарычную справу, у імя якой змагаўся ленінская гвардыя Кастрычніка, незабыўна каторга бальшавікоў-ленінцаў, якія складалі цвет і гордасць расійскага пралетарыату.

Яны пад кіраўніцтвам Леніна ўнеслі рашучы ўклад у стварэнне партыі новага тыпу. Яны ў жорсткіх умовах падполля цэментавалі яе адзінства, умацоўвалі яе бяздольнасць. Іх беззаветная адданасць пралетарскай справе, арганізацыйная згуртаванасць, аўтарытэт, уплыў у масах складалі той

фундамент, на якім заўсёды трымалася сіла нашай партыі.

У свеце не было сілы, якая магла б павярнуць іх з выбранага шляху; яны, верныя сыны партыі самага магутнага, перадавога класа сучаснасці — рабочага класа, свята захоўвалі і абаранялі чыстату марксізму-ленінізму.

Камуністы штурмавалі стары свет — свет эксплуатацыі і прыгнёту, несправядлівасці і насілля, захопніцкіх войнаў. І ленінская партыя на чале рабочага класа і працоўнага сялянства разбурыла гэты свет на адной шоста частцы планеты.

Камуністы на чале народа будавалі і пабудавалі новы свет, напружваючы ўсе свае сілы, калі краіна чверць стагоддзя была ў варожым капіталістычным акружэнні.

У радах вялікай ленінскай партыі яны змагаліся за свабоду, за дасягненне сапраўднай дэмакратыі, за тое, каб сам народ, самі працоўныя вырашалі ўсе пытанні свайго жыцця. І партыя стварыла сапраўднае народаўладдзе.

Камуністы верай і праўдай служылі і служаць народу, які ўпершыню ў гісторыі пабудавав сапраўды свабоднае, сацыялістычнае грамадства. Усе свае думкі, усю сілу розуму, усю кроў сваіх сэрцаў аддаюць яны барацьбе за перамогу вялікай справы камунізму.

За шэсцьдзесят гадоў развіцця на шляху Кастрычніка ў нашым грамадстве ўсталяваліся выдатныя сацыялістычныя традыцыі, у якіх замацаваны найбагацейшы вопыт рэвалюцыйнай барацьбы і будаўніцтва. Беракліва захоўваюцца гэтыя традыцыі — значыць творча развіваць іх. Партыя ўмела спалучае і ўзбагачае вопыт усіх пакаленняў барацьбітоў за перамогу рэвалюцыі, за сацыялізм і камунізм, спыняючы агульнымі інтарэсамі і ідэаламі. У мацнеючым адзінстве ўсіх класаў і сацыяльных груп, усіх нацый і народнасцей, усіх пакаленняў савецкага грамадства — залог новых перамог вялікай справы Кастрычніка.

Цэнтральны Камітэт КПСС настанаўляе:
Шырока разгарнуць падрыхтоўку да шасцідзесяцігоддзя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі — выдатнага свята працоўных нашай краіны, усёго прагрэсіўнага чалавечтва, свята рэвалюцыйнай барацьбы і камуністычнага будаўніцтва.

Усю работу партыйных, прафсаюзных і камсамольскіх арганізацый, савецкіх і гаспадарчых органаў па падрыхтоўцы і правядзенню слаўнага юбілею накіраваць на мабілізацыю творчай энергіі працоўных у імя ажыццяўлення гістарычных рашэнняў XXV з'езду КПСС, паспяховага выканання дзесяціпяцігодкі, забеспячэння далейшага росту прамысловай і сельскагаспадарчай вытворчасці, паскарэння тэхнічнага прагрэсу, павышэння эфектыўнасці і якасці работы, няўхільнага ўздыму матэрыяльнага дабрабыту і культурнага ўзроўня жыцця народа.

Адбрыць ініцыятыву перадавых калектываў прадпрыемстваў прамысловасці, сельскай гаспадаркі, будаўніцтва, транспарту і іншых галін народнай гаспадаркі па разгортванню сацыялістычнага спорніцтва за дастойную сустрэчу слаўнага юбілею, за выкананне заданняў двух гадоў пяцігодкі да 7 лістапада 1977 г., за павышэнне эфектыўнасці вытворчасці і якасці работы.

Ва ўсёй арганізацыйна-палітычнай і ідэйна-выхаваўчай рабоце неабходна:

— глыбока і ўсебакова раскрываць сусветна-гістарычнае значэнне Кастрычніцкай рэвалюцыі, палажэнні і вывады, дадзеныя ў працах У. І. Леніна, дакументах КПСС, міжнароднага камуністычнага руху, у дакладах і выступленнях Генеральнага сакратара ЦК КПСС таварыша Л. І. Брэжнева і іншых кіраўнікоў партыі;

— шырока асвятляць кіруючую, рэвалюцыйна-пераўтваральную дзейнасць Камуністычнай партыі ў стварэнні і ўмацаванні першай у гісторыі сацыялістычнай дзяржавы, рашучую ролю народных мас у рэвалюцыі і будаўніцтве новага грамадства, выхоўваць нашу моладзь на слаўных рэвалюцыйных, працоўных і баявых традыцыях КПСС, рабочага класа, усёго савецкага народа;

— ярка паказваць працоўную і палітычную актыўнасць савецкіх людзей у барацьбе за ажыццяўленне велічных планаў камуністычнага будаўніцтва, за выкананне гістарычных рашэнняў XXV з'езду партыі, велізарную сацыяльную значнасць самаадданай працы рабочага класа, калгаснага сялянства і народнай інтэлігенцыі, усмяерна прапагандаваць эканамічную стратэгію і сацыяльную палітыку партыі. Падвяртаць прычыповай, дзелавой крытыцы наяўныя недахопы, энергічна выяўляць і выкарыстоўваць рэзервы, шырэй распаўсюджаць перадавы вопыт;

— пераканаўча раскрываць выдатны дасягненні СССР, краін сацыялістычнай садружнасці ў развіцці эканомікі, навукі і культуры, няўхільным павышэнні народнага дабрабыту, карысныя перавагі сацыялізму перад капіталізмам, неслі народам свету праўду аб сацыялізме;

— весці аргументаваную крытыку буржуазнай ідэалогіі, права- і «лева» рэвізіянісцкіх канцэпцый, выкрываць розныя фальсіфікатары гісторыі, якія спрабуюць прыменшыць міжнароднае значэнне Кастрычніцкай рэвалюцыі, шляху, пройдзенага нашай партыяй і народам, даваць рашучы адпор антыкаму-

нізму і антысавецкім, апартунізму ўсіх масцей; — усебакова асвятляць дзейнасць КПСС, накіраваную на развіццё і ўмацаванне сусветнай сістэмы сацыялізму, у падтрымку нацыянальна-вызваленчага руху, яе барацьбу за ўмацаванне міру, супрацоўніцтва і бяспекі народаў, усталяванне прынцыпаў мірнага суіснавання дзяржаў з розным грамадскім ладам. Раскрываць ролю нашай партыі ў барацьбе за адзінства камуністычнага руху на аснове марксізму-ленінізму і пралетарскага інтэрнацыяналізму.

Рэкамендаваць ЦК кампартыі саюзных рэспублік, крайкомам, абкомам, акругкомам, гаркомам, райкомам партыі, пярвічным партыйным арганізацыям, ВЦСПС, ЦК ВЛКСМ, Галоўнаму палітычнаму ўпраўленню Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту, паліторганам злучэнняў і ваенна-навучальных устаноў распрацаваць і ажыццявіць арганізацыйныя і арганізацыйна-прапагандысцкія мерапрыемствы па падрыхтоўцы і правядзенню 60-годдзя Кастрычніка. Шырока выкарыстоўваць пры гэтым вопыт, набыты ў перыяд святкавання 50-годдзя Кастрычніка, 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна і 50-годдзя ўтварэння СССР.

Інстытуту марксізму-ленінізму, Акадэміі грамадскіх навук і Вышэйшай партыйнай школе пры ЦК КПСС сумесна з Акадэміяй навук СССР правесці навукова-тэарэтычную канферэнцыю, прысвечаную 60-годдзю Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

Міністэрству культуры СССР, Міністэрству вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі СССР, Міністэрству асветы СССР, Дзяржтэлерадыё СССР, Дзяржкамвыдавецтву СССР, Дзяржкіно СССР, Дзяржкамтэту Савета Міністраў СССР па навуцы і тэхніцы, Дзяржкамтэту Савета Міністраў СССР па прафесіянальна-тэхнічнай адукацыі, Камітэту па фізічнай культуры і спорту пры Савета Міністраў СССР, ЦК ДТСААФ, Савецкаму камітэту ветэранаў вайны, Палітвыдавецтву, УААП, выдавецтву «Плакат», праўленню Усеагульнага таварыства «Веды», праўленням Саюза пісьменнікаў СССР, Саюза кінематаграфістаў СССР, Саюза мастакоў СССР, Саюза кампазітараў СССР, Саюза журналістаў СССР, Саюза архітэктараў СССР распрацаваць і ажыццявіць неабходныя мерапрыемствы ў сувязі з надыходзячым юбілеем.

Пры распрацоўцы юбілейных мерапрыемстваў прадугледзець правядзенне навуковых і мастацкіх конкурсаў на лепшыя работы, творы літаратуры і мастацтва, прысвечаныя 60-годдзю Кастрычніка, прысуджэнне пераможцам конкурсаў дзяржаўных прэмій.

Рэдакцыям газет «Правда», «Известия», «Советская Россия», «Социалистическая индустрия», «Сельская жизнь», «Советская культура», «Экономическая газета», «Труд», «Комсомольская правда», «Литературная газета», часопісаў «Коммунист», «Партийная жизнь», «Агитатор», «Политическое самообразование», «Вопросы истории КПСС», іншых газет і часопісаў, Дзяржкамвыдавецтву СССР, Дзяржтэлерадыё СССР забяспечыць сістэматычную публікацыю і перадачу матэрыялаў, выданне кніг і брашур, прысвечаных шасцідзесяцігоддзю Кастрычніка.

Усенародна ўшанаваць светлую памяць барацьбітоў, якія загінулі за справу Кастрычніка. Правесці віншаванне старых бальшавікоў, актыўных барацьбітоў за ўладу Саветаў, ветэранаў рэвалюцыі, грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, герояў працы.

Гістарычныя рэвалюцыйныя здзяйсненні савецкага народа, яго поспехі ў барацьбе за пабудову камуністычнага грамадства, перамогі, атрыманыя на цяжкім, нязведаным шляху, якім ідзе наша краіна ўжо шасцідзесяці год, — атрымалі прызнанне ва ўсім свеце. Яны з'яўляюцца прамым працягам спраў Кастрычніка, увасабленнем у жыццё ідэй Вялікага Леніна. Гэтыя поспехі і дасягненні, гэты гістарычны вопыт сталі пуцяводнай зоркай сучаснага савецкага рэвалюцыйнага руху.

У імя высокіх ідэалаў міру і дружбы паміж народамі ўсё цясней згуртоўваюцца рэвалюцыйныя, прагрэсіўныя і міралюбныя сілы сучаснасці. Іх усё ўзрастаючая актыўнасць, мацнеючае адзінства дзейнасці накіраваны на тое, каб прадухліць небяспеку новай сусветнай вайны, забяспечыць трывалы мір і светлую будучыню для ўсяго чалавечтва.

Цэнтральны Камітэт КПСС звяртаецца да рабочых і калгаснікаў, савецкай інтэлігенцыі, да воінаў Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту, да камуністаў і камсамольцаў, да нашых слаўных жанчын, да юнакоў і дзяўчат, да ўсіх працоўных з заклікам — сустрэць 60-ю гадавіну Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі новымі поспехамі ў працы, азнаменаваць юбілей нашай магутнай сацыялістычнай дзяржавы новымі дасягненнямі ў развіцці эканомікі, навукі і культуры.

Цэнтральны Камітэт КПСС выказвае цвёрдую ўпэўненасць у тым, што ўсе савецкія людзі яшчэ цясней згуртоўваюцца вакол ленінскай партыі ў барацьбе за ажыццяўленне велічных планаў камуністычнага будаўніцтва, намечаных XXV з'ездам КПСС, сустрэнуць свята шасцідзесяцігоддзя Вялікага Кастрычніка слаўнымі працоўнымі перамогамі.

**ЦЭНТРАЛЬНЫ КАМІТЭТ — КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ
САВЕЦКАГА САЮЗА**

НАШ НАРОД па праву ганарыцца найвялікшымі здзяйсненнямі, дасягнутымі ва ўсіх галінах гаспадарчага будаўніцтва і культуры. На ўсім, ужо амаль што 60-гадовым шляху, усе працэсы і з'явы нашай рэчаіснасці, пераўтварэнні ў нашым жыцці, якія нязменна хваляюць кожнага савецкага чалавека, звязаны з дзейнасцю Камуністычнай партыі, з дзейнасцю камуніста — галоўнага героя нашага часу.

Наколькі глыбока і ўсебакова гэты герой паказваецца ў сучаснай беларускай літаратуры, што патрэбна для таго, каб грамадзянская тэма ў творчасці нашых літаратараў самых розных пакаленняў набывала выразнейшае гучанне, гаварылася на адкрытым партыйным сходзе Саюза пісьменнікаў БССР, які адбыўся ў Доме літаратара.

З дакладам «Вобраз камуніста ў сучаснай беларускай літаратуры» выступіў кандыдат філалагічных навук У. Казьбярुक.

— Вобраз камуніста, — сказаў ён, — вечная тэма ў творчасці нашых пісьменнікаў. Яна прыцягвае да сябе абаяльнасцю саміх герояў, велічнасцю іх здзяйсненняў, эпахальнай значнасцю тых задач, якія ўсклала на іх гісторыя.

Дакладчык прасочвае эвалюцыю адлюстравання вобраза камуніста ў творах беларускіх літаратараў.

Мастацкая літаратура бачыла свой свяшчэнны абавязак у тым, каб змагацца разам з усім народам за волю і шчасце, праслаўляць воінаў Савецкай Арміі і перш за ўсё тых, хто заўсёды быў наперад — камуністаў.

Колішні камісар рэзка вылучаўся з масы, быў асобай выключнай. Яго прызначэнне было — весці людзей, натхніць іх, арганізавана. Гэта быў герой рамантычнага плана. Герой Вялікай Айчыннай вайны — рэальны і літаратурны — па сіле духу ніколі не ўступаючы камуністам перыяду грамадзянскай вайны. Але яны над масай не ўзвышаюцца. І зусім не таму, што самі апусціліся да ўзроўню мас, а таму, што за галы Савецкай улады не быў узяты ўзровень шырокіх народных мас. Гэта быў час, калі масавы гераізм праявілі не толькі камуністы і камсамольцы, але і беспартыйныя і нават піянеры.

Літаратура тут адлюстравала вельмі характэрную заканамернасць усёго нашага грамадскага развіцця, якая ўвасобілася ў вобразе свядомага, самаадданнага патрыёта Савецкай улады. Таму пісьменнікі не заўсёды гавораць аб прыналежнасці сваіх герояў да партыі, раскрываючы ў той жа час у іх вобразах іменна тую рысу, якія партыя выхоўвала ў кожным савецкім чалавеку.

Такія мастацкія творы наша літаратура ажыццяўляла партыйную задачу — мабілізаваць усе сілы, у тым ліку і сілу мастацкага слова, на барацьбу з ворагам.

З вобразам камуніста звязаны кардынальныя пераўтварэнні і найбольш значныя дасягненні на ўсіх этапах сацыялістычнага будаўніцтва. Дакладчык асабліваю ўвагу звярнуў на адлюстраванне гэтага вобраза ў сучаснай літаратуры, калі сам герой якасна змяніўся, стаў больш чалавечым.

Сёння ўжо недастаткова прагаласаваць, нават сваёй смерцю, за камунізм. Галасаваць трэба кожную мінуту ўсёй арганізацыйнай, вытворчай, ідэалагічнай дзейнасцю, сваімі ўчынкамі, паводзінамі, думкамі, прычыповасцю.

Быў час, калі можна было паказаць бальшавіка-леніна не як нейкі індывідуалізаваны канкрэтны вобраз, а як найбольш тыповое ўвасабленне пэўнага ідэя. Такім быў, напрыклад, вобраз Нывіднага ў коласаўскай «Дрыгве». Сёння патрэбен паказ і аналіз канкрэтнага ўчынку ў канкрэтных абставінах з глыбокім раскрыццём псіхалогіі герояў. Імен-

на ў такіх абставінах выяўляюцца лепшыя рысы камуністаў-арганізатараў у рамане Міхася Лынькова, Піліпа Пестрака, Івана Мележа, Івана Шамякіна, Івана Навуменкі, Янкі Брыля, Івана Чыгрынава, Івана Пташнікава, Аляксея Кулакоўскага, Міколы Лобана і многіх іншых.

Бясспрэчна, літаратура і сёння працягвае і творча развівае лепшыя традыцыі пісьменнікаў 20—30 гадоў. Але ў сучасных аўтараў ёсць вельмі істотныя перавагі — яны з вышнімі гістарычнага вопыту маюць магчымасць даць належную, аб'ектыўную партыйную ацэнку падзеям тых гадоў, вызначыць у іх асноўныя тэндэнцыі, вылучыць заканамернае і выпадковае.

ГЕРОЙ НАШАГА ЧАСУ— КАМУНІСТ

— З АДКРЫТАГА ПАРТЫЙНАГА СХОДУ СП БССР —

Сёння пісьменнік выступае не як рэгістратар ці летапісец падзей, а як даследчык. Ён не проста збірае і пераказвае факты, а глыбока аналізуе іх. Наша літаратура ўнесла значны ўклад у адлюстраванне вялікага подзвігу народа, раскрываючы душу іменна савецкага чалавека. Бо толькі вялікай мэтаю чалавек можа адыцца ўсёго сябе. Сённяшняя беларуская літаратура на прыкладзе герояў Вялікай Айчыннай вайны паказала, на што здольны чалавек у самыя трагічныя моманты, які запас яго ўнутраных сіл. Пісьменнікі даследуюць вытокі гераізму, умовы яго фарміравання.

Гэта ў поўнай меры адносіцца да сучаснай беларускай літаратуры аб Вялікай Айчыннай вайне. Творы Васіля Быкава, Івана Мележа, Івана Шамякіна, Івана Чыгрынава, Янкі Брыля, Івана Пташнікава, Івана Навуменкі і многіх іншых пісьменнікаў цалкам адпавядаюць такой характарыстыцы.

У сваю чаргу іх дасягненні былі б немагчымы без творчага вопыту папярэднікаў, такіх прадстаўнікоў розных жанраў, як Янка Купала, Якуб Колас, Аркадзь Куляшоў, Максім Танк, Пятрусь Броўка, Пімен Панчанка; як Кузьма Чорны, Міхась Лынькоў, Піліп Пестрак, Аляксей Кулакоўскі, Мікола Ткачоў, Тарас Хадкевіч; як Кандрат Крапіва, Аляксандр Макаёнак, Аркадзь Маўзон, Кастусь Губарэвіч і іншыя.

Сёння ўзрастае і адказнасць пры стварэнні вобраза камуніста, асабліва партыйнага кіраўніка, закліканага праводзіць ідэі партыі ў жыццё, накіроўваць працэс фарміравання камуністычнай маралі ў савецкіх людзей. Беларуская літаратура стварыла рэальныя вобразы камуністаў, раскрыўшы іх духоўны свет і адначасова паказаўшы тое, што сёння нас не можа задавальняць у партыйным работніку.

Мы, напрыклад, ухваляем адданасць справе, прычыповасць Башлыкова, Ігнатвіча, Чубара — герояў раманаў Івана Мележа, Івана Шамякіна і Івана Чыгрынава.

Але ці ўсім задаволены ў іх паводзінах? Паказваючы сваіх герояў, пісьменнікі выходзяць з аднаго і таго ж грамадзянскага, партыйнага ідэалу: партыйным кіраўніком можа быць толькі той, хто думае, а не абмяжоўваецца чаканнем чарговых дырэктыв, хто ўмее ўсебакова ўзважыць рэальныя абставіны, да ўсяго падыходзіць творча, маючы на ўвазе мэту і канчатковыя вынікі.

Дакладчык звярнуў асабліваю ўвагу на вопыт Івана Шамякіна ў стварэнні

вобразаў камуністаў, выкарыстаўшы для гэтага раманы «Атланты і карыятыды».

Пра што гэты твор? Пра горадабудаўніцтва і праблемы архітэктуры? Пра высокую патрабавальнасць інтэлігенцыі да сябе? Усё гэта так. Але можна сказаць, што ў першую чаргу — пра стыль партыйнага кіраўніцтва на сучасным этапе, пра найвышэйшую адказнасць партыйнага дзеяча на яго пасадах, а разам з тым — і пра выключную складанасць яго работ.

Пісьменнік у рамане не шукае спрошчаных рашэнняў. Ён прасочвае ў вобразе сваіх герояў усё — і дзелавы якасці, і проста чалавечую сутнасць. І адначасова ўсім ходам развіцця падзей у

сённяшніх жыццё праносіцца міма іх. Быццам яно само па сабе, а дзючаты — інжынеры навукова-даследчага інстытута — самі па сабе.

Герой аповесці «Второй производственный» — міністр будаўніцтва, яго намеснік і іншыя спецыялісты. Нельга папракнуць аўтара ў няведанні абставін, мэт і задач, якія стаяць перад міністэрствам. Дзейныя асобы твора — людзі таксама са сваімі характарамі і схільнасцямі, яны добрыя кіраўнікі і вопытныя адміністратары. Але дзейнасць іх абмежавана толькі вытворчымі справамі. Дарэмна будзем шукаць на старонках аповесці месцы, дзе б адміністратары пакінулі свае крэслы, пагутарылі шчыра з рабочымі, як гэта належыць камуністам.

Аналізуючы вобразы камуністаў у беларускай паэзіі, Браніслаў Спрычан адзначыў высокі грамадзянскі напал у вершах Аркадзя Куляшова, Пятруся Броўкі, Максіма Танка; Генадзя Бураўкіна, Пятруся Макаля, Максіма Лужаніна, Пімена Панчанкі і многіх іншых паэтаў, чые творы з'яўляюцца барацьбітамі за чалавека, глыбока паказваюць унутраны свет сучасніка. На жаль, у маладых паэтаў такіх вершаў мала. Яны часта замыкаюцца ў сваім песным асяроддзі і з гэтых пазіцый пачынаюць філасофстваваць.

Гэтую ж думку выказаў у сваім выступленні і Аляксей Русецкі:

— Зараз пераважае тэма інтымнага плана ў маладых паэтаў. Няма публіцыстычнасці.

Наша рэчаіснасць патрабуе, каб яе летапісец больш глыбока разумелі сэнс тых працэсаў, якія адбываюцца ў нашым жыцці, умелі заўважыць новае, прагрэсіўнае і падтрымліваць яго. Такія задачы падуладны толькі тым, хто жыве інтарэсамі народа. Пісьменнікі павінны добра ўяўляць усю веліч спраў савецкага народа, тады і з'явіцца творы высокага патрыятычнага гучання.

— Патрэбна ісці ў жыццё — яно падкажа цікавыя тэмы. Камуністы ў сваёй штодзённай дзейнасці бярुць на сябе вялікую адказнасць, часам нават у нашы мірныя дні рызыкуюць жыццём. Гэта мужныя людзі і аб іх патрэбна пісаць.

Гэтыя словы Леанід Прохна адрасуе ў першую чаргу маладым пісьменнікам.

Есць, вядома, нямала твораў высокага грамадзянскага пафасу і ў маладых літаратараў. Тут ім патрэбна дзейная дапамога старэйшых пісьменнікаў, а таксама крытыкаў. Глыбока, добразычліва, па-партыйнаму прычыповыя разборы твораў маладых дапамогуць ім больш поўна праявіць свае здольнасці, зацікавіць да глыбокага вывучэння сучаснай рэчаіснасці. Аб гэтым гаварылі ў сваіх выступленнях Генрых Далідовіч і Георгій Папоў.

Уладзімір Анісковіч звярнуў увагу на ролю публіцыстычнай літаратуры, якая стварае цікавыя, шматгранныя вобразы камуністаў, што існуюць, рэальна жывуць побач з намі. У жанры нарыса актыўна працуюць Ігнат Дуброўскі, Аляксандр Капусцін, цікавую дакументальную прозу піша Васіль Якавенка.

Камуніст — гэта заўсёды ваяк мас. Так было і ў самыя цяжкія галы нашай Радзімы, так і зараз. На этапе камуністычнага будаўніцтва роля яго яшчэ больш узрастае. І таму абмінуць гэты вобраз у нашай літаратуры немагчыма, бо ў такім выпадку літаратары пойдуць супраць праўды жыцця. Такія думкі выказалі Мікалай Аляксееў і Максім Лужанін.

У час размовы, шырокай і зацікаўленай, што вялася на партыйным сходзе пісьменнікаў, было выказана шэраг прапановаў, якія, безумоўна, пасадзейнічаюць далейшаму развіццю грамадзянскай тэмы ў творах беларускіх літаратараў, асабліва зараз, у год юбілею Кастрычніка.

Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР

Аб прысваенні звання Героя Сацыялістычнай Працы народнаму артысту СССР ШЫРМУ Р. Р.

За вялікія заслугі ў развіцці савецкага музычнага мастацтва прысвоіць народнаму артысту СССР Шырму Рыгору Раманавічу званне **Героя Сацыялістычнай Працы** з уручэннем яму ордэна Леніна і залатога медала «Серп і Молат».

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
М. ПАДГОРНЫ.
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
М. ГЕАРГАДЗЕ.

Масква, Крэмль,
2 лютага 1977 г.

Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР

Аб узнагароджанні тав. СЦЯПАНОВА Б. М.
Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР

За заслугі ў развіцці савецкай кінематаграфіі, актыўны ўдзел у грамадскім жыцці і ў сувязі з пяцідзясяцігоддзем з дня нараджэння ўзнагародзіць рэжысёра-пастаноўшчыка кінастуды «Беларусьфільм» за службу на працы тав. Сцяпанова Барыса Міхайлавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
У. ЛАБАНОК.
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
Л. ЧАГІНА.

28 студзеня 1977 года,
г. Мінск.

НЯДАЎНЯЯ пастанова ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладзю» яшчэ раз напаміла нам у чым сутнасць сапраўды партыйнага і дзяржаўнага падыходу да праблемы выхавання маладых талентаў. Сутнасць у тым, што ўвага і клопат аб маладых абавязкова павінны спалучацца з высокай патрабавальнасцю. Уласна: строга, але добразычліва патрабавальнасць—гэта і ёсць сапраўдны клопат пра маладога творцу.

Як чытач, што здаўна прывык сачыць за новымі паэтычнымі імёнамі, за творчасцю маладых, за іх ростам і лёсам, дазволю сабе выказаць некато-

гістарычны лёс можа быць крыніцай творчасці мастака, толькі знітаванасць свайго жыцця і лёсу з жыццём і лёсам народа можа даць маладому таленту крылы для ўзлёту.

Я рашыўся нагадаць тут гэтых некалькі зусім не новых ісцін таму, што жыццёвы вопыт неаднойчы пераконваў мяне ў іх справядлівасці. І было б вельмі крыўдна, каб здольныя і таленавітыя пачаткоўцы паўтаралі памылкі тых сваіх папярэднікаў, што ў свой час да голасу ісціны не прыслухаліся. Я помню, колькі здольных хлопцаў і дзяўчат пачыналі ў кожным пакаленні—ад першага пасляваеннага і праз усе наступныя—і якія добрыя надзеі

каў—людзей з вялікіх новабудуўляў рэспублікі, адпольшава ўдалося яму, ёсць рэчы лепшыя і горшыя, але сама арыентацыя на героя працоўных будняў, сам пошук «матэрыялу» заслугоўваюць пахвалы і падтрымкі. Хачу толькі па-сяброўску параіць М. Федзюковічу—глыбей ужывацца ў тэму і не працягваць паспешлівасці. Больш працы над радком!

Калі творчы рост паэтычнай моладзі ў апошнія гады нас не вельмі задавальняе, то пэўную долю віны павінна несці за гэта і крытыка. Даўно ўжо здзіўляюся я безыніцыятыўнасці, каб не сказаць больш, нашай апэратыўнай, часопіснай і газетнай крытыкі. Два-тры актыўныя «байцы» (У. Калеснік, Р. Бярозкін, У. Гніламёдаў, хто яшчэ?)—гэта занадта мала для такой Краіны Паззіі, як сучасная беларуская. Чаму наша крытыка амаль нічога не гаворыць аб творчасці многіх і многіх паэтаў—асабліва сярэдняга і маладзёшага пакалення? Чаму яе не цікавіць (не трывожыць), як складаецца лёс таго ці іншага актыўнага—мяркуючы па колькасці кніг—аўтара? Як

рыш,—усе трынаццаць належаць пяру прафесіянальных крытыкаў». Пяру прафесіянальных крытыкаў—вось гэта я і хацеў бы падкрэсліць.

Справа ў тым, што наша прафесіянальная крытыка не працягвае да творчасці маладых належнай увагі, а яшчэ горш—і належнай патрабавальнасці. На старонках некаторых літаратурных і іншых выданняў рэспублікі нярэдка назіраецца тое, што іначай не назавеш, як крытычная самадзейнасць. Крытык-пачатковец, часам ён і сам малады паэт, піша рэцэнзію пра кнігу такога ж пачаткоўца-паэта і, як правіла, узахлеб хваліць. А паколькі гэта пахвалба санкцыянаруецца рэдактарам выдання, пацвярджаецца аўтарытэтам паважнага друкаванага органа, то маладому таварышу пасля некалькіх такіх рэцэнзій нічога не застаецца як паверыць у дасканаласць сваіх паэтычных «вырабаў». Хаця на самай справе—да той дасканаласці яшчэ ўга як далёка! Пра дасканаласць яшчэ і гаворкі не можа быць!

Не так даўно кінуў я некалькі разоў на адну апублікаваную рэцэнзію. Выхапіўся чамусьці радок: «Многія вершы ў кнізе напісаны рукой майстра». Паспеў падумаць: відаць, пра некага з нашых знакамітых, выдатных паэтаў. Бо сказана: «рукой майстра». Ацэнка самая высокая. Калі па-шчырасці, дык майстроў паэтычнага слова ў нас не так ужо і многа. Зрэшты і добрым падмайстрам быць немалы гонар. Маякоўскі нават пра Ясеіна пісаў: «У народа, у рытматворца, умер звонкі забудыга подмастерье». Значыць, па Маякоўскаму, толькі сам народ—сапраўдны майстар слова.

Якое ж было маё здзіўленне, калі аказалася, што гэта рэцэнзія на першую кніжачку аднаго аўтара, якога я даўно ведаю як чалавека, хворага на сверб пісання, хаця пісаць вершы яму проста проціпаказана. Я ўзяў у кнігарні кніжачку і прачытаў. Ну, так, выдаваць яе не трэба было—ні аднаго жывога, цікавага радка ў ёй няма, апрача верша, амаль даслоўна перапісанага са зборніка балгарскай дзіцячай паэзіі «Чарадзейны літарны».

Але такой бяды і з гэтым плагіятарам—ён, можа, і ненаўмыслы, несвядомы,—і з тым, што вершы неарыгінальныя, прымітыўныя, непісьменныя. Ну, пашкадавалі чалавека, выдалі кніжачку. Ладна! Гэта можна ўрэшце зразумець. А вось як зразумець, чаму на бездапаможныя практыкаванні ў рыфму паяўляецца хвалебная рэцэнзія? Як зразумець, што чытачам усур'ез заўважана, нібыта ў гэтай кніжачцы «многія вершы напісаны рукой майстра»? І хто пашкадуе літаратурных пачаткоўцаў, якія, па нявыпытнасці, могуць прыняць такую рэцэнзію за чыстую манету дый пачнуць раўняцца на «майстра»?

На вялікі жал, нярэдка вось такая «самадзейная» крытыка (пакуль маўчыць прафесіянальная), захвальваючы першыя спробы, дызарыентуе маладога аўтара, заспакоівае і тым самым шкодзіць яго творчаму росту. Ці не таму прыходзіцца бачыць, як сёй-той з яшчэ нядаўна маладых «дзіце» на адным і тым жа прымітыўным узроўні ўжо каторую кніжку і нават робіць захады, каб фугануць аднагомінік выбранага, так і не набыўшы належнай паэтычнай культуры, культуры працы над радком, над словам. Ніхто не сказаў яму ў свой час, пасля першай кніжкі, горкую праўду, хоць бы долю той праўды, каб таварыш мог задумацца дый схамлянца. Не казалі яму гэтага ні пасля другой, ні пасля трэцяй кнігі. Так і пайшло! Ну, але нарэшце нехта ж можа і сказаць. І адкрыць вочы гэтаму таварышу на сапраўдныя вартасці яго вершаванай прадукцыі. Балюча яму будзе. Вельмі балюча. Бо ён жа ўжо таксама верыць, што піша «рукой майстра».

Я зусім не за тое, каб абсалютызаваць значэнне крытыкі, але я глыбока перакананы, што недаацэньваюць яе ролю ў жывым літаратурным працэсе—нельга. І таму я пытаюся: ці загаворыць нарэшце наша крытыка на ўвесь голас? Ці загаворыць так, як яна калісьці ўмела гаварыць, калі мы чыталі не толькі вострыя крытычныя артыкулы, але нават і літаратурныя фельетоны? Даўно гэта праўда было!.. Але ж было! А значыць—можа быць і зноў?..

Хочацца верыць, што і крытыка, і ўся літаратурная грамадскасць будуць клапаціцца аб творчай моладзі так, каб не змарнаваўся ніводзін сапраўдны талент.

Ніл ГІЛЕВІЧ

КАБ ТАЛЕНТ

НЕ ЗМАРНАВАЎСЯ

рыя меркаванні. Ведаю, як рызыкоўна быць дарадчыкам, даваць настаўленні, і таму хацеў бы, каб тое, што скажу, было ўспрынята, як разважанні ўголас—не больш.

Перш-наперш, я паспрабую паставіць адно пытанне агульнага характару: з чаго трэба пачынаць маладому літаратару? З якім пачуццём выходзіць у шырокі свет творчасці, каб праясці ў ім сваю ўласную пудзіну?

На мой погляд, трэба пачынаць з усведамлення, што наша літаратура—вечная, што ёй жыць і праз сотні, і праз тысячы гадоў. Што пачалася яна не ўчора і не паўчора, як думаюць некаторыя недаведчаныя таварышы, а—шмат стагоддзяў назад. Разуменне вольна гэтага—што ў нашай літаратуры за плячыма доўгія стагоддзі, а наперадзе—яшчэ даўжэйшыя,—неабходна маладому пісьменніку для таго, каб ніколі не страціць веры ў высокую грамадскую місію слова, слова, якім ты жывеш і з якім звяртаешся да народа, каб ніколі не апусціць крылле і не ўпасці ў роспач. Каб працаваць у літаратуры не паміж іншым, не прыхалпам, не дзелі часовыя матэрыяльных і іншых выгад, а—сур'ёзна, грунтоўна, самаахвэрна, з жызлам налі не маршала, дык генерала ў ранцы.

Трэба пачынаць з усведамлення, што ты ўступаеш у літаратуру, у якой, як надмарныя вяршыні, высіца велікансія постаці Багушэвіча і Цёткі, Коласа і Купалы, Багдановіча і Гарэцкага, Чорнага і Мележа—паэтаў і пісьменнікаў, творчасць якіх магла б узбагаціць і ўпрыгожыць любую, нават самую развітую, літаратуру ў свеце. Гэта неабходна для таго, каб малады творца адчуў назаўсёды велічнасць і маштабнасць храма, у якім для яго адчыняюцца—з даверам і надзеяй—дзверы, каб убачыць вышыню, да якой яму трэба імкнуцца, каб не драбнец і не мізарнец у пачуццях і думках, каб ставіць перад сабой жыццёвыя мэты вялікія і высакродныя.

Трэба пачынаць з усведамлення ісціны, што здольнасць да мастацкай творчасці, паэтычны ці пісьменніцкі талент—рэч далікатная, асабліва ў пару станаўлення, і можа надламацца і звалюцца, як надломанае дрэўца, не расцвіўшы і не даўшы плоду. Каб такога не здарылася, да здольнасці патрэбна яшчэ мужнасць—вялікая чалавечая і грамадзянская мужнасць. Талент трэба ўмацоўваць мужнасцю, жывіць яго сілай сумлення, загартоўваць у барацьбе за праўду, за перамогу справядлівасці, дабраты, чалавечнасці,—за перамогу нашых камуністычных ідэалаў. Жыццёвы лёс і творчы подзвіг волатаў, імёны якіх я толькі што назваў, сведчыць, што яны сталі для свайго народа і цэлага свету тымі, кім ёсць, дзякуючы таму, што іх талент быў у вышэйшай ступені надзелены чалавечай і грамадзянскай мужнасцю. Літаратура занепадае, хірэ і слаба выконвае сваю місію не ад таго, што ў ёй мала талентаў,—таленавітых, здольных людзей у грамадстве багата заўсёды,—а ад таго, што гэтым талентам не хапае мужнасці: мужнасці браць на сябе складаныя творчыя задачы, мужнасці не спакусіцца лёгкай славай і лёгкім хлебам, бо гэта ператворыць цябе ў пісьменніка-наіонтуршычына ці ў пісьменніка-цырульніка з яго вечным пытаннем «не беспокоит?».

Маладым трэба пачынаць з усведамлення, што толькі жыццё народа, яго

на іх ускладзіліся, аднак жа паэтам і яны так і не сталі, паступова адсеяліся і згубіліся, а калі некаторыя і засталіся ў літаратурным асяроддзі і працягваюць пісаць—то вельмі квола, гадамі без ніякага руху наперад. Чаму так здарылася? Чаго ім не хапіла, гэтым здольным людзям, для творчага станаўлення? Ёсць над чым задумацца. Адно ясна, што пра рост уласнага таленту трэба клапаціцца, каб не даць яму змарнавацца і захапіцца. Праца, праца і яшчэ раз праца—над пашырэннем свайго кругагляду, над узбагачэннем свайго жыццёвага вопыту і духоўнага багажы, над удасканаленнем майстэрства,—праца сур'ёзная, нястомная, нават апантаная—вось што патрэбна маладому таленту, каб ён па-сапраўднаму ажыццявіўся.

Я радуся добраму, яркаму пачатку некаторых сённяшніх маладых паэтаў—тых, што толькі ўступілі на літаратурную сцяжыну. Так, напрыклад, зусім не зялёным пачаткоўцам паўстае з першай кнігі «Адкрыццё» У. Някляеў. Бачна асабістасць паэта, радуе актыўная грамадзянская пазіцыя, энергія думкі і пачуцця, напорысты рытм. У творах няма той дробязнасці і інфантальнасці, якія, на жал, зніжаюць вартасць многіх першых зборнікаў маладых.

Добрае ў пэрым уражанне зрабілі на мяне першыя паэтычныя кнігі А. Салтука, Г. Дзімітрыева, В. Жуковіча, а таксама маладзёшых за іх гадамі В. Гардзеля, В. Яраца, Г. Каржанеўскай, П. Марціновіча. З цікавым заўважам, на якія можна спадзявацца, выступілі ў перыядычным друку Л. Тарасюк, А. Пісьмянкоў, К. Ільюшыц, У. Марук і многія іншыя. Сталыя, арыгінальныя вершы апублікаваў нядаўна ў «Маладосці» невядомы дагэтуль чытачам В. Дашкевіч.

Аднак агульная «кардыяграма» нашай маладой паэзіі магла б быць вельмі слабай. Засмучае ў ёй драбнатэм'е, якасць бясрытасці, неадчуўленасць, празмерная камернасць і не ў апошнюю чаргу—звычайная непісьменнасць. А перш за ўсё—нашай маладой паэзіі бракуе грамадзянскасці і сацыяльнасці, жывой, кроўнай сувязі з рэчаіснасцю, з тымі складанымі і вострымі праблемамі, якімі жыве сёння краіна і чалавецтва. Некалі Генрых Гейнэ пісаў:

Матерню песни, её существо
не высосет автор из пальца:
сам бог не сумел бы создать
ничего,
не будь у него матерьяльца.

Так, для песні, для творчага гарэня паэту патрэбна «матэрыял», здабыць які можна толькі ў кіпучым вадвароце жыцця, і зрабіць гэта павінен толькі сам творца. У гэтым сэнсе, я думаю, правільны кірунак выбраў М. Федзюковіч. Не ўсё, з таго што малады паэт напісаў пра сваіх сучасні-

развіваецца яго талент? Ці на поўную сілу? Ці ў належным кірунку? Што стрымлівае развіццё? Што перашкаджае творчаму росту? Што магло б стымуляваць гэты рост? Чаго паэт дасягнуў—якія яго ідэйна-мастацкія заваёвы? Якое яго месца ў сучасным літаратурным працэсе? Чым цікавы і адметны духоўны свет яго лірычнага героя?.. Ці, можа, ні развіцця, ні росту, ні заваёў, ні свайго месца, ні адметнасці—нічога гэтага няма? Але ж паэт рэгулярна выдае зборнікі за зборнікамі! Дык што ён—дарэмна пераводзіць паперу? Хто дапаможа чытачу разабрацца?..

Звярнуся да імён, і пачну не з маладых, а з тых, каму ўжо даўно за сорак, ці нават пад пяцьдзесят, і каго сора будучы называць «старэйшае пакаленне» (пакуль што яно сярэдняе). Прыкладна па дзесяць, а то і больш кніг паэзіі маюць на сваім рахунку П. Макаль, С. Гаўрусёў, Е. Лось і А. Лойка. Дзе прачытаць крытычныя артыкулы абагульняючага характару пра творчасць гэтых паэтаў? Няма такіх артыкулаў. Амаль чвэрць веку пішуць, друкуюцца, выдаюць кнігі Г. Кляўко, М. Ароўка, Ю. Свірка, К. Цвірка, І. Калеснік і некаторыя іншыя. Дзе даведацца чытачу, які іх творчы набытак, чаго яны дасягнулі? Гадоў па трынаццаць творчага стажу і па некалькі кніг маюць Д. Бічэль-Загнетава, В. Вярба, А. Грачанікаў, У. Паўлаў, Р. Тармола. Хто з крытыкаў прачытаў і зрабіў разгляд напісанага гэтымі паэтам? Як развіваецца талент гэтых таварышаў?

Але паройдзем да крыху маладзёшых. Шэсць зборнікаў вершаў і паэм паспеў тым часам выдаць Хв. Чэрыя. Па тры-чатыры кнігі—М. Дукса, У. Карызна, У. Скарынін, К. Камейша, Л. Дайнена, Ю. Голуб. Ці не пара пацкавіцца і сказаць талкавае слова аб творчым набытку гэтых аўтараў, якіх, шчыра кажучы, і маладымі ўжо называць няёмка—хіба што па нашай смехатворнай звычцы? Тры зборнікі выдаў паэт А. Разанаў. Варта было б крытыцы зацкавіцца і пагаварыць пра яго творчасць. Хіба гэта не было б карысна і для паэта, і для чытачоў, аматараў паэзіі? Актыўна працуюць спорна пішуць і выдаюць паэты В. Ілатава, Н. Маціян, Я. Янішчыц, В. Коўтун. Не перадала наша крытыка увагі і ім.

У лістападзе мінулага года меў я ў Сафіі размову з адным маладым балгарскім паэтам. Гаварылі пра яго апошнюю кнігу вершаў. І паэт сказаў: «На гэту кнігу паявілася ўжо трынаццаць рэцэнзій». Я не здзіўляўся, хаця—і кніга звычайная. І паэт далёка не ўзначальвае «абойму». Не здзіўляўся, бо, рэгулярна чытаючы балгарскую перыядыку, даўно заўважыў, як актыўна адклікаецца крытыка на новую паэтычную кнігу. Я толькі ўдакладніў: хто напісаў гэтыя трынаццаць рэцэнзій? Ці няма сярод іх аўтараў людзей выпадковых? «Не,—адказаў таварыш,—усе трынаццаць належаць пяру прафесіянальных крытыкаў».

НОВЫ РАХУНАК ВАЙНЕ

Кніга Уладзіміра Карпава «Прызнанне ў нянавісці і любові», як і творы, напісаныя ім раней, прысвечана гораду, з якім здаўна звязаны лёс аўтара. Апавяданні і ўспаміны, што складаюць яе змест, расказваюць пра партызанскую барацьбу сталічнай вобласці, падпольшчыкаў Мінска ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Найбольшую цікавасць уяўляюць успаміны аўтара аб тым перыядзе жыцця, калі ён у складзе спецгрупы абкома КПБ выконваў заданні, пранікаў у акупіраваныя фашыстамі Мінск, перажыў блокаду, выходзіў з акружэння. Памяць захавала падзеі, якія набылі характар гістарычнага дакумента, што хвалюе сваёй праўдзівасцю і шырасцю.

У. Карпаў расказвае пра ўсеагульны характар барацьбы з ворагам, мужнасць народа ў гэтай барацьбе, не пазбягаючы і некаторых негатыўных бакоў рэчаіснасці. Апісваючы адзін з такіх эпізодаў, ён прызнаецца, што быў у нерашчасці, ці варта яго прыводзіць. І адказвае: «Ды потым рашыў — трэба. З рознымі людзьмі выпадала сустрэкацца ў тыя часы і ў розныя трапляць варункі. Значыць, яны таксама пакідалі свой адбітак на падзеях і жыцці. Дый само жыццё, як выяўлялася, было больш складанае».

У. Карпаў. Прызнанне ў нянавісці і любові. Апавяданні і ўспаміны. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1976.

Паказваючы памылкі і цяжкасці, аўтар не прыніжае, а, наадварот, улаўлівае подзвігі партызан і падпольшчыкаў, якія ў неверагодна цяжкіх умовах, змагаючыся з ворагам, паказалі веліч духу савецкага чалавека, выхаванага партыяй. У кнізе няма прыкладаў штодзёнага гераізму і вытрымкі, высякароднасці, праяўленых людзьмі, з якімі аўтару давялося сустрэкацца. З сардэчнай цеплынёй расказвае ён пра сваіх баявых сяброў У. Леўшына, І. Луцкага, А. Матусевіча.

Запомніцца чытачу таксама разведчык У. Конапаў; камісар бригады «Народныя месціцы», а потым сакратар падпольнага Лагойскага райкома партыі І. Цімчук; з хваляваннем чытаеш і пра сустрэчу аўтара ў акупіраваным Мінску з прафесарам Я. Клумавым — адным з герояў Мінскага падполля. Не пакідаюць аб'якавым старонкі, якія апавядаюць пра няскораны Мінск, дзе «рэдкая ноч не праходзіла без таго, каб дзесьці нешта не гарэла, або не чуліся выбухі, перастрэлка», пра падрыхтоўку аперацыі супраць фашыскага ката Готберга.

У. Карпаў, аднак, не толькі ўзнаўляе эпізоды з перажытага, але і ацэньвае іх з пазіцыі сённяшняга дня, разважае аб меры мужнасці, велічы подзвігу народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Яго ўспаміны ўспрымаюцца больш шырока, чым проста мемуарныя занатоўкі. Ня мала ў іх і вельмі грунтоўнай паглыбленасці ў псіхалогію людзей, даследавання вытокаў высокай маральнай сілы і, наадварот, у асобных выпадках — разгубленасці, слабасці ў цяжкіх і складаных абставінах.

Усё гэта больш шырока разгорнута ў апавяданнях, якія таксама ў той ці іншай меры звязаны з уласным жыццёвым вопытам аўтара, і ў большасці сваёй напісаны на дакументальнай аснове, расказваюць пра рэальных людзей.

Шкада, аднак, што, за рэдкім выключэннем, прозвішчы гэтых людзей не названы, і толькі ведучы факты з гісторыі Мінскага падполля, можна разгадаць, аб кім ідзе гаворка. У адным апавяданні «О, гэтая шырасць!» прама названа прозвішча Я. Клумава. У іншых — героі маюць толькі імёны: Ісай, Валодзя, Марыя... А гаворыць

ца ж пра Ісая Казіна, Уладзіміра Амеленюка, Марыю Осіпава.

У апавяданні «Сёстры» імя жанчыны, якая выканала прысуд над гаўляйтэрам — Галя, хаця аўтар у сваіх успамінах расказвае, што гэта была Алена Мазанік. Чытаючы ж апавяданні «Развітанне», «Трэба», «Горкі выпок», «Цана радасці», устанавіць, аб кім ідзе гаворка, яшчэ цяжэй.

Вядома, апавяданне — твор мастацкі, і аўтар мае права не раскрываць імёнаў там, дзе дакументальнасць пераплітаецца з доммыслам. Тут жа факты, эпізоды, падрабязнасці абставін падзей даводзяць сапраўднасць, нявыдуманасць апісанага, дык чаму чытачу не сказаць сапраўднага прозвішча героя твора?

Большасць апавяданняў пабудавана ў выглядзе маналагаў. Падобны прыём раскрыцця падзей ад першай асобы дазваляе пісьменніку паказаць характар героя «знутры», заглябіцца ў яго псіхалогію, дасяць падзеі больш непасрэдна, індывідуалізавана. І аўтару гэта ўдаецца там, дзе ён змог не проста пераказаць змест вуснамі персанажа, але і пака-

заць яго самога як асобу, з адметнымі рысамі характару, з своеасабым светаўспрыманнем.

Аднак неаднаразовае паўтарэнне прыёму ў пэўнай меры зніжае эффект ад яго, па меры чытання ствараецца паступова ўражанне аднастайнасці. У некаторых з «жаночых» маналагаў адчуваецца некалькі празмерная сентыментальнасць. Часам парушаецца праўдзівасць маналагічнай мовы, асабліва там, дзе наведваюцца факты, вядомыя толькі таму, да каго звернуты словы апавядальніка.

На фоне апавяданняў-маналагаў лепш выглядаюць тая, што напісаны ў традыцыйным стылі. Сярод іх вылучаецца апавяданне «От скончыцца вайна». Расказваецца ў ім пра маладога хлопца Анатоля, які трапіў у палон. Псіхалагічна матывавана, дакладна падаюцца думкі героя, яго дзеянні ў вяржым палоне, пачуцці пасля вызвалення.

Запамінаецца таксама апавяданне «Тры пацалункі». У ім пераканаўча паказваецца фарміраванне зусім яшчэ юнай дзяўчыны Галі ў адважную падпольшчыцу.

«Прызнанне ў нянавісці і любові» У. Карпава — новы рахунак мінулай вайны, праўдзівы і хвалючы мастацкі дакумент пра веліч подзвігу народа, што не скарыўся ворагу.

Міхась КЕНЬКО.

... І ЎСЁ Ж СЛАБЕЙШЫ

З першых крокаў бытавання «Дня паэзіі» яму не пашанцавала: вусна і ў друку яго ахрысцілі няўдалым. Тут варта прыгадаць прымаўку: «Па адзежы сустракаюць...». Сапраўды, вокладка яго па сённяшнім часе надта бедная, разлічаная на нядоўгі век. Ды і маюнак на ёй малавыразны: ці то букет, ці то сноп. І фота магло б быць болей.

Але ж паэзія — гэта мастацтва слова. І ўпущэнне мастацтва можа быць кампенсавана. Форма знешняя, магчыма, адступіць перад формай уласна паэтычнай, звязанай са зместам. Так і здарыцца, калі мы ўважліва глянем на першы раздзел кнігі «Гэта слова — як з агню», дзе змешчаны вершы «Камуністы» А. Куляшова, «Ленін на Браневіку» М. Танка, «Ячэйка» П. Броўкі, «Калі падступаюць слёзы» П. Панчанкі.

Праўда, гэтыя творы не такія ўжо новыя. Яны вядомы і па іншых выданнях. Але, улічваючы, што мінулы год быў годам XXV з'езда КПСС, рэдкалегія правільна зрабіла, што змясціла іх, бо сярод новых вершаў не было роўных ім па сваіх ідэяна-мастацкіх якасцях.

У сувязі з гэтым варта зноў вярнуцца да размовы аб значнасці, змястоўнасці нашай сучаснай паэзіі, аб тым, як на кожным новым этапе яе развіцця відазмяняецца і сам характар грамадзянскасці. Увага многіх аўтараў цяпер звернута да глабальных праблем — як адстаяць мір на зямлі, захаваць прыроду, спасцігнуць таямніцы космасу, да пытанняў маральнага удасканалення чалавека, яго духоўнага росту.

Асноўны, самы вялікі, раз-

дзел зборніка называецца «Будзень у радок адліты». Ён разнастайны, шматколорны, якім бывае і ў жыцці будзённы дзень. Адкрываюць яго вершы М. Арошкі, і, трэба сказаць, яны досыць цікавыя сваёй неадназначнасцю, шырасцю...

Пачынаю ўгадаваць зорку, пад якой нарадзіўся на грані святла і цемры; на грэбні лясой і блзессы; на ўзможку ніў шыроніх і дымных усміраін...

Супярэчнасці ўнутранага жыцця, інтымных адносін складаюць змест верша «Ты даравала ўсё...» У ім прызнанне складанасці штодзённасці, зменлівасці псіхалагічнага ступня чалавека.

Аўтар добра адчувае агульны кірунак усёй савецкай паэзіі — яе імкнення да мнагазначнасці, аб'ёмнасці, да канфліктнасці і ўнутранай заглябленасці.

Падборку з будучай кнігі лірыкі даў Р. Барадулін. Тут ёсць цікавае назіранне: «Паэты пачынаюць думаць, асацыяцый караваны па ўсіх радках накіраваны». Аўтар лічыць, такім чынам, што паэзія цяпер у большай меры, чым была раней, інтэлектуальная, рацыянальная і шырокая па ахопу падзей і з'яў. Наконт рацыяналістычнасці, можа, гэта і так, але ж трэба мець на ўвазе вялікую разнастайнасць творчых індывідуальнасцей і той факт, што паэты заўсёды думалі, да таго ж у добрых паэтаў і думка была паэтычнай, афарбаванай пачуццём.

Як і ў ранейшых творах, Р. Барадулін улаўляе вёску, яе працавітасць, адметнасць маралі, незалежнасць:

...Вёска скупая,
У ногі нікому не бухаецца,
Працуе з відна да відна,
Вайна не вайна —
Вёска не адступае.
Адступаць няма куды.

І тут жа шырае прызнанне

і шкадаванне: «Ад вёскі адраваўся і ў гарады не выйшаў».

Але нельга сказаць, што ў зборніку пераважае тема вёскі. Тэматыка яго надзвычай шырокая: І. Бурсаў піша пра БАМ, праўдзівей, пра будаўнікоў Байкала-Амурскай магістралі, іх самаадданую працу, беларускую вуліцу ў новым пасёлку Залатка; А. Вечар, акадэмік і паэт, гаворыць пра каханне ў касмічную эру і пры гэтым раіць быць традыцыялістамі ў гэтай справе: «Любоў тым важней у жыцці чалавечым, чым больш чалавечнасці мае любоў».

Гарачае, глыбокае каханне праслаўляе Е. Лось («У дні кахання і глядзіш мілей, і не пакрыўдзіш нават мураша»). Прачудную і горкую старонку ўпісвае ў зборнік Н. Гілевіч, узяўшы галасы на могілках вёсак у Хатыні, уяўляе якой светлай магла б быць раница юнака, закаханага ў сваю дзяўчыну, дзяўчыны, што чакала свайго люблага, сейбіта, жніў, чатырохгадовага хлапчука, але раницы не было. Вайна зацьміла ім сонца, забрала іх жыццё.

Абараняючы мір, паэты не могуць не думаць пра апошнюю вайну, яе ахвяры, тым больш беларускія паэты...

Хацелася б адзначыць вершы А. Грачанікава, А. Зарыцкага, П. Макаля, Ю. Свіркі, з маладых — П. Марціновіча, Н. Галіноўскай, Г. Каржаневскай.

Ёсць у гэтым «Дні паэзіі» і спецыяльны раздзел — «На пачатку шляху», дзе змешчаны вершы самых маладых аўтараў, пачаткоўцаў. Некаторыя імёны сустракаем упершыню.

Праўда, вершы пачаткоўцаў некалькі знізілі агульны ўзровень зборніка, і ўсё ж сам факт надрукавання іх трэба вітаць, бо многія будуць пісаць,

расці. Толькі, мусіць, не варта перахвальваць гэтыя вершы тым, хто рэкамендуе іх у друк.

Добра вядома, што Р. Барадулін многа робіць для выхавання маладых і як выдавецкі рэдактар, і як добры паэт. Ён любіць маладых, жадае ім добра; адсюль ідзе і перабольшанне іх паэтычных дасягненняў. Вось як ён ацэньвае першы Яўгені Мальчэўскай: «Радок, уважаны сэрцам, высветлены пачуццём глыбокім і непасрэдным, багатая і дынамічная на ўнутраны рух мова...» Вершы пачынаючай паэтэсы змешчаны тут жа, і чытач можа ўпэўніцца, што гэта не зусім так.

І М. Ваданосаў не скупіцца на пахвалу: «Вершы ў Папковіча арыгінальныя, самабытныя, мова народная, каларытная...» Ацэнка яўна завышаная, і гэта не заўсёды бывае на карысць. Калі так ацэньваць пачаткоўцаў, то якія словы тады знаходзіць, каб ацаніць паэзію А. Куляшова, М. Танка, П. Панчанкі, П. Броўкі?

Нельга пагадзіцца з вельмі аптымістычным сцвярдзеннем Б. Сачанкі, які піша: «Я прытрымліваюся той думкі, што ў паэзіі, як і наогул ва ўсёй літаратуры, няма пераможаных і пераможцаў, а ёсць проста творцы. Кожны з твораў астаецца на сваім месцы і ў сваім часе, і ні адно напісанае ім слова не гіне, што б пра яго і хто б ні гаварыў...» («Роздум над словам»). Паважаны празаік ставіць за ўраўнілаўку ў паэзіі і памылкова думас, што ўсё напісанае застаецца?

На жаль, гіне вельмі многае, узяць хоць бы 30-я гады, першы пасляваенны перыяд. Ёсць прыклады, калі сам паэт закрэслівае напісанае ім раней і яўна ўстарэлае, як гэта зрабіў, напрыклад, А. Зарыцкі з сваёй паэмай «Світанскія са-

ды». Самому паэту, вядома, дорага напісанае ім, але трэба, проста неабходна прыслухоўвацца і да думкі іншых, уменне паглядзець на сваё збоку, староннім вокам.

У раздзеле «Пра паэтаў і паэзію» досыць цікавыя матэрыялы М. Лынькова, П. Кавалёва, А. Ліса, А. Гардзіцкага. Відэць, і надалей трэба будзе змяшчаць больш артыкулаў пра майстэрства і спецыфіку паэзіі як літаратурнага роду, пра знаходкі і страты ў галіне асобных жанраў і відаў літаратуры.

Чым, напрыклад, растлумачыць заняпад нашай сатыры і гумару? Хіба няма каго ўшчуваць, парадываць? А сатыра здрабнела на нашых вачах і няма падзеі на яе ўзходжанне ў бліжэйшы час. Аб гэтым сведчыць і раздзел у зборніку «Па дарозе на Парнас».

Ёсць свая заканамернасць у тым, што найбольшыя дасягненні ў гэтым напрамку маюць лірыка-сатырычныя вершы, але такія ў «Дзень паэзіі», на жаль, не трапілі.

Падволячы вынік усяму сказанаму, трэба прызнаць, што «Дзень паэзіі» 1976 года сапраўды слабейшы, чым многія папярэднія. Мнагавата ў ім безаблічных вершаў. Узровень зборніка ніжэйшы, чым агульны ўзровень паэзіі мінулага года, калі прыгадаць сабе хоць бы тое, што друкавалася на працягу года ў часопісе «Полымя».

Чаму так здарылася, што ў «Дні паэзіі» добрыя паэты даюць не лепшыя свае вершы? Хацелася б, каб у далейшым «Дзень паэзіі» выходзіў не ў канцы года, а да свята паэзіі, якое бывае адзін раз у год, каб змяшчаліся толькі добрыя і выдатныя вершы, каб ён быў люстрам агульнага ўзроўню сучаснай беларускай паэзіі, а ўзровень гэты досыць высокі. І галоўнае, каб паэзія была паэзіяй, у якім бы выданні яна ні з'яўлялася.

Марына БАРСТОК.

ЧАС ЛЯЦЦЬ імкліва. Не паспеў, здавалася, азірнуцца, як мінуў год, другі... Ды не проста мінуў — штосьці крута павярнуў, перайначыў у тваім жыцці, штосьці зрабіў такое, на што ты і не спадзяваўся. Так вось здарылася і з Васілём Мікалаевічам. Калісьці ён думаў, што ад груку кавальскіх молатаў, глядзі што, аглухне. Цяпер наадварот, глухнуў ад шпінні. Яна манатонна, дакучліва звінела ў вушах. «перабілава» ўсе гукі.

Ён ішоў па вуліцы, сырой і слізкай, бачыў гарадскі люд, які крочыў насустрач за мокрымі тварамі, паднятымі каўнярамі паліто, раскрытымі парасонамі — селіся дробны халодны дождж. Ішоў павольна, адстаючы ад усеагульнага тараплівага рытму горада: спяшацца як раніцай, калі кіраваўся на завод, яму ўжо не выпадала справа вырашана... А Гамзін, падобна было, зразумеў яго не з першага слова — з першага погляду. Затое тады, калі ён выказаў, што было на душы, партгор пазіраў у вочы ўважліва, быццам імкнуўся ўгледзець яго думкі і пачуцці. Спытаў: «А здароўе як — дазволіць?» Ён адказаў яму пераканана: «Здароўе ў чалавека — ад працы, цяпер я гэта добра зразумеў».

На пенсію ён пайшоў зусім нечакана. Ні з таго, ні з сяго нейкая млявасць з'явілася ў цэле. Урачы прызналі — ад ператамлення. А тут — узрост пенсійны наспеў. Ну, ідзі, значыць, адпачывай, калі ператаміўся. На першым часе Васіль Мікалаевіч сапраўды адпачываў. Было такое адчуванне, быццам ён у водпуску. Многа чытаў, хадзіў на рыбалку.

На рыбалцы, седзячы з вудамі пад раскідзістым кустом лязяку, дзе часцей за ўсё браліся на кручок таўстаспінныя акулі, ён ішчы раз лавіў сябе на тым, што забываўся глядзець на паплавок. Якія толькі думкі ні з'яўляліся ў яго галаве ў ціхай адзіноце! Цяклі; як той плыткі Сож, брудзіся, накатваліся адна на адну хвалямі, і кожная як бы ўносіла ў душу свой адметны, прыцішаны далеччу звон. Іншая ўжо і зірнула; а звон той усё гучыць, усё чуюцца. Часам яму здавалася, што розныя гукі залітаюць у яго істоту з наваколя, з подыхамі халоднага асенняга ветру. Тады ён расшпіліваў верхнія гузікі ватоўні, расхрыстваў грудзі: хай ахалоджае вецер сацілае цела, хай шпарчэй ганяе кроў па жылах.

Учора Васіль Мікалаевіч, уладкаваўшы вуды, доўга хадзіў на беразе. Захацелася штосьці яму паблукнаць між кустоў, паслухаць, як шамаціць каляная, парыжылая трава пад нагамі. А рыба нікуды не дзенца. Пападзецца каторая на кручок, дык пачакае яго... Свідліла сонца на бледным небе. Пад яго зыркмі промяні ўдалечыні, над стужкай ракі, вецер, здавалася, блішчаў. Васіль Мікалаевіч доўга пазіраў у той бок. Вярнуўся, сеў на сваё месца пад кустом. Твару крапулася галінка. Ён не адхінуўся: яна мякка, прыемна казытала шыю.

Ранічкай, перад тым, як ісці на рыбалку, Васіль Мікалаевіч дачытаў «Блакаду» Аляксандра Чакоўскага, і ў ім жыло ўражанне ад кніжкі. Твор узрушыў яго той праўдзінасцю, з якой апісаны геральчныя подзвігі людзей. Асабліва запаў у душу вобраз Івана Максімавіча Каралёва. Чалавек гэты варты таго, каб з яго бралі прыклад. І моладзь, і такія як ён, пенсіянеры... Адзін са старэйшых піцёрскіх рабочых, камуніст, камандзір чырвонагвардзейскага атрада ў час Кастрычніцкай рэвалюцыі, Каралёў на заклік свайго партыйнага сумлення пайшоў на фронт, каб абараняць Ленінград ад фашысцкай павалы, мужна вёў у бой апалчэнцаў, сам падпаў у варожы танк. Калі ж партыя загадала яму зноў вярнуцца на родны Кіраўскі завод, каб там рабіць танкі для Чырвонай Арміі, ён аддаваў і сэрца, і душу, і рукі — усяго сябе свайму рабочаму абавязку.

Захапляючыся Каралёвым, Васіль Мікалаевіч падумаў, што ні ў чым так не раскрываецца чалавек, як у сваёй самаадданасці. Дзе б яна ні праявілася: ці на вайне, ці ў мірным жыцці, у геральчным, велічым, ці ў чымсьці самым звычайным, будзённым. І адразу зразумеў, чаму так падумаў: «У самым звычайным, будзённым...» Апошнім часам ён усё часцей вяртаўся на завод. У свайго гарацы цэх, да сваёй сяброў-кавалёў. Можна, не столькі ў думках, колькі ў па-

чуццях — то спакойных, як бы нават спасцяржлівых, а іншы раз бурных, нейкіх патрабавальна-бударажлівых; нахлынуць знянацку, дык ажно заклаціць усяго.

Са слаўнага Кіраўскага, з далёкіх вогненых гадоў Васіль Мікалаевіч неўзабаве вярнуўся на свой «Гомсельмаш». Там разгортваюцца падзеі! Прадпрыемства абнаўляецца. На рэканструкцыю дзяржава выдаткоўвае вунь якую ладную капейку — калі трохсот мільёнаў рублёў! Гэта ж, па сутнасці, побач з цяперашнім вырасце яшчэ адзін завод. Ды які!

Раней у Васіля Мікалаевіча заўсёды з думання вынікалі прагныя імкненні да дзеяння — да таго неспакойнага, што было звязана з яго работай, у якой няўрымслівы тэмперамент шукаў і знаходзіў новыя вытокі тварэння. Цяпер яно, думанне, зрабілася як бы захапляючым разгляданнем перспектывы, заводскай будучыні. Хаця, праўда, і не давала ранейшага задавальнення душы, але затое прыносіла іншае: радаснае, спадзяванне і гонар. Уяўленне яго, шырую-

ПІСЬМЕННІК І ПЯЦІГОДКА

СПАКОЮ НЕ ТРЭБА

Аляксандр КАПУСЦІН

чы, яскрава, з адмысловымі падрабязнасцямі малявала прасторныя, светлыя цэхі, створаныя па апошняму слову тэхнікі станкі і механізмы, паточныя лініі. Уся гэтая разнастайнасць збудаванняў і тэхнікі па меры росту яго фантазіі грантоўна выстройвалася ў пэўным парадку, займала строга адпаведныя яго меркаванням і разлікам месцы.

З усяго, што бачылася яму ў новым «Гомсельмашы», найбольшую ўвагу прыцягваў філіял завода, які даць адлікі шэрага жыгуну высокай трываласці і каларовае ліццё. Яны надзвычай патрэбны прадпрыемству. Але асобае значэнне ўсе ж, бадай, Васіль Мікалаевіч надаваў цэху зборкі самаходных камбайнаў. У думках ён урачыста і горда называў цэх рабочай святліцаю. Здавалася, што гэта назва яму дужа падыходзіць, бо там суджана ажыццяўляцца самым ганаровым, самым адказным справам сельмашаўцаў.

Добра памятае Васіль Мікалаевіч той дзень, калі на заводзе стала вядома пра ўрадавае заданне: стварыць самаходны кормаўборачны камбайн. Як толькі людзі даведаліся, што прынята пастанова Цэнтральнага Камітэта партыі і Савета Міністраў краіны — што было! Мільмі, сходы, новыя павышаныя абавязальнасці! І к канцу дня — новыя працоўныя рэкорды кавалі Аляксандра Аверчанкі яго даўняга выпрабаванага дружка, дзесяткі іншых рабочых. І цяжкасцей, праўда, было — як ніколі. Канструктарам даводзілася адначасова вучыцца і ствараць канструкцыю, бо да гэтага яны працавалі толькі над прычэпнымі камбайнамі. Для эксперыменту не хапала камплектуючых вырабаў. Каб забяспечыць імі эксперыментальны цэх, у работу ўключыліся калектывы ўсіх участкаў.

Цяпер канструктарам і рабочымі самаходны камбайн створаны: «СК-100». Спецыялісты сцвярджаюць, што па тэхнічных і эксплуатацыйных паказчыках ён пераўзыходзіць падобныя зарукежныя машыны. А надоечы Васіль Мікалаевіч дачуўся, які ён даць выгоды, і не ўтрымаўся ад захаплення: вось гэта волат! Эканамісты падлічылі: калі машыны выйдуча на палі ў разліковай колькасці на канец дзесятай пяцігодкі, у гаспадарках утраты скароціцца ўсіх механізмаў, якія прымяняюцца на нарыхтоўцы кармоў, па краіне ў перыяд напружаных палітых работ вызваліцца прыкладна дзвесце тысяч механізатараў. Эканомія складзеся каля мільярда рублёў...

Ціха плёскаліся аб бераг хвалі, шумеў, пасвістваў у лязяку вецер. Васіль Мікалаевіч на колькі секунд улавіў гэтыя гукі сваёю ўвагаю і, толькі падумаўшы, што, мусіць, возьмецца на дождж, зноў вярнуўся да лічбаў. Стараўся ўспрыняць іх у нейкім фізічным, бачымым выражэнні, але шчога эквівалентага ўявіць не мог.

Не дасягаў гранд'эзнасці. Раптам побач з імі стала яшчэ адна, добра яму знаёмая лічба. Вунь якая ладная капейка на рэканструкцыю! Дык жа, выходзіць, за гадавую эканомію ад самаходнага можна пабудаваць ажно тры «Гомсельмашы»!

З гэтай згадкаю ён быццам ступіў за прахадную завода. А там рака яго думак пацякла яшчэ больш шырока і імкліва. Успаміны як бы ажывалі, увасабляліся ў панараму чалавечай працы, поўную машынных гукаў і пахаў, агню і руху... І людзі, людзі... Знаёмыя і незнаёмыя, ветэраны і моладзь... У жытых тварах, у рысах характараў, у справах... На яго вачах людзі мяняліся. Для тых, хто яшчэ некалькі гадоў назад нясмелым навічком уваходзіў у яго грывучы кавальскі цэх, нялёгка праца кавалі стала прызваннем. Эстафету сваю ён перадаў у надзейныя рукі.

Пры думцы «перадаў эстафету» Васіль Мікалаевіч як бы адчуў нейкі пачатак раптам паўторанага свайго жыцця, цудадзейнае вяртанне юначай натхнёнасці свайго працаю. Але гэта

СПАКОЮ НЕ ТРЭБА

Аляксандр КАПУСЦІН

толькі на міг. Ён затым адчуў іншае: трывожлівую, калючую няёмкасць, якая падрабляла запаўзала ў свядомасць. Уяўленне па-ранейшаму ўсё вадзіла Васіля Мікалаевіча па цэху, па заводу, і раптам ён зразумеў, што яна падсвядома, дзіўным чынам звязвала з гэтым успамінамі карэспандэнцыю В. Белавусава ў «Правде». Карэспандэнт пісаў: «Спрасіла на заводзе о первых среди передовиков. Назвали:

— Хурсан Василий Николаевич. Кузнец. Герой Социалистического Труда.

Спрасил во Дворце об октивистах. Назвали:

— Хурсан Василий Николаевич.

В тот вечер он выступал перед ребятами из клуба «Юный техник».

И там, и здесь — Хурсан. Хотя почему «там» и «здесь». Все это одно — «Гомсельмаш».

Не, чаму дзіўным чынам? Натуральна, заканамерна стасавалася карэспандэнцыя да яго настрою. Хіба мала ён аддаваў сябе заводу? Ага, вось чаму — дзіўным чынам: аддаваў... «Все это одно — «Гомсельмаш»... Дык дзе ж яно адно? Пастанову партыі і ўрада аб выпуску самаходных камбайнаў калектыв сельмашаўцаў, у тым ліку і ён каваль Хурсан, успрыняў не толькі з вялікім гонарам за аказанае давер'е, але і з вялікай адказнасцю. Усе разумелі: поспех будзе вырашаць ініцыятыўная работа, высокая адказнасць кожнага працаўніка за даручаную справу, асавае новай тэхнікі. Цяпер вунь яго кавальскі цэх як шырока асвойвае новыя вытворчыя плошчы! Кавалі рашуча ўзялі курс на ўкараненне перадавой тэхналогіі, высокапрадукцыйнага абсталявання, механізаваных паточных ліній. Ого, як рашуча! На сённяшні дзень у цэху дзейнічаюць дзевяць паточна-механізаваных ліній кавальскай апрацоўкі. Гэта ж так павялічыла механізацыю працы ў асноўнай вытворчасці!

Там ішчы жыццё, там праца. А ён, той самы Хурсан, пра якога галоўная газета краіны пісала, што з яго імем на «Гомсельмашы» ў многім звязаны значныя працоўныя дасягненні і актыўная грамадская дзейнасць, сядзіць цяпер на беразе Сожа і цікуе, каб паддурчыць якога-небудзь атлусцелага падкарчэўніка. Юшкі яму захацелася. На юбілейны год шасцідзесяцігоддзя Кастрычніка сельмашаўцы ўзялі на сябе напружаны сустрэчны план-абавязальнасць. Гэты план — творчасць усяго калектыву. У яго працоўцы ўдзельнічалі ўсе рабочыя, спецыялісты, адназначны арганізатары. Удзельнічаў і ён. Значыць, усе разам і кожны паасобку адказваюць за выкананне свайго абавязальнасця, усе зацікаўлены ў паспяховым здзяйсненні намячанага.

У галаве ў Васіля Мікалаевіча паўсталі, засланілі сабою ўсё астатняе

два спрадвечу існыя словы: «жыццё» і «праца». Яны на міг падаліся яму як бы чымсьці матэрыяльна важным, прадметным. Гэтае абвостранае адчуванне іх быццам пераараджала яго перад чымсьці новым, за якім ён, як у маладосці, нечага ўзрушанага чакаў. Яно раптам стала яму надзвычай дарагім і патрэбным, ці, можа, нават больш — неабходным. Да яго ён цягнуўся ненатольнай душою.

Васілю Мікалаевічу стала неспакойна. Ён устаў, патантаўся на месцы, не ведаючы што рабіць далей. Можна, распаліць касцёр, хай іскрынаі пастраліе? Прысеў, ледзь не машынальна пацягнуўся рукою да ўторкнутага ў зямлю вудзільна: хопіць, нарыбаліўся. Але ў наступны міг рука спынілася, быццам не памела сілы зрабіць эпошні рух. Празрыстая вада, як скрозь тоўстае шкло, паказвала на пячаным дне зыбку мтусню сонечных блыкаў, у ёй пад самым берагам серабрыста прыскалі жывыя малькі.

Раптам Васіль Мікалаевіч пабачыў: паплавок адной вуды зыбнуўся, схавався ў вадзе, лёска пацягнулася, як струна. Ён сханіў вудзільна, і да ног упала, затрапяталася на траве вялікая рыбіна. Таропка ўзяў яе, зняў з кручка. Некалькі секунд трымаў у руцэ — ладны кабанец трапіўся. «Што, аджыраваў, аджыў на белым свеце?» — сказаў, пазіраючы ў нерухомыя вочы. Размахнуўся і кінуў рыбіну ў раку. Адразу адчуў, быццам скінуў з сябе нейкі цяжар. Зматаў вуды і падраваўся дадому.

А сёння раніцай, у той час, як заўсёды хадзіў на работу, дома нікому нічога не сказаўшы, ён пайшоў на завод. Да Гамзіна. Цяпер ён, у думках працягваючы размову з партгорам, сказаў яму тыя два адвечныя словы, якія ўчора быццам памаладзілі яго: «жыццё» і «праца».

...Звярнуўшы з бойкай вуліцы на цішэйшую, з маладымі ліпамі ўздоўж тратуараў, Васіль Мікалаевіч паддаў хады, пашыбаваў да знаёмага дома з шырокімі вокнамі-вітражамі. Да кніжнага магазіна. Яшчэ ад парога, вітаючыся, кінуў галавой чарнявай дзяўчыне з высокай моднай прыскай. Дзяўчына прыязна ўсміхнулася яму, сказала, што паступілі навіні і ёсць якраз тое, што яго цікавіць. Узяла з паліцы, падала кніжку. На вокладцы ён прычытаў: «Мора Герарота». Патрымаў яе ў руках, быццам хацеў уважыць эмстаўнасць, перапытаў:

— Пра вайну?

Дзяўчына, здзіўлена недавер'ем, якое ёй пачулася ў яго пытанні, акругліла і без таго вялікія вочы:

— Я ж сказала: тое, што вас цікавіць. — Ей мусіць падалося, што адказала яму груба, таму яна, вінавата ўсміхнуўшыся, паспешліва дадала: — Зайдзіце праз тыдзень, к таму часу яшчэ нешта пастуніць.

Васіль Мікалаевіч разлічыўся, падзякаваў і пайшоў. Потым ён завітаў у цырульню. Маладая дзяўчына, нечым наўлоўным падобна на прадаўчыцу з кнігарні, пастрыгла яго, і, не шкадуючы: «Шыпра», паадэканоіла. З цырульні ён пайшоў дадому.

На душы ў Васіля Мікалаевіча было спакойна і ўрачыста. Але недзе на самым сподзе ле жыло адчуванне, што нейкія апошнія словы яшчэ ім не сказаны, рашаючы крок не зроблены. Дома ён, аддаючы жонцы кніжку, кінуў пернае, што прыйшло ў галаву:

— Прадаўшыца гаварыла, праз тыдзень у кнігарню новых кніг прывезуць.

— Дык трэба яшчэ адну шафу купляць, — адказала Ефрасінья Дзянісаўна. — Тая ж ужо забіта.

Ён не зразумеў, ці яна падсмейвалася з яго, ці сапраўды выказала свой клопат. Прычасаўся каля лютэрака і раптам крута павярнуўся да жонкі:

— А на заводзе цяпер ведаеш якія справы разгортваюцца? Самаходны камбайн будзеца!

Яна ведала пра гэта, ён гаварыў ёй ужо. Але каб так?..

Яны сталі адзіны супраць аднаго і маўчалі — дружна, старанна, быццам сумесна рабілі цяжкую справу, ад зыходу якой залежаў іх далейшы лёс. Васілю Мікалаевічу падумалася: «Падобна, яна чагосьці ад мяне чакае».

— Я так спадзявалася: от папаем цяпер у ахвоту акулёвай юшкі — пакіпла Ефрасінья Дзянісаўна. Праз мінуту, глядзячы на яго так, быццам зазірала ў душу, яна дадала: — Ачуняў?.. Я ведала, што гэта будзе — не ўседзіш ты ні дома, ні з вудамі на рэчцы. Агно і грукату табе трэба...

У ВЯНОК НАРОДНЫХ ТАНЦАЎ

Самадзейныя артысты Гомельшчыны імкнуліся папоўніць вянок харэаграфічных твораў, створаных у іншых абласцях нашай рэспублікі, новымі фарбамі. І ў прамым, і ў пераносным сэнсе. Сапраўды, не было, здаецца, ніводнай вобласці, якая не паказала б свайго «Вянка беларускіх танцаў». Прадэманстравалі яго і народныя ансамблі песні і танца «Дняпро» Рэчыцкага гарадскога Дома культуры, які імкнуўся даць сваё, арыгінальнае прычтанне гэтай своеасаблівай сюіце народных танцаў.

Але па-сапраўднаму свежыя, арыгінальныя пастаноўкі ўдалося стварыць усё ж іншым калектывам — Палаца культуры хімікаў Светлагорска, які паказаў сюжэтную пастаноўку «Было ў бацькі тры сыны», і танцорам Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта, што выступалі з харэаграфічнай кампазіцыяй «Мілая Беларусь». Гэтыя нумары звярнулі на сябе ўвагу перш за ўсё пэтычнай распрацоўкай тэмы, увагай да спецыфікі і магчымасцей харэаграфічнага мастацтва.

Жыва, з гумарам, расказвае пастаноўшчык з Светлагорска аб тым, як бацька вучыў сваіх трох сыноў розным рамёствам і як потым яны навучылі яго аднаму — забаве. Завязка, кульмінацыя, развязка — усё па месцы ў гэтай невялікай жартаўлівай сцэніцы, усё сагрэта ўсмешкай харэографа.

Цікава, што да распрацоўкі новай тэматыкі звярнуліся перш за ўсё не самыя моцныя і вядомыя калектывы вобласці, не «народныя» ансамблі, а радавыя ўдзельнікі фестывалю. Вядома, што знаходзіць новыя шляхі больш складана і рызыкоўна, чым рухацца пратапанай сцяжынкай. Але стварэнне новых харэаграфічных пастановак, якія адлюстроўваюць нашу сучаснасць, гераічную гісторыю, прапоўны і ратны подзвіг савецкага народа, з'яўляецца адной з асноўных, важнейшых задач фестывалю. І, адгукуючыся на гэтае патрабаванне, танцавальны ансамбль культурына-спартыўнага комплексу Гомельскага хімічнага завода імя 50-годдзя СССР ставіць «Няскораную» (кіраўнік Г. Чудак), самадзейныя артысты з Уваравіцкага Дома культуры Буда-Кашалёўскага раёна паказваюць «Арлёнка» (балетмайстар І. Барсукоў), харэографы з Палаца культуры завода «Гомсельмаш» у сваіх «Палымяных гадах» (пастаноўка В. Міхайлава) аддаюць даніну памяці рэвалюцыйных дзён, а танцоры з Палаца культуры хімікаў Светлагорска, які ўжо ўспамінаўся, расказваюць пра «Дзяўчат з нашага завода».

Не ўсё ўдалося ў гэтых пастаноўках, некаторыя з іх наіўныя па свайму харэаграфічнаму вырашэнню, ілюстрацыйныя па выбары выяўленчых сродкаў. Аўтар пастаноўкі «Да свабоды, да святла», паказанай усё тым жа калектывам з Светлагорска, выбраў, напрыклад, абстрактна-сімвалічнае вырашэнне свайго тэмы — барацьбы добра і зла — ўвасобленых у вобразах рыцара ў белым плашчы і невядомай істоты ў чорным трыко. Класічны танец не толькі не дапамагае тут стварэнню мас-

ташкага вобраза, але хутчэй нават перашкаджае яму. Не апраўданымі выглядаюць і рэмінісцэнцыі з балета «Лебядзінае возера»: пераклічка персанажаў з вобразамі Ротбарда, Зігфрыда і чорных паланёных лебедзяў.

Так, не ўсё ўдалося самадзейным харэографам у тэматычных пастаноўках і кампазіцыях. Але ж даўно вядома, што не памыляецца той, хто не шукае. А той, хто не шукае, нічога і не знаходзіць. Многія з калектываў Гомельшчыны, як дарэчы, і іншыя, паказалі традыцыйныя, каб не сказаць стандартныя танцы, перапевы многа разоў бачаных рускіх, украінскіх, пенгерскіх, малдаўскіх, румынскіх танцаў.

Жадае лепшага і актыўнасць творчай думкі гомельскіх балетмайстраў у галіне нацыянальнага фальклору. Лявоніха, крыжачок, кадрыля, полька — вось амаль і ўвесь пералік паказаных на аглядзе танцаў, заснаваных на беларускай народнай харэаграфічнай творчасці. Рэдка ў каго ў рэпертуары з'яўляецца параўнальна новая назва (толькі «Стукалка» ды «Матлет» у Тураўскім народным ансамблі танца могуць прэтэндаваць на некаторую навізну гучання).

Асабліва прэтэнзіі ў гэтым плане даводзіцца прад'явіць мацэйшым калектывам вобласці. І ў прыватнасці, вядома, народным ансамблям песні і

танца Гомельскага Палаца культуры чыгуначнікаў імя У. І. Леніна, «Дняпро» Рэчыцкага гарадскога Дома культуры і Дома культуры аб'яднання «Рэчыцадрэў». Каму, як не ім, задаваць тон пошуку, паказваць прыклад смелай распрацоўкі новых тэм і вобразаў. Выдатнае выканаўчае майстэрства прадэманстравалі, напрыклад, артысты-аматары Гомельскага Палаца культуры чыгуначнікаў, высокі мастацкі ўзровень паказаных ім харэаграфічных пастановак — «Чарота», «Украінскай сюіты», «Рускіх прастораў». Кіраўнік ансамбля, народны артыст БССР А. Рыбальчанка яшчэ раз парадаваў нас яркай тэатральнай формай сваіх твораў, прадуманасцю рэжысуры, маяўнічасцю афармлення. Тым больш мы мелі рацыю чакаць ад яго новых маштабных пастановак на гераічную і сучасную тэму, паглыблення нашых ведаў пра нацыянальны фальклор. Тое ж самае можна сказаць і пра народны ансамбль песні і танца Дома культуры аб'яднання «Рэчыцадрэў» і народнага ансамбля «Дняпро». Маючы вялікія магчымасці і сілы, яны самаабмежаваліся традыцыйным харэаграфічным рэпертуарам і тым самым паменшылі ўражанне ад сваіх, увогуле добрых, выступленняў.

Асабліва сярэд танцавальных калектываў Гомельскай

вобласці стаіць ансамбль «Рытм» культурына-спартыўнага комплексу Гомельскага хімічнага завода імя 50-годдзя СССР. Ён працуе ў даволі рэчкі на самадзейнай сцэне эстрадным стылі. Эстрада прад'яўляе да артыстаў-аматараў павышаныя патрабаванні: нават маленькія адступленні ад эстэтычных норм паварочваюцца тут часта грубай безгустоўнасцю, антымастацкасцю. Зразумелае таму хваляванне, з якім чакалі мы выступленне гэтага калектыву. Але «Рытму» ўдалося шчасліва пазбегнуць гэтай небяспекі на абраным шляху. Амаль усе паказаныя ім нумары вылучаюцца добрым густам, мяккасцю падачы. Артысткі ансамбля свабодна адчуваюць сябе ў сучасных рытмах, яны жыццядасныя, спартыўныя. Хацелася б толькі параіць балетмайстру ансамбля Я. Геніну не захапляцца перайманымі старога мюзік-хола, (што адчуваецца ў яго кампазіцыі «На манежы»), а працягваць распрацоўваць сучасную тэму, замацоўваюць поспех такіх нумараў у яго праграме, як «На прагульцы», «Экспромт», і, вядома ж, ствараць пастаноўкі на рэвалюцыйную, гераічную, працоўную тэматыку.

Закончыўся трэці, заключны тур фестывалю на Гомельшчыне. Якое ж месца займае мастацтва гамельчан сярэд харэаграфічнай творчасці самадзейных артыстаў іншых абласцей? Відавочна, яшчэ рана рабіць канчатковыя вынікі. Пакуль гэта нататкі з дарогі.

Юлія ЧУРКО,
доктар мастацтвазнаўства.

УДАСКАНАЛЬВАЦЬ МАЙСТЭРСТВА

На трэцім туры I Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных, які нядаўна адбыўся ў Гомелі, цікава прайшлі выступленні многіх аркестраў народных інструментаў, ансамбляў і салістаў-інструменталістаў.

Народна-інструментальнае мастацтва вобласці даказала, што яно жыве, пастаянна развіваецца, узбагачаецца крыніцамі невычарпальнай народнай творчасці.

Народны аркестр Гомельскага Палаца культуры чыгуначнікаў — адзін са старэйшых у рэспубліцы. Яго нязменным кіраўніком з'яўляецца К. А. Карнілаў. Назіпацаны вопыт, багатыя выканаўчыя традыцыі сёння дзеляцца калектыву вырашаць складаныя творчыя задачы.

У рэпертуары аркестра — руская і зарубешная класіка, творы савецкіх кампазітараў, п'есы народнага характару. За плённыя вынікі і прапаганду народна-інструментальнай музыкі калектыву неаднаразова ўзнагароджваюся граматамі, дыпламамі, медалямі. І на гэты раз аркестр быў адзначаны дыпламам I ступені. Хочацца толькі пажадаць яго кіраўніку ў далейшым больш сканцэнтравань сваю ўвагу на сістэматычнай рэпетыцыйнай і вучэбна-выхаваўчай рабоце. Мэтазгодна было б арганізаваць пры аркестры падрыхтоўчую дзіцячую групу для далейшага папаўнення асноўнага складу.

Прыемнай нечаканасцю, асабліва для мяне, было выступленне народнага аркестра Рэчыцкага гарадскога Дома культуры (кіраўнік — заслужаны работнік культуры БССР Г. Лазарэвіч). Адчуваецца вялікая арганізацыйная і творчая работа кіраўніка. Сярод твораў, якія складаюць рэпертуар калектыву, нямала складаных, такіх, напрыклад, як «Мелодыя Кастрычніка» Ю. Шышакова, фантазія на тэму рускай народнай песні «Ліпа векавая» П. Кулікова і інш. Калектыву не толькі «слушаецца», але і «глядзіцца»: удзельнікі былі апраўты ў добрыя касцюмы. За яркае і высокамастацкае выкананне конкурснай праграмы калектыву аркестра прысвоена званне лаўрэата, ён узнагароджаны залатым медалём.

«Практика — крытэрыі ісціны». Гэтыя словы можна аднесці і да творчай біяграфіі былых выхаванцаў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі В. Шастапалава і А. Мамантава, якія на справе даказалі тое, што веды і практычныя навыкі далі добры плён у рабоце з самадзейнымі калектывамі.

Першы з іх кіруе вялікім па колькасці аркестрам народных інструментаў Мазырскага гарадскога Дома культуры, які градставіў на суд слухачоў разнастайную, па-майстэрску выкананую праграму. Асабліва запомніліся «Сказ пра Расію» С. Тулікава, «Лявоніха» Я. Глебава, «Шведская мелодыя» П.

Выступае народны хор Гомельскага вытворчага аб'яднання «Праца».

Фота І. ЮДАША. (БЕЛТА).

Свенсана. Трэба тут адзначыць умелы падбор п'ес па кантрастнасці, форме і зместу.

Другі даказаў, што і такія малыя формы інструментальнага мастацтва, як ансамблі, якія складаюцца з васьмі, дзевяці чалавек, здольныя не толькі на мілагучнасць, але і на вырашэнне складаных мастацкіх задач.

Калектыву Гомельскага абласнога Дома настаўніка пад кіраўніцтвам А. Мамантава быў па вартасці ацэнены і ўзнагароджаны дыпламам II ступені.

Вялікі рэзананс выклікала выступленне на аглядзе-конкурсе аркестра баяністаў аддзялення культасветработы Гомельскага музычна-педагагічнага вучылішча пад кіраўніцтвам Г. Беразана. У праграму былі ўключаны складаныя творы нямецкай класікі: І. С. Баха, І. Гайдна, п'есы вядомых савецкіх кампазітараў. Добрае валоданне тэхнічай прадэманстравалі салісты аркестра, акардэаніст Л. Ганкін. Заслужоўвае ўвагі і Канцэрт для баяна маладога гомельскага кампазітара К. Шчаглова (салістка А. Гарашчанка).

Фальклорная творчасць была прадстаўлена ансамблем народных інструментаў пад кіраўніцтвам В. Паўлюка (дзве скрыпкі, дзве балалайкі, цымбалы, кларнет, баян, бубен) Лельчыцкага раённага Дома культуры. З запалам і захапленнем прагучалі ў выкананні гэтага ансамбля беларускія народныя песні і танцы. У склад ансамбля ўваходзяць самадзейныя артысты ўжо немалагога ўзросту. На наш погляд, гэтаму сельскаму калектыву патрэбна дапамога з боку дамоў народнай творчасці.

Упрыгожаннем агляду-конкурсу былі выступленні салістаў-вакалістаў і салістаў-інструменталістаў: В. Пракопчанкі, Н. Мельнікавай, А. Куцені, С. Бялова, Т. Байручына.

Уражанне ад выступленняў удзельнікаў агляду-конкурсу на Гомельшчыне засталося увогуле добрае, але разам з тым, нельга не звярнуць увагу і на пэўныя недахопы. Усё яшчэ існуе праблема сцэнічнага касцюма. Добры касцюм — нема-

лажны фактар у эстэтычным уздзеянні на глядача.

Большасці калектывам трэба ўсур'ез падумаць аб падборы рэпертуару, а дамам народнай творчасці неабходна дапамагчы аматарам добракаснымі творами і іх інструментамі. А між тым, у Рэспубліканскім ДOME народнай творчасці ёсць рукапісы новых цікавых п'ес для самадзейных аркестраў і для ансамбляў народных інструментаў. П'есы гэтыя прымальныя не толькі па мастацкай вартасці, яны зручныя і па інструментальнаму складу. Добра было б тэрмінова іх адтыраваць.

На гомельскім аглядзе-выконвалася, на жаль, мала беларускай музыкі і твораў патрыятычнага характару. Якісць інструментаў у некаторых аркестрах вельмі нізкая, што адбілася на выканаўчым майстэрстве артыстаў-аматараў.

М. ПРАШКО,
член рэспубліканскага журн.,
в. а. дацэнта Беларускай
дзяржаўнай кансерваторыі
імя А. В. Луначарскага.

БОЛЬШ за сорок год працуе ў кіно аператар Андрэй Аляксандравіч Булінскі. Яго імя — у цітрах многіх беларускіх фільмаў: «Дзедзіна спяшаецца на спатканне», «Дзедзі партызана», «Нашы суседзі», «Першыя выпрабаванні», «Тысяча вокнаў», «Масква—Генуя», «Узрушанасць», «Вялікае супрацьстаянне», «Доўгія вёрсты вайны» і іншых. З заслужаным дзеяннем мастацтваў БССР, лаўрэатам Дзяржаўных прэміяў СССР і БССР А. А. Булінскім гутарыць кінакрытык Е. Л. Бондарова.

— Андрэй Аляксандравіч, хацелася б пагаварыць з вамі аб ролі кінааператара ў калектывным працэсе стварэння фільмаў і некаторых праблемах выяўлення іх рашэння.

— У прафесіі кінааператара сышліся дзве асаблівасці кінематографіі—творчая і тэхнічная. Аператар «матэрыялізуе» ідэю і аўтарскую задуму. Змест кінакадраў вызначаецца тым, што прапанавана для здымак сцэнарыст, як гэта ўспрыняў рэжысёр, як сыгралі акцёры, у якое асяроддзе яны былі пастаўлены мастакамі.

— Але аператар—не проста фіксатар прапанаванага і ўбачанага іншымі, а сааўтар фільма, гэта значыць, адзін з тых, хто вызначае яго вартасці. Пастаноўка даручаецца здымачнай групе, у рабоце якой асабліва важна, каб, гаворачы словамі Эйзенштэйна, не было «разрэзкі» паміж рэжысёрам і аператарам. Мабыць, і шэдэўры «Браняносец Пацёмкін», «Кастрычнік», «Аляксандр Неўскі», «Іван Грозны» не з'явіліся б, калі б была «разрэзка» паміж рэжысёрам Сяргеем Эйзенштэйнам і аператарам Эдуардам Цісе.

Можна ўспомніць і іншыя прыклады ўзаемаўзабагачэння—Міхаіла Рома і Барыса Волчака (у фільма пра Леніна), Міхаіла Калатозава і Сяргея Урусеўскага («Ляццэ журавы»), «Неадпраўленае пісьмо», Васілія Шукшына і Анатоля Забалоцкага (у «Печка-лавачка» і «Каліне чырвонай»). Але будням кіно знаёма і іншае: пастаноўкі на слабых сцэнарыях, рэжысёры, якія не валодаюць сваёй складанай прафесіяй. Калі ж аўтарска-рэжысёрская думка дакладная і не банальная, аператар атрымлівае пэўную вышыню бачання.

— Вам, Андрэй Аляксандравіч, даводзілася здымаць фільмы па сцэнарыях рознай якасці і ў пастаноўцы розных рэжысёраў. Цікава было б успомніць пра некаторыя з іх. Якія, напрыклад, задачы даводзілася вывешаць у першай ігравой карціне, знятай вамі на «Беларусьфільме», — «Дзедзі партызана»? Гэта быў 1954 год...

— Базы для вытворчасці мастацкіх фільмаў кінастудыі тады не мела, а тут яшчэ вырашылі стварыць каларовую стужку для дзяцей. Сцэнарый пачынаўся з «Палескіх рабінзонаў» Янкі Маўра, а закончыўся «Дзедзі партызана» Р. Калтунова. Рэжысёры былі па сутнасці дэбютантамі: Леў Голуб вяртаўся ў Ігры кінематограф пасля доўгага перапынку (работы ў навукова-папулярным і дакументальным кіно), Мікалай Фігуроўскі—толькі што скончыў Інстытут кінематографіі. Здымалі на Палесці і ў Крыму, а працягвалі плёнку ў Ленінградзе. Даводзілася шмат сіл тратыць на ўсялякія «аргументы»... Галоўную мастацкую задачу я бачыў у тым, каб прыгодніцкую зымальнасць падзей з'яднаць з жыццёвай фактурай асяроддзя і знайсці неабходны зрокавы малянак героям. Шчыра кажучы, фільм не атрымаўся такім, якім я хацеў бы яго бачыць.

— І ўсё ж ён глядзеўся: прыгоды дзяцей, якія знайшлі партызанскую зямлю, палеская экзатыка — лес, балота, куды трапілі піянерка Алесі і суворавец Міхась — захвалілі гледачоў. Дзедзі ў кінаале бурна рэагавалі, калі мошны і разумны сабак дапамагалі Алесі і Міхасю выпратавацца, а потым нават затрымаць шпіёна...

— Дзесяць падабаюцца падобныя гісторыі. Але ў карціне, як вы самі разумееце, нямала наўнага: ён не хапае цеплыні, хоць некаторыя сцэны мы здымалі, што называецца, з «уцяпленнем». Памятаеце, Алеся трапіла ў дрыгву? Сцэны гэтыя здымаліся ўвосень, і каб не прастудзілася Наташа Запчыпіна (зараз ужо вядомая артыстка) — мы ў замаскіраваную калдобіну з вадой кінулі падагрэтыя камяні... А пры здымку падпаўнага здраўніка лесу даводзілася і ад агню бараніцца. Успамінаецца і такі эпізод. Прывезлі ў лес з цырка мядз-

ведзя, якога, па сюжэту, спалохаліся дзедзі. Захапіўшыся здымкамі, я не прыкмету, як ён злез з дрэва і пайшоў... на кінаапарат, потым спыніўся, відаць, зразумев, што здымаецца кіно...

— Гэта толькі ў «ваколкіношных» анекдотах аператары займаюцца падманам гледачоў. А на справе бывае, што літаральна скрозь дым і выбухі прабіваюцца да аб'екта здымак іншы раз і не без рызыкі...

— Так, каб зняць цікавей, даводзіцца, можна сказаць, бегач, лётаць, і да зямлі прыпадаць. І не дзеля якіх эфектаў гэта робіцца, а каб знайсці неабходны вобраз фільма. Здавальненне атрымліваеш тады, калі бачыш, што знятае табой—цікава для іншых—дзяцей і дарослых.

— Але асноўны адрас, па якому звяртаюцца аўтары да гледачоў, павінен, напэўна, быць. У «Дзесях партызана», як і

ВАЧАМІ

ў наступных пастаноўках Льва Уладзіміравіча Голуба, ён ёсць.

— Я разумею дэяленне на «дзіцячы» і «дарослы» фільм у тым сэнсе, што ў кожнага павінен быць свой настрой. Аўтары не могуць быць аб'якавымі ў тым і другім выпадку. Мне важна загадзя вызначыць адносіны да таго, што будзе выносіцца на экран, уявіць вобраз кожнага героя. Толькі тады я змагу выбраць характар асветлення, танальнасць, кампазіцыю кадраў і эпізодаў. Майстар аператарскага мастацтва Андрэй Мікалаевіч Масквін, з якім мне не раз даводзілася сустракацца, гаварыў: калі ў цябе атрымаўся проста прыгожы кадр, выкідай яго,—аператар працуе на задуму карціны...

— Можна быць, «проста прыгожыя» кадры аператары іншы раз здымаюць, каб іх неяк заўважылі. Пакуль гледачы і рэцэнзенты разглядаць «аператарскае» ў агульным ладзе і героях карціны,—у прыгожай панараме, ці пейзажы, незвычайным ракурсе здымак, ён бачны ўважліва...

— Добра, калі заўважаюць па тым, як ты змог адлюстраваць у рэаліях эпоху, асяроддзе, у якіх жывуць героі з пэўнай псіхалогіяй і характарамі, па самой манеры «размовы» з гледачом. Пры гэтым, канечне, неабходна трымацца апора—глыбокая распрацоўка тэмы. Калі ў шматступенчатым працэсе кінатворчасці нетрывалае хоць адно асноўнае звязно: драматургія, рэжысура, акцёрскае выкананне або выяўленчае вырашэнне,—фільм не можа адыцца як паўнацэнны твор мастацтва.

— Андрэй Аляксандравіч, давайце зноў вернемся да вашай творчай практыкі. Успомнім, як у 1960—1961 гг. стваралася кінастужка «Першыя выпрабаванні» наводле трылогіі Якуба Коласа «На ростанях». Вам давялося тады супрацоўнічаць з пісьменнікамі Аркадзем Куляшовам і Максімам Лужаніным, якія напісалі сцэнарый, рэжысёрам Уладзімірам Корш-Сабліным, здымаць вядомых і малалых артыстаў.

— Карціна «Першыя выпрабаванні», пры ўсім яе недахопах, мне дарагая. І ўся здымачная група працавала з захваленнем—цікавілі падзеі, якія трэба было ўваскрэсіць, разнастайнасць характараў, сама эпоха. Эпізоды на натуре здымаліся ў Пінску і непадалёку ад яго. Мастак Юрый Аляксандравіч Бульчаў стварыў характэрныя для апсаных Коласам падзей і герояў эсідзы дэкарацыі і наццюмаў. Каларовую гаму вызначыла ўласцівая Беларусі някідкасць фарбаў.

Мне, напрыклад, запомніліся выразна знятыя палескія пейзажы, маўўка настаўнікаў, сцэна расправы жаўдараў над сялянамі, калі яны ў сцюжу сталі на каленях з непакрытымі галовамі. Зрабілі ўражанне партрэтны характарыстыкі. Аднак гледачы хацелі бачыць на экране перш за ўсё знаёмы па Коласу вобраз

Лабановіча. У выкананні артыста Эдуарда Ізотава ён даволі прывабны, хаця, можа, і недастаткова самабытны.

Увогуле выканаўцы роляў падабраны з уласцівай Корш-Сабліну дакладнасцю. Цікава было здымаць Міхаіла Названава ў ролі пана Скірмунта. Каларытны дзяк у Глеба Паўлавіча Глебава. Рысы Ядвісі і Вольгі мне бачыліся ў абліччы Н. Кусцінскай і А. Карнілавай. Да нас на здымкі неаднойчы прыежджалі аўтары сцэнарыя. Іх заўвагі і парады рэжысёра ўсе мы заўсёды ўлічвалі.

— А як, цікава, працаваў Уладзімір Уладзіміравіч Корш-Саблі, старэйшына нашай рэжысуры, з акцёрамі? Ці быў творчы кантакт з аператарам? І наогул, чым павучальны яго вопыт?

— Творчая група працавала зладжана, кожны ведаў, што яму трэба рабіць. Уладзімір Уладзіміравіч гаварыў перад здымкамі пра галоўнае, што хацеў бачыць на экране. Астаньне давяраў выканаўцам і аператару. Быў кантакт паміж масцітымі акцёрамі і маладымі.

— Што ў выніку атрымалася і наогул праблемы экранізацыі — гэта тэма асобнай размовы. А зараз хацелася б успомніць пра зняты вамі фільм, вакол якога было нямала спрэчак «Тысяча вокнаў» па сцэнарыю і ў пастаноўцы Аляксея Спешнева.

— Да гэтага я працаваў з ім на

КІНАКАМЕРЫ

карціне «Масква—Генуя». Ён удзяляў увагу форме, гэта для аператара цікава. У «Тысячы вокнаў» закралася тэма інтэрнацыянальнай дружбы праз паказ студэнтаў Маскоўскага ўніверсітэта імя Патрыся Лумумбы. У 1968 годзе на фестывалі фільмаў Беларусі і Прыбалтыйскіх рэспублік нам прысудзілі дыплом «За творчы пошук у галіне сучаснай тэмы».

Але і крытыцы ён падвяргаўся. А ў чым выяўіўся пошук? Памятаеце «сучасная тэма» шматзначнае, возьмем толькі тое, што датычыць выяўленчага ладу.

Здымалася карціна ў натуральных інтэр'ерах, амаль без дэкарацыі і грыву. Мы дамагаліся дынамічнасці рытму, рознахарактарнасці герояў, выразнай мазайчнасці стылю. Каб перадаць імклівасць нашага часу, я пазбягаў статычных планаў, здымаў ручной камерай з руху. Крытыкі ўсё ж папракалі нас за эскізнасць вобразаў. З вамі, крытыкамі, спрачацца цяжка.

— Калі гаварыць пра недахопы, то, мне здаецца, асноўны ў тым, што тэма вырашана больш знешне, праз форму, чым у сутыкненні поглядаў, псіхалогіі, характараў. Але паколькі мы гутарку вядзем пра аператарскае мастацтва, я хачу запытаць: што галоўнае ў сучаснай манеры здымак?

— У кожнага аператара яна можа правіцца па-рознаму. А ўвогуле сёння, пры раскованасці сюжэта і мантажу,—больш свабодная кампазіцыя мізансцэні і кадраў. Кінакамера імкнецца пільна ўглядацца ў чалавека. Большыя магчымасці прадстаўляюць аператару сучасная кінаоптыка, розныя памеры экрана—звычайны, шырокі або шырокафармажны. Багацейшай і танчэйшай стала света-колёрная гама. Галоўнае ўсё ж—адчуванне таго, што карціна (пра мінулае яна ці сучаснае) здымаецца сёння.

— У знятай вамі «Маскве—Генуі» адчуваюцца і грамадзянская вайна, і НЭП, і ўмовы, у якіх савецкія дыпламаты на чале з наркомам Чычэрывым атрымалі нялёгкую перамогу на Генуэзскай мірнай канферэнцыі. Усё даставерна і разам з тым сучасна па ўспрыманню.

— Рэканструюючы эпоху, мы дамагаліся амаль дакументальнай дакладнасці. Гэта было прынцыпова важна, бо мы адштурхуваліся ад рэальных падзей. У выбары акцёраў на галоўныя ролі (Чычэрыв—Бялоў,

Літвінаў—Малчанаў, Лойд-Джордж—Белакураў, Менье — Плят), апрача творчых магчымасцей, улічваюся тыпаж, у дэкарацыя—адпаведнасць падзеям у Расіі ці Італіі. Здымкі «пад дакумент» апраўданы характарам паказу. Але бывае, што гэтым маскіруюцца ўмоўнасць сітуацыі і калізій.

Ствараецца знешняе падабенства пры недастатковасці матывіровак, сэнсавых і вобразных аргументаў...

Выяўленчая «дакументальнасць», не падмацаваная драматургіяй, не выражае... Іншая справа, калі «матэрыялізуеш» сюжэты з жыццёвымі канфіліктамі.

Здымаючы для тэлебачання «Доўгія вёрсты вайны» наводле твораў Васіля Быкава, я быў перакананы, што праўда кадра падмацавана праўдай псіхалагічнага стану герояў.

— Там вы і Эдуард Садрыеў, які зняў у трылогіі другую серыю — «Атака з ходу», — вельмі дапамагалі рэжысёру Аляксандру Карпаву вынесці на экран складаную праўду. Вядома, страты ў параўнанні з літаратурнай асновай ёсць, але не такія ўжо істотныя.

— Мы ставілі перад сабой асноўную задачу—не згубіць у падзеях вайны людзей, паказаць, як яны вядуць сябе ў складаных абставінах. У першым фільме трылогіі, які называецца, як і аповесць, «Жураўліны крык», важна было стварыць атмасферу цяжкага для нас перыяду вайны—калі нашы войскі адступалі— і даць магчымасць гледачам назіраць за байцамі і старшынёй, якія абаранялі чыгуначны пераезд. Камера фіксавала ўзрытуе снарадамі зямлю, людзей, якія капаюць акопы, іх напружаныя твары, запыленыя, мокрыя ад поту гімнасцёркі. Ну і сам бой трэба было паказаць без бутафорыі.

— Мне падабаецца гэтая серыя больш за іншыя таму, што рэжысёр і акцёры, вы, як аператар, перадалі ПРАЦЭС узнавання людзей. Вы, напэўна, пагодзіцеся, што майстэрства аператара больш усяго праяўляецца ў тым, як ён здымае партрэты герояў. Гэта вельмі не проста — праз партрэт сказаць галоўнае пра чалавека. Як вы гэтага дамагаецеся?

— Партрэт—самае цікавае і самае цяжкае ў нашай рабоце. Перад табой жывы чалавек, яго ўчынкi і эмоцыі выклікаюць пэўныя пачуцці і ты шукаеш сродкі, якіх іх выказаць. Партрэт выразны тады, калі ён індывідуальны і афарбаваны аўтарскімі адлюстраваннямі. Я і дамагаюся гэтага. Асабліва цікава здымаць жаночыя партрэты—яны вельмі разнастайныя па эмацыянальных адценнях.

— Сёння фільмы для кіно і тэлебачання здымаюць аператары розных пакаленняў і творчых імкненняў. Што б вы, па праву старэйшага, сказалі пра вашых калегаў па прафесіі?

— Я заўсёды з павагай стаўлюся да тых аператараў, якія тэхніку, даступную нам сёння прыёмы падначальваюць мастацтву, умеюць выяўленчым рацэннем узбагаціць сюжэт і вобразы фільма. Так працуюць, у прыватнасці, аператары Рыгор Масальскі, Юрый Марухін, Барыс Аліфер, Дамітрый Зайцаў, Алег Аўдзееў, Віталіі Нікалаеў. У нас увогуле ёсць каму здымаць фільмы, было б больш добрых сцэнарыяў ды тэлевізійных рэжысёраў.

— А ў вас, Андрэй Аляксандравіч, за гады работы ў кіно не змяніліся адносіны да прафесіі, якую абралі ў юнацтве, наперак, як мне вядома, намеру скончыць універсітэт і стаць інжынерам?

— Сваю прафесію я люблю, хоць і не называю яе лёгкай і ўдзячлівай. Звычайна сочаць за сюжэтам, а тонкасці аператарскага мастацтва прыкмятаюць не заўсёды. Люблю прафесію аператара за тое, што яна патрабуе ведання тэхнікі і творчасці, няспынных пошукаў і дорыць сустрэчы з людзьмі. Кіно—магутнае мастацтва і ўсведамленне таго, што ты маеш дачыненне да яго, што твая праца патрэбна людзям, бо кінаобразы валодаюць вялікай сілай уздзеяння на масы—саграе і патхняе.

— Наўрад ці будзе перабольшаннем людзей вашай прафесіі называць «вачамі кіно», бо пакуль на здымачнай пляцоўцы не раздасца каманда: «Матор! Камера!»... складаны працэс стварэння фільма не мае бачымага іншымі выніку. Кінааператар канцэнтруе творчую энергію аўтарскага калектыву на кінаплёнку. І калі ля кінакамеры—майстра сваёй справы, думкі і пачуцці аўтараў набываюць сілу жыццёва-праўдзівых мастацкіх вобразаў.

Размова карэспандэнта «ЛіМа» з заслужаным дзеячам мастацтваў БССР, лаўрэатам прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, мастацкім кіраўніком аб'яднання тэлевізійных фільмаў студыі «Беларусьфільм» Ігарам Дабралюбовым пачалася з пытання аб выніках мінулага года і творчых планах на гэты.

— Здарылася так, што на пачатку гэтага года на шырокі экран выйшлі адразу два фільмы, над якімі я працаваў у мі-

валікаў кінатэатраў, дзе будзе дэманстравацца «Братушка» — дадуць канчатковую ацэнку. І гэтага самага адказнага экзамена чакаем з хваляваннем.

Мы спадзяемся, што вытрымаем яго з гонарам. І ўз'яўнасць у гэтым акрэслілася це ў час прэм'ер у Сафіі, Маскве і ў Мінску. З асаблівым пачуццём стваральнікі «Братушкі» выступалі з творчай справаздачай перад працоўнымі Брэскай вобласці ў час фестывалю «Бе-

У. Паповым, Д. Міхлеевым і В. Канеўскім. Увогуле ў гэтым фільме адбылося адзінаццаць дэбютаў. Вы, канечне, хацелі б, каб я вылучыў лепшых з дэбютантаў. Усе яны аднолькава мне дарагія і блізкія, за ўсіх я хвалюся. Дакладней сказаць, разам усе мы хвалюемся, як нашу агульную працу ацэніць самы строгі суддзя — наш маленькі глядач.

Іх ацэнкі бескампрамісныя і бязлітасныя: «падабаецца» ці «не падабаецца». Присуд кан-

патам і дзёркасцю. Апошніяе слова, паўтараю, за глядачом.

Творчыя планы? У нашым тэлевізійным аб'яднанні, мастацкім кіраўніком якога разам са мной з'яўляецца наш вядомы рэжысёр, заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі Б. Сцяпанав, наміцёўся прынцыпова новы падыход да сцэнарнага плана. Больш увагі надаецца экранізацыям твораў беларускіх аўтараў. У нас са Сцяпанавым сапраўды творчы кантакт і адзіныя прынцыпы ў падборы сцэнарыяў.

Запускаецца ў вытворчасць тэлевізійны фільм паводле ранніх апавяданняў народнага паэта БССР, Героя Сацыялістычнай Працы Петруся Броўкі «Побач з камісарам», сцэнарый якога напісаны маладым драматургам Верай Ганчаровай. Мяркуем таксама ажыццявіць фільм, у аснову якога пакладзены жыццёвы і творчы шлях класіка беларускай літаратуры Янкі Купалы. Майй марай з'яўляецца пастаноўка шматсерыйнага фільма пра героя Вялікай Айчыннай вайны Канстанціна Заслонова. Гістарычная асоба такога маштабу, непахісная мужнасць і гераізм, глыбокі чалавечы характар — усё гэта павінна быць падрабязна і дэталёва па-мастацку даследавана. Наша мастацтва ў многім на-новаму засвойвае гэтую хвалючую тэму — тэму гераічнай барацьбы савецкага народа з фашыскай наваляй. Правернасць новага заароту да раней распрацаваных тэм і вобразаў відавочная...

Цяпер прыступаю да мастацкага фільма пра нашых сучаснікаў. Я не баюся назваць сваю новую работу «сацыяльным заказам». Яна — пра тых, хто знаходзіцца ў авангардзе будаўніцтва камуністычнага грамадства, пра людзей перадняга краю п'яцігодкі, правафланговых сельскай гаспадаркі нашай рэспублікі — пра меліяратараў.

«НАЙВЫШЭЙШЫ СУДДЗЯ—ГЛЯДАЧ!»

нулым годзе. У кінатэатрах краіны дэманструецца наша сумесная работа з балгарскімі кінематаграфістамі — мастацкі фільм «Братушка». Праца над ім прынесла нам, стваральнікам фільма, сапраўдную творчую радасць. Добразычліва сустрэты «Братушка» кінааматарамі брацкай Балгарыі. Сведчанне гэтаму — цёплы прым'ер прэм'еры фільма ў розных гарадах краіны самімі рознымі коламі глядачоў. Усебалгарскі камітэт балгара-савецкай дружбы адзначыў фільм Залатым знакам і Ганаровай граматай. Сцэнарысты Слаўча Дудай і Атанас Цэнеў, выканаўца галоўнай ролі Анатоль Кузнячоў і я ўзнагароджаны за стварэнне гэтай стужкі адной з вышэйшых кінематаграфічных узнагарод для героіка-патрыятычных твораў — Сярэбраным медалём імя А. П. Даўжэнкі. Здавалася б, мы можам быць задаволены. І ўсё ж такі...

Найвышэйшы суддзя — наш савецкі глядач. Канчатковае слова за ім. Сухія лічы кінатрактату — колькасць навед-

ларусьфільм-76». Непасрэдня шчырыя размовы стыхійна ўзніклі пасля прагляду фільма і ў брэсцкім кінатэатры «Беларусь», пры святочным адкрыцці фестывалю, і ў клубе саўгаса-тэхнікума, і ў гарадскім пасёлку Шарашова, і ў Баранавічах і Івацэвічах, і ў хлэбаробаў калгаса «Савецкая Беларусь». Усе гэтыя сустрэчы далі нам магчымасць пазнаёміцца з рэакцыяй самых розных глядачоў — рабочых і калгаснікаў, студэнтаў і навучэнцаў тэхнікумаў, гарадской і сельскай моладзі — усіх тых, для каго мы і ствараем свае фільмы. Карысць ад такіх сустрэч цяжка пераацаніць.

У пачатку студзеня адбылася прэм'ера па Цэнтральным тэлебачанні двухсерыйнага мастацкага тэлевізійнага фільма «Па сакрэту ўсёму свету» паводле дзіцячых апавяданняў В. Драгунскага. Аўтарам сцэнарыя быў сын пісьменніка і герой гэтых аўтабіяграфічных нарысаў. Пастаноўку стужкі я ажыццявіў разам з маладымі калегамі Ю. Аксачанкам,

чатовы, абскарджанню не падлягае.

Двух такіх строгіх суддзяў я ведаю вельмі добра. Гэта мае сыны-школьнікі. Іх ацэнка? Няхай гэта будзе маім «сакрэтам». Тым больш, што яны былі і паўнапраўнымі ўдзельнікамі работы над фільмам — маімі кансультантамі.

Калі гаварыць сур'ёзна, гэта работа, першая ў майй практыцы работа рэжысёра-пастаноўшчыка сумесна з маладымі кінематаграфістамі, была цікавая і ўзаемакарысная. А я ведаю па сабе, як цяжка і адказна рабіць такія першыя крокі. У свой час мяне благаслаўляў такі майстар савецкай кінематаграфіі, як Міхал Ром, шчыра ўдзячнасць да якога застаецца на ўсё жыццё. Мае маладыя калегі ўсе працавалі з поўнай самааддачай. Нястачу прафесіянальнага вопыту (для многіх з іх гэта было дыпломнай работай у Інстытуце кінематаграфіі) яны кампенсавалі вялікім жаданнем навучыцца, маладым ім-

Запрасіце Румянцаву на сцэну!

было ў пастаноўцы трагедыі коласаўцамі.

Экран вымагае ад выканаўцы ролі часцей за ўсё пошуку прыёмаў ігры, каб яго герой быў пераканаўчы падобны да жыццёвага (толькі сатырычны жанр ды героіка мінулых часоў дазваляюць гратэскныя фарбы або патэтыку). Калі ты з'яўляешся на экране, зала хоча верыць, што перад намі жыць чалавек. І першы поспех да актёраў і, на нашу думку, асабліва да актрыс прыходзіць акурат тады, калі яны такое спадзяванне глядачоў спраўджваюць. Як часта ў дэбютных выступленнях, нават самых адмысловых па артыстычнаму майстэрству выканаўцаў, мы бачым калі не літаральнае

«аднаўленне» самога сябе на экране, дык тып вельмі блізка да натуры артыста або актрысы! Спытайце яго хочаце, і вы пачуеце ў адказ, што М. Церахава і Л. Лужына, Г. Польскіх і В. Цялічкіна запамніліся ўсім менавіта тым, што ў першых фільмах кожная з іх заставалася самай сабой. І гэта не перашкаджала ім паглыбляцца ў так званыя аўтарам ці рэжысёраў «прапанаваныя ўмовы»: маладыя людзі, гэтыя (і іншыя) актрысы і ў стужках пра вайну часцей за ўсё захоўвалі знешняе аблічча і тэмперамент, уласцівыя ім у штодзённым жыцці. Такой з'явілася ў «Альпійскай баладзе» і Джулія Л. Румянцавай.

«Такой?»

Але. Гэта была Любоў Румянцава. І не яна — італьянка з нямецкага канцлагера. Прагнае да жыцця. І цяпер, калі прайшло шмат часу з дня прэм'еры фільма, мы па ўсіх прыкметах і паводзінах актрысы бачым, што не надта клапацілася яна пра «пераўвасобленне» ў вобраз, у нечым істотным заставалася самай сабою. Мы напісалі: «не вельмі клапацілася». Дык жа клапацілася!

Вось тут і трэба сказаць пра асаблівасць яе дэбюту і вялікай папулярнасці ў гэтай ролі. Акцёр, застаючыся на экране «амаль» самім сабой, толькі тады выступае мастаком, калі прапускае ролю пра той магчымы крышталі, які ндае тваіму вобразу якасці не копіі, а ары-

гінальнага тыпу. Штосьці няўлоўнае, амаль не прыдатнае для аналізу, перамяшчанае і хісткае ёсць у працэсе пераходу «ад сябе» да «вобраза». Нібы ўсё застаецца тваё, і разам з тым — на экране ў снежную лавіну падае, каб выратавацца, італьянка Джулія... У тысячы чытачоў кнігі В. Выкава складалася сваё ўяўленне аб тым, якая яна, Джулія, бо п'сьменнік падтуркнуў творчую фантазію. І мы ў думках «намалівалі» яе аблічча, постаць, нават манеру гаварыць. Актрысе трэба было пераадолець гэтае ўяўленне і замест яго прыпанаваць зусім канкрэтную, жытую ў кожным руху маладу італьянку. І гэты чуд адбыўся! Калі гаворыш пра фільм з многімі чытачамі, усе яны працягваюць кінематаграфічны вобраз на кніжны, адчуваюць асаблівасць лёсу і характару гераіні В. Выкава праз стужку В. Сцяпанова. «Вінавата» ва ўсім гэтым, зразумела, Любоў Румянцава!

Прыгадайце яе ў іншых ролях. Тое, што было ўласціва ёй як актрысе ў «Баладзе...», можна адзначыць і ў іншых артыстычных работах. На фоне горнага ландшафту і ў інтэр'еры сучаснай кватэры, ва ўмовах партызанскага падполля і ў віхуры імклівага сённяшняга жыцця яе персанажы выглядаюць натурамі, якія жывуць інтэнсіўнымі, унутрана напружанымі эмоцыямі і інтэлектам. Яе позірк і яе словы (асабліва на буйных кадрах) звычайна не пакідаюць сумнення, што адбываецца ў сэрцы гераіні, ды ў вачах і ў інтанацыях голасу ўсё-такі застаецца штосьці не да канца выхызанае (звычайна гэта называецца «другім планам», «падтэкстам» ролі). Пра ўсёй яснасці матываў паводзі гераіні Л. Румянцавай

Барысу СЦЯПАНАВУ—50

Заслужанаму дзеячу мастацтваў БССР кінарэжысёру Барысу Сцяпанаву споўнілася 50 гадоў. Праўленне Саюза кінематаграфістаў БССР накіравала юбіляру прывітанне, у якім, у прыватнасці, гаворыцца: «Амаль дваццаць гадоў Вы плённа працуеце ў беларускім кінематаграфіі. Ужо з першай самастойнай мастацкай карціны — кароткаметражкі «Сакратар ужома» — Вы заявілі аб сабе як рэжысёр з адметным мастацкім поглядам на жыццё, з яснай ідэяна-мастацкай пазіцыяй. У фільмах «Альпійская балада», «Вацька», «Воўчая ззяра», пастаўленых Вамі, з узнёсла-рамантычнымі інтанацыямі і рэалістычна дакладна ўяноўлены незвычайны падзеі барацьбы савецкага народа з фашысцкімі захопнікамі. Вы правілі сябе як мастак з шырокім творчым дыяпазінам. З поспехам распрацоўвалі тэму далёкага гістарычнага мінулага, стварыўшы фільм пра вядомага беларускага гуманіста і асветніка — Я. Францішэка Скарыну...» Плённым быў зварот і да тэмы сучаснасці ў фільмах «Апошні хлеб», «Воблакі».

Вы сустракаеце юбілей у творчай працы, заканчваеце свой чарговы фільм «Узыходжанне на зямлю». Жадзем Вам моцнага здароўя, новых творчых здзяйсненняў на карысць развіцця беларускага савецкага кінематацтва!

Літаратура і мастацтва» віншуе В. Сцяпанова з юбілеем і ўрадавай узнагародай ад імя чытачоў газет і аўтарскага агляду.

не вычэрпваюць да рэшты ні тэмпераменту, ні зместу перажыванняў.

Зайздросная артыстычная здольнасць! Тым больш каштоўная, што экран, здаецца, бязлітасна «выкрывае» як багачце, так і спрошчанае персанажа. Аб'ектыўныя камеры заўважае «ўсё», што ёсць у выканаўцы ролі і па тэксту сцэнарыя, і па ўнутранай падрыхтоўцы да ігры на здымчанай пляцоўцы.

Знешнія паводзіны персанажу Л. Румянцавай вельмі натуральныя. Яна рухаецца і гаворыць амаль так, як гэта робіцца ў жыцці. Зноў — «амаль»? Так. Гэта толькі здаецца — нібы «як у жыцці». Звярніце ўвагу на пластыку Л. Румянцавай. Постаць, хада, жэсты, павароты галавы... Ва ўсім ёсць натуральнасць і артыстычная вымеранасць. Клопат аб тым, каб глядачы паворылі ў жыццёвую верагоднасць паводзіны, не ператвараецца ў не самаагарту. Артыстычны густ павявае актрысе захоўваць гармонію «жыццёва» і «па-мастацку».

Мы ведаем, што артыстаў плёна ўзбагачаюць розныя віды мастацтва — экран і сцэна. Той жа В. Бабачкін, Л. Арлова, Р. Ніфантава, Д. Банінін, І. Смактуноўскі — красамоўныя прыклады. На нашу думку, Любоў Румянцава экраннымі ролямі пацвердзіла свой талент і сваю чуюсць да патрабаванняў сапраўднага мастацтва. З яе магчымасцямі перацяжана на лічбы актрысы толькі кінематаграфічнай. Таму хочацца звярнуцца да драматычнай сцэны: дайце ёй ролю, якая ў святле рампы адкрые новыя грані цікавай творчай індывідуальнасці! Экран жа не так часта дорыць нам сустрэчы з ёй.

В. ІВІН.

ЗАКОНЧЫУСЯ конкурс на забудову Паўднёвага жылога раёна Брэста, які аб'явілі Брэскі аблвыканком і Саюз архітэктараў БССР.

Карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва» звярнуўся да старшыні праўлення Саюза архітэктараў БССР Я. Л. Ліневіча з просьбай расказаць аб выніках творчага спаборніцтва дойлідаў.

— Яраслаў Львовіч, у чым прынцыповае значэнне праведзенага конкурсу?

— Гэта, па сутнасці, першы ў рэспубліцы конкурс на забудову жылога раёна. Ранейшыя былі прысвечаны будове цэнтраў гарадоў, асобных магістралей, унікальных ансамбляў. Цяпер аб'ектам пошуку стала масавае жыллёвае будаўніцтва, вырашанае ў комплексе з інжынернай падрыхтоўкай і добраўпарадкаваннем тэрыторыі, будаўніцтвам культурна-бытавых устаноў, прадпрыемстваў гандлю і г. д. Прычым справа ідзе аб будаўніцтве індустрыяльнымі метадамі, гэта значыць, самымі хуткімі і эканамічнымі.

Быў час, калі тэхналогія «абганяла» архітэктараў. Заводскія метады вырабу дамоў, будоўля па аднастайных тыпавых праектах прывялі да пэўнага стандарту, манатоннасці і шэрасці. Мензвіта тады з'явіліся падобныя адзін да аднаго будынкі-блізняты, непластычныя, непрыгожыя вонкава, з нязручнай планіроўкай кватэр. З цягам часу, аднак, архітэктары пачалі авалодваць становішчам, узялі заводскую тэхналогію на ўзбраенне і на яе аснове — бо індустрыялізацыя будаўніцтва непазбежны працэс — шукаць новыя сродкі выразнасці, паляпшэння эстэтычных вартасцей забудовы, стварэння максімальных выгод для жыхароў. Акрамя чыста «аб'ёмных» пытанняў, звязаных з мастацкімі якасцямі саміх будынкаў, на парадку дня сталі праблемы ландшафтнай архітэктуры, добраўпарадкавання тэрыторыі, малых форм, усяго таго, што мае дачыненне да стварэння камфортных жыллёвых умоў у новых раёнах. Праекціроўшчыкі пачалі думаць больш шырока, разглядаць праблему «архітэктура — асяроддзе — чалавек» у цеснай сувязі з тымі магчымасцямі, якія дае сённяшняе будаўнічае індустрыя. Мы не вернемся да старых метадаў будаўніцтва і старой архітэктуры, трэба ствараць новую і прыгожую. Заводскія метады домабудавання даюць у рукі архітэктараў багатую палітру выразных сродкаў і шырокія магчымасці для творчасці. Трэба толькі навучыцца карыстацца імі. Параўнаўшы нашы старыя і новыя раёны. І вы пераканаецеся, як далёка мы рушылі наперад. Але трэба ісці далей. Конкурс і дапамагаюць вызначыць далейшыя напрамкі пошукаў. Брэскі якраз быў цікавы тым, што ўмовы для эксперыменту былі найлепшыя.

— Дзе будзе будавацца новы жылы раён?

— Новы жылы раён размесціцца на заліўных землях ракі Мухавец, на важным у горадабудаўнічых адносінах участку, які непасрэдна прымыкае да аўтамагістралі Масква — Варшава. Гэта своеасаблівае архітэктурнае візітнае картка нашай краіны. Адзначу таксама, што прыбярэжная паласа Мухавца — частка водна-зялёнага дыяметра горада, месца масавага адпачынку працоўных.

— Якія калектывы ўдзельнічалі ў конкурсе?

— Удзельнічалі ў конкурсе былі запрошаны лепшыя спе-

цыялісты з усяй рэспублікі. Разам са сталічнымі архітэктарамі — з «Мінскпраекта», «Белдипрагорадабудаўніцтва», Беларускага політэхнічнага, у ім прынялі ўдзел спецыялісты з абласных праектных арганізацый — «Брэстграмадзянпраекта» (ад якога паступілі два варыянты), «Мінскграмадзян-

для будаўніцтва першай чаргі раёна і праектавання на перспектыву.

Мы арыентавалі праекціроўшчыкаў на забудову раёна будынкамі рознай вышыні, у першую чаргу 9 і 12-павярховымі, якія ўжо асвоены Брэскім домабудаўнічым камбінатам. Сетка грамадскіх устаноў рэка-

— Трэба сказаць, што ўсе творчыя калектывы ў асноўным справіліся з задачай. Амаль усе аўтарскія групы адмовіліся ад традыцыйных, дакладна вызначаных мікрараённых форм і перайшлі да складаных аб'ёмна-прасторавых сістэм жылых структур з разгалінаванымі сувязямі. Гэта прагрэсіўны аб'ём,

тры лінейныя ўтварэнні, кожнае з якіх мае вуліцу ў двух узроўнях з дамамі ад 16 да 24 паверхаў. На ніжнім узроўні вуліцы прапускаецца транспарт і размяшчаюцца аўтастанкі і гаражы. Верхні вырашаны ў выглядзе пешаходных платформ, уздоўж якіх размешчаны ўстановы культурна-бытавога прызначэння. Да вуліцы прымыкаюць жылыя комплексы вышыняй ад пяці да шаснаццаці паверхаў, дзіцячыя ўстановы, школы. Праект вызначаецца дакладнасцю планіровачнай схем, але разам з тым ён грашыць пэўнай аднастайнасцю.

У прапанове творчага калектыву інстытута «Мінскпраект» (архітэктары Г. Белікаў, М. Гардзеенка, В. Карпычаў, Я. Ром і інш.) жылы масіў вырашаецца як адзінае архітэктурна-планіровачнае цэлае з дакладна вызначаным цэнтрам на стыку Варшаўскай шашы з бульварам Шаўчэнкі. Аўтары прытрымліваюцца прынцыпу функцыянальнага запіравання тэрыторыі, яны прадумана размясцілі ўстановы культурна-бытавога абслугоўвання, удала спалучылі іх паміж сабой. У цэнтральную і жылую частку масіву жывапісна ўпісваюцца водныя прасторы. Створаны дынамічны сілуэт забудовы з высотнымі акцэнтамі ў цэнтры раёна і ўздоўж магістралі Масква — Варшава.

Але і ў гэтых і іншых праектах адчуваецца яшчэ пэўная традыцыйнасць мыслення нашых архітэктараў, тэндэнцыя вырашаць задачы заўтрашняга дня з аглядак на ўчарашні.

— Конкурсы не часта даюць праекты, якія непасрэдна можна прыняць да далейшай работы. Як было ў гэтым выпадку?

— Брэскі конкурс не выключэнне. Закончанага, як кажуць, на сто працэнтаў праекта мы не атрымалі. Але на аснове конкурсных распрацовак будзе складзена разгорнутая праграма-заданне на праект дэталёвай планіроўкі Паўднёвага раёна ў цэлым, і ў бліжэйшы час у інстытуце «Брэстграмадзянпраект» пачнецца наступны этап работ.

Цяпер неабходна вызначыць дакладныя тэрміны пачатку асваення тэрыторыі, удакладніць тэрміны самога будаўніцтва, узгадніць іх з народнагаспадарчымі планами. Важна забяспечыць высокую эфектыўнасць капітальных укладанняў, перш за ўсё за кошт эканомнага выкарыстання зямель, рацыянальнай вышыні дамоў, шчыльнасці забудовы, улічыць перспектывы далейшай індустрыялізацыі будаўніцтва.

Для стварэння выразнага буйнамаштабнага ансамбля цэнтра жылога раёна журы рэкамендавала запраектаваць тут больш адміністрацыйных будынкаў, турыскіх комплексаў, гасцініц і г. д. Мэтазгодна стварыць штучныя водныя «люстры», месцамі намыць мікрарэльеф, каб убагаціць прыродныя вартасці раёна. Ужо цяпер трэба думаць пра рэзервныя тэрыторыі, дзе потым будуць створаны найбольш адказныя ў горадабудаўнічых адносінах комплексы.

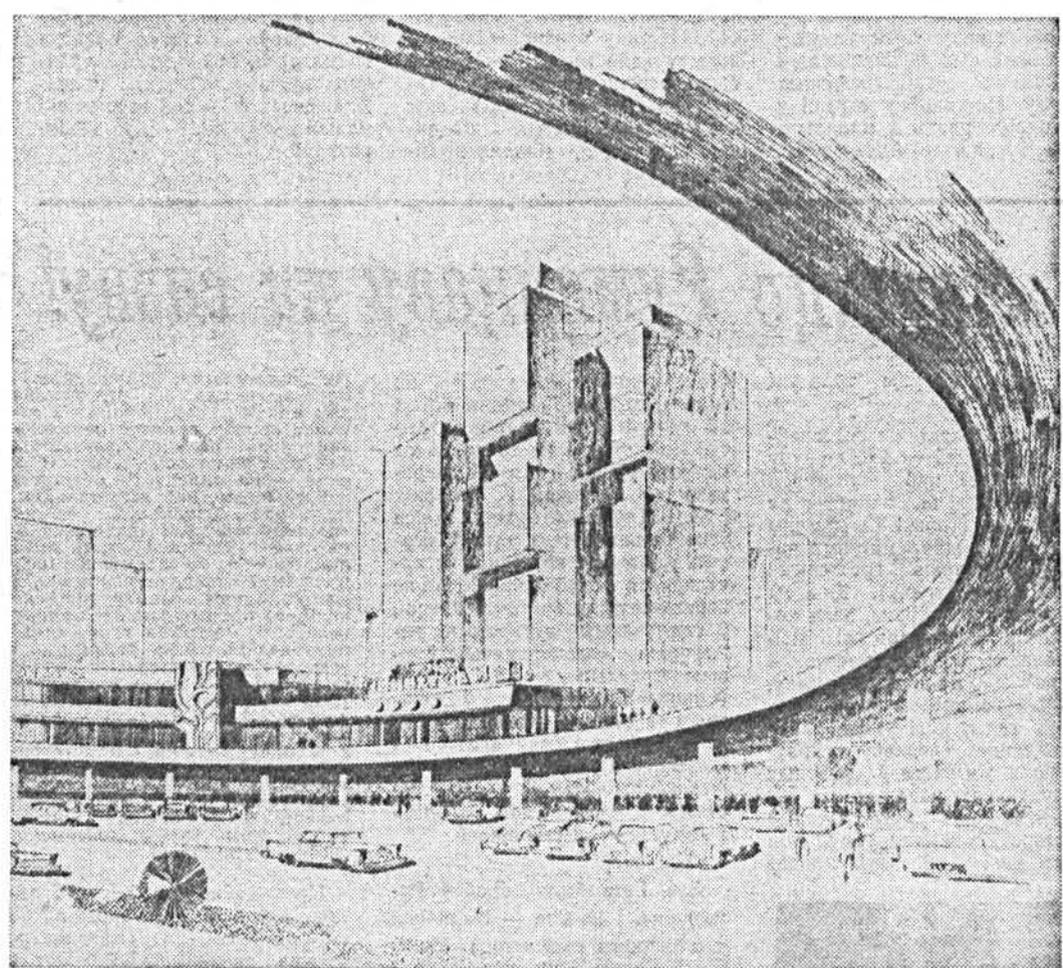
Хочацца ў заключэнне адзначыць, што партыйныя і савецкія органы вобласці і горада надаюць вялікае значэнне добраўпарадкаванню Брэста, забудове новых і старых раёнаў. На працягу апошніх год у Брэсце праведзены конкурсы на праект аэрапорта, вялікага квартала па вуліцы Леніна. Цяпер на чарзе — новы жылы раён, які пэўным чынам надасць гораду новае аблічча. Пройдзе час, і паверхі, якія сёння малююць архітэктары, зазяюць агнямі.

Інтэр'ю правёў
М. МАРЦІНКОУСКІ.

Цэнтр жылога раёна паводле праекта архітэктараў інстытута «Брэстграмадзянпраект» (варыянт «Б»).

БРЭСТ, НОВЫ ЖЫЛЫ РАЁН

Так уяўляюць сабе адзін з ансамбляў раёна архітэктары інстытута «Гомельграмадзянпраект». Фота С. СЦЕПАНЕНКІ.

праекта», «Гомельграмадзянпраекта», Брэсцкага інжынерна-будаўнічага інстытута. Група маладых архітэктараў прадставіла на конкурсе сустрэчны праект.

— Як ацэньваліся варыянты?

— Асноўнай мэтай конкурсу было выяўленне ідэальнага архітэктурна-планіровачнага і аб'ёмна-прасторавога вырашэння, якое магло б стаць асновай

ментавалася фарміраваць па прынцыпу ступенчатасці з аб'яднаннем розных служб і максімальным набліжэннем іх да жылля і месца працы.

Вельмі важна было звязаць тэрыторыю раёна з асноўнай структурай горада, стварыць выразную аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю забудовы.

— Якія праектныя прапановы Вы хацелі б адзначыць у першую чаргу?

ён усё часцей ужываецца ў нас у краіне і за рубяжом.

Калі гаварыць пра канкрэтныя прапановы, дык у першую чаргу хацелася б адзначыць творчую групу «Брэстграмадзянпраекта», якая прадставіла варыянт «Б», і творчую групу «Мінскпраекта».

У варыянце «Б» (архітэктары У. Арсеньев, І. Кяскевіч, Б. Школьнікаў і інш.) жылы масіў прапануецца падзяліць на

З ЦЭЛЫМ НАРОДАМ ГУТАРКУ ВЕСЦІ...

ШТО ТАКОЕ МАСТАЦТВА!

Мастацтва, як вядома, адна з форм грамадскай свядомасці. У адрозненне ад навукі і маралі яно аперыруе вобразамі, надаючы прадмету адлюстравання другое жыццё. Мастацтва адлюстроўвае час і знаходзіцца заўсёды ў працэсе развіцця. Яно развіваецца наперакор сцвярдзенню некаторых, што сучасныя творы мастацтва, маўляў, недасканалыя ў параўнанні з тымі, якія былі створаны, напрыклад, у эпоху Адраджэння. Аднак, пры гэтым не ўлічваюцца шляхі развіцця і тое, што мастацтва нашага часу асабліва моцна звязана з сацыяльным развіццём чалавецтва. Мастак, яго суб'ектыўныя адносіны да рэчаіснасці, яго пазіцыя бачны ўжо ў выбары прадмета адлюстравання, які сам па сабе мае сваё аблічча, свой характар. Даючы другое жыццё гэтай прадмету, мастак ставіць перад сабой цэлы комплекс задач: сацыяльных, эмацыянальных і інш.

КАМУ АДРАСУЕЦЦА МАСТАЦТВА!

Успомнім словы У. І. Леніна пра тое, што «мастацтва належыць народу». Сучасны мастак абавязаны быць звязаны з жыццём народа, ён не можа стаяць па-за сацыяльнымі сувязямі. Некаторыя лічаць гэта гвалтам над творчасцю, адсутнасцю так званай «свабоды». Так, напрыклад, мастак, які працуе ў духу Сальвадора Далі, мяркуе, што праяўляе сваю незалежнасць і нікому не дагаджае. Я лічу, што менавіта такая творчасць — ёсць дагаджэнне, дагаджэнне таму колу аднадумцаў, што падзяляюць пазіцыю мастака.

Пытанне аб пазіцыі вельмі важнае. Яшчэ Платон казаў, што не патрэбны такія мастакі, якія займаюцца самавыражэннем. Гэта нікому не цікава, як не цікава, у якім настроі знаходзіцца незнаёмы нам чалавек.

НА ЧЫМ БАКУ СТАЇЦЬ МАСТАКІ

У мастацтве заўсёды ставілася і вырашалася праблема добра і зла. Мастак павінен быць на баку добра. Мастак, які прапаведуе самавыражэнне, у сацыяльных адносінах — на баку зла, паколькі самавыражэнне — гэта праяўленне бязлітасці, уцёкі ў сябе. Фармалізм — занятак для сябе «кухоннай творчасці» — таксама бязлітасць, безадказнасць, ён таксама садзейнічае злу. Разгледзім мастацтва натуралізму — бясстраснай фіксацыі фактаў. Гэта таксама неўмяшанне, утойванне пазіцыі, значыць, і ў гэтым выпадку мастак — на баку зла.

Няма мастака без пазіцыі. Мір расколаты на два лагера: прагрэсіўны сацыялістычны і адхадзячы, капіталістычны. Мастак абавязаны мець пэўную пазі-

цыю і зрабіць уласны выбар. Калі ясная пазіцыя — яснае і мастакоўскае стаўленне да жыцця.

А ЯК СА СПЕКУЛЯЦЫЯЙ НА ПАЗІЦЫІ

Спекуляванне на пазіцыі — амаральна. Спекуляцыя прыносіць вялікую шкоду грамадству і мастацтву, таму што ганьбіць добрыя справы, заслугоўвае самай непрымірнай крытыкі.

ЯКІЯ ЗАДАЧЫ СТАЯЦЬ ПЕРАД МАСТАКОМІ

Па-першае, неабходна вывучаць прадмет (у мастацтве вельмі важна пісаць тое, што ведаеш. Больш важна пісаць, як ведаеш, чым як бачыш). Раскрыць сутнасць з'явы — першачарговая задача мастака.

Другое. Перад намі, мастакамі дваццатага стагоддзя, стаіць задача ствараць высокапрафесійнальныя творы, якія не ўступалі б работам майстроў мінулага.

Трэцяе. Недастаткова напісаць карціну не горш за напісання раней. Трэба клапаціцца пра развіццё жанраў (тэматычнай карціны, пейзажа, наюрморта і інш.) Напрыклад, галандскі наюрморт XVII стагоддзя характарызуе Галандыю таго часу. У наюрморце павінна прысутнічаць думка. І зводзіць ролю наюрморта толькі да адлюстравання прадметаў, глыбока няправільна. Перыяд станаўлення мастакоў, які патрабуе вывучэння прадмета, яго колеру і формы, можа надоўга зацягнуцца, калі не на ўсё жыццё. А гэта небяспечна...

І яшчэ. Мастак абавязкова павінен дабівацца, каб яго твор рабіў эмацыянальны ўплыў на гледача. Мы не ўяўляем сабе сапраўднага творца мастацтва, які не выклікае ў гледача пэўных пачуццяў, душэўнай рэакцыі. Гэтай задачы падначалены выяўленчыя сродкі, якія выкарыстоўвае мастак. Жывапіс, малюнак, кампазіцыя не з'яўляюцца самамэтамі. З іх дапамогай мастак раскрывае тэму, яе сутнасць.

Тэма майёй уласнай творчасці вызначылася рана, хаця я вышэйшую навучальную ўстанову скончыў толькі ў 35 гадоў. Перш чым пачаць вучыцца, я прайшоў вайну. Я не быў у партызанах, а ваяваў у Севастопалі. Аднак, узяцця за партызанскую тэму палічыў сваім мастакоўскім і грамадзянскім абавязкам.

Усім вядома, што мексіканская рэвалюцыя, якая жыла ў памяці народа, парадзіла мастакоў і яны стварылі сусветна вядомыя творы. Дзякуючы ім сучаснае мастацтва зрабіла крок наперад. У нас таксама ёсць тэма, якая не старэе з гадамі, і абавязак мастака перад сваім народам — адлюстраванне яе ў сваіх творах. Гэта — тэма вайны.

Неабходна дабіцца таго, каб работа стала не абавязкам, а штодзённай патрэбай дзеля самага каштоўнага ў мастацтве, таго, што мастак знаходзіць у выніку затрачанага часу і ўпартай працы.

Запісала І. НАЗІМАВА.

М. А. САВІЦКІ.

Сустрэчы маладых мастакоў з вядомымі майстрамі беларускага выяўленчага мастацтва сталі традыцыйнымі. На гэты раз маладыя мастакі сабраліся ў канферэнц-зале Палаца мастацтваў для гутаркі з лаўрэатам Дзяржаўных прэмій СССР і БССР, народным мастаком БССР М. А. Савіцкім.

Мы прапануем чытачам штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» кароткі запіс слободскай гутаркі пра мастацтва, яго ролю ў жыцці нашага грамадства, пра задачы савецкіх мастакоў і праблемы, якія іх хваляюць.

МУЗЫКА, УВАСОБЛЕНАЯ Ў КОЛЕРЫ

Габелен сёння — адзін з жанраў дэкаратыўнага мастацтва, які актыўна развіваецца і спараджае нямала праблем. Таму з'яўленне кожнай больш або менш буйной і значнай работы, створанай мастакамі ў гэтай галіне, выклікае ў гледача павышаную цікавасць. Зусім нядаўна аматары мастацтваў Мінска пазнаёміліся з новым творам трох маладых мастакоў-манументалістаў В. Нямцова, А. Яскіна і У. Ткачова — з габеленам «Музыка», які ўпрыгожыў фае Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Работа над габеленам вялася разам з рэканструкцыяй інтэр'ера фае, якая працягваецца і зараз. З самага пачатку габелен быў задуманы як кампанент інтэр'ера, прычым кампанент актыўны, які павінен быць стаяць не проста прыгожай «каляровай плямай», але перш за ўсё — своеасаблівым эмацыянальным камертонам, які настройвае слухача на ўрачыстую і адухабленую сканцэнтраванасць перад сутрэчай з музыкай.

Пачынаючы рэканструкцыю фае, мастакі ў садружнасці з архітэктарам Я. Бенядзіктавым адразу прыйшлі да думкі, што неабходна «зрабіць» сумную, аднастайную плоскасць цэнтральнай сцяны, якая дамчыце ў прастору інтэр'ера. Патрэбен быў моцны эмацыянальны акцэнт, які змог бы надаць няўтульнаму інтэр'еру прывабнасць, чалавечую цеплыню, ра-

мантычнасць, так неабходныя ў канцэртнай зале. Такім эмацыянальным акцэнтам маглі стаць фрэска, дэкаратыўны рэльеф, габелен. Мастакі выбралі габелен з яго мяккасцю, утульнай інтымнасцю.

І тут перад мастакамі паўстала даволі складаная задача. Спецыфіка будынка, над упрыгожаннем інтэр'ера якога яны працавалі, патрабавала твора на пэўную тэму. Трэба было стварыць вобраз музыкі, перакласці яе мову на мову выяўленчага мастацтва, знайсці адэкватнае ёй колерна-пластычнае вырашэнне. Падобная задача нядаўна была паспяхова вырашана А. Кішчанкам у яго габелене «Музыка» для новага будынка музычнага вучылішча ў Мінску. Баючыся паўтарацца, маладыя майстры імкнуліся стварыць габелен арыгінальны.

Вобразная структура манументальнага тэкстыльнага пано даволі ўскладнёная, глядач спасцігае думку і сутнасць твора толькі ў працэсе ўважлівага «прачытання» яго. Выкарыстоўваючы пэўныя метафары, алегорыі, аўтары імкнуліся «уклучыць» гледача ў працэсе суперажывання, прымусіць яго думаць, удзельнічаць у самім творчым працэсе.

Разважаючы над тым, што такое музыка, якія яе вытокі, як яна нараджаецца, мастакі паранілі стварыць твор пэўны, узвышаны, прачула-эмацыяналь-

ны і ў той жа час — філасофскі, абгульваючы. Круг у ніжняй частцы габелена — важны пластычны і кампазіцыйны элемент, які «трымае» ўсю кампазіцыю — увасабляе сабой адначасова і зямную сферу, і зямное свяціла, чые жыватворныя праменні заліваюць святлом сусвет. Першыя гукі прыроды, якая абуджаецца да жыцця, пошпав травы, ледзь чутныя ўсплёскі крылаў стракацы, стракатанне конікаў зліваюцца ў адзіны магутны і радасны гукавы акорд, перакладзены мастакамі на мову колерна-пластычных форм. З гэтага мажорнага колерава-светлага патоку павольна і ўрачыста вырастаюць тры алегарычныя жаночыя фігуры — тры музы. Цэнтральная, з жалейкай у руках, заклікана ўвасабляць сабою народную музыку, дзве іншыя — адна з арфай, другая з электраарганам — музыку класічную і музыку сучасную.

Увесь габелен пабудаваны на дынамічных вертыкальных лініях. Такое вырашэнне пластычнай структуры было абумоўлена пэкалькімі задачамі: яно павінна было звязаць габелен з архітэктурай інтэр'ера, з вертыкальным рытмам яго калон, выклікаць у гледача асацыяцыі з арганам, што садзейнічала б трансфармацыі глядзельнага вобраза ў ідэю музыкі. Надзвычай рухомая колерава-пластычная структура габелена: імклівыя патакі серабрыста-блакітнага, сіняга, жоўтага, чырвомага, карычневага колераў, пластычныя элементы, якія «перацякаюць» адзін у адзін, міжволі прымусіваюць успомніць пра такі від мастацтва, як «колерамузыка».

Трэба аднак адзначыць, што некаторая перанасмычанасць габелена колерава-пластычнымі элементамі парушае яго цэ-

ласнасць, агульнае манументальнае гучанне, выклікае ў гледача пачуццё мітуслівасці. Трэба, бадай, сказаць і яшчэ пра адзін, на наш погляд, немалаважны недахоп работы мастакоў. Хацелася б пажадаць маладым аўтарам, каб далейшая іх работа над габеленам (а яна, несумненна, павінна працягвацца, бо дэбют іх у гэтай галіне аказаўся, безумоўна, паспяховым і шматбагатым) не абмяжоўвалася стварэннем кардону, выкананага паводле законаў манументальнага жывапісу і затым добрасумленна, без малейшых адхіленняў узноўленага майстрыцамі-ткачыхамі. Мастакам трэба было б больш увагі аддаць вывучэнню спецыфікі габелена, багацейшых і пакуль «шчыце да капына» вычарпаных магчымасцей гэтай тэхнікі. Гэта дазволіла б максімальна выявіць і пківа «абыграць» важнейшыя асаблівасці габелена, якія адрозніваюць яго ад іншых відаў манументальна-дэкаратыўнага мастацтва. — павышаную экспрэсію і спецыфічную прыгажосць яго фактуры.

Габелен заняў сваё месца ў інтэр'еры. Але работа па рэканструкцыі фае працягваецца. Сцяна, на якой умацаваны габелен, будзе абліцавана светлымі драўлянымі панелямі. Высакародныя адценні тэкстуры дрэва дапамогуць выявіць і падкрэсліць мяккасць і цеплыню тэкстылю. Змяняць свой колер чорныя калоны, іншым стане малюнак і колер паркетнай падлогі, інакш будзе «эрэжысравана» сістэма асвятлення. Хочацца спадзявацца, што калі ўсё гэта будзе зроблена, кожны элемент інтэр'ера, у тым ліку і новы габелен, зойме сваё месца ў архітэктурным асяроддзі, стане неад'емнай часткай адзінага цэлага.

В. КАВАЛЕНКА.

Як вядома, у маі 1973 года ў Савецкім Саюзе ўступіла ў сілу Сусветная (Жэнеўская) канвенцыя аб аўтарскім праве. З гэтага часу наша дзяржава ахоўвае правы зарубешных пісьменнікаў, вучоных, кампазітараў, мастакоў на тых умовах, якія існуюць у адносінах да савецкіх аўтараў у нас. Ажыццяўляць усе гэтыя задачы ўскладзена на створанне ў сувязі з далучэннем нашай краіны да Сусветнай канвенцыі Усесаюзнае агенства па аўтарскім правах (УААП) і яго аддзялення ў саюзных рэспубліках. Аб мэтах і задачах УААП падрабязна расказвалася ў нашай газеце ў жніўні 1974 года.

Мінула звыш двух гадоў з дня стварэння Беларускага аддзялення УААП. Карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва» напросіў начальніка гэтага аддзялення Васіля Аляксандравіча Хорсуна адказаць на пытанні, звязаныя з дзейнасцю гэтай арганізацыі.

— Як развіваецца культурны абмен паміж нашай краінай і іншымі дзяржавамі свету?

Прыемна адзначыць, што наша сацыялістычная краіна па маштабах і геаграфіі культурнага абмену з многімі дзяржавамі планеты займае выдучае месца ў свеце. Гэта і зразумела. Мы заўжды з адкрытым сэрцам і чыстымі думкамі імкнуліся і імкнемся да самага гуманнага, чалавечага і высакароднага — да міру, сацыяльнага прагрэсу, духоўнага ўзаемаўзабагачэння паміж народамі.

Гэта наша высакароднае імкненне набывае асаблівае значэнне пасля Хельсінскай нарады па бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе, у заключным акце якой падкрэслена важнасць і надалей праяўляць пастаянны клопат аб поўным і эфектыўным прымяненні міжнародных пагадненняў і канвенцый аб аўтарскім праве і распаўсюджванні культурных каштоўнасцей паміж народамі нашай шматлікай планеты. У Справаздачным дакладзе на XXV з'ездзе нашай партыі таварыш Леанід Ільіч Брэжнеў, маючы на ўвазе матэрыялізацыю разрадкаў, адзначаў, што аздараўленне міжнароднага клімату стварыла спрыяльную атмасферу для ажыццяўлення эканамічнага, навукова-тэхнічнага і культурнага супрацоўніцтва.

Пасля Хельсінскай нарады абмен духоўнымі каштоўнасцямі паміж нашай краінай і многімі дзяржавамі свету значна ўзрос. Хаця наша агенства — арганізацыя даволі маладая, але ўжо мае пэўны вопыт па наладжванню кантактаў і падпісанню кантрактаў з многімі зарубешнымі фірмамі і выдавецкімі арганізацыямі.

За час свайго існавання агенства заключыла з выдавецтвамі многіх краін каля дзесяці тысяч дагавораў на выданне твораў савецкіх і зарубешных аўтараў, актыўна супрацоўнічае больш чым з шасцюстамі замежнымі партнёрамі-выдавецтвамі, музычнымі і тэатральнымі агенствамі, аўтарска-прававымі арганізацыямі.

У нас устанавіліся добрыя, творчыя кантакты па абмену духоўнымі каштоўнасцямі з сацыялістычнымі краінамі — Польшчай, Балгарыяй, Чэхаславакіяй, Венгрыяй, ГДР. Няглыба складваюцца партнёрскае ўзаемаадносіны і з шэрагам капіталістычных краін — Амерыкай, Японіяй, ФРГ і іншымі дзяржавамі. Амерыканцам, напрыклад, мы ўступілі правы на выданне трыццацітомніка Вялікай Савецкай Энцыклапедыі, шэрагу твораў навуковай фантастыкі. Выдае іх буйнейшая карпарацыя ЗША «Макмілан». З буйнейшым афінскім выдавецтвам «Янікас» падпісаны кантракт на выданне той жа Вялікай Савецкай Энцыклапедыі на грэчаскай мове, а таксама нашай шматтомнай Дзіцячай Энцыклапедыі. Іспанскія выдавецтвы «Планета», «Маркомба» і іншыя атрымалі правы на выданне шэрагу кніг савецкіх аўтараў навукова-тэхнічнай тэматыкі.

Словам, працэс разрадкаў міжнароднай напружанасці стварае спрыяльныя ўмовы для абмену духоўнымі каштоўнасцямі, якія маюць у сваім арсенале наша краіна і многія дзяржавы свету.

— Вядома, што творы беларускіх аўтараў карыстаюцца шырокім попытам у чытачоў шмат якіх зарубешных краін. Хацелася б больш канкрэтна ведаць, якія творы нашых аўтараў выданы ў апошні час за мяжой і як наогул склад-

ваюцца ў гэтым плане адносіны з зарубешнымі партнёрамі?

— Я сказаў бы — вельмі спрыяльна. Гаворачы пра беларускую літаратуру, навуку, мастацтва, хочацца падкрэсліць, што яны маюць у сваім багажы многа высокамастацкіх, высокадзейных твораў, глыбокіх навуковых распрацовак, якія могуць дастойна прадстаўляць за рубяжом культурнае жыццё нашай рэспублікі. З канвеера выдавецтваў рэспублікі штогодна сыходзіць звыш трох тысяч назваў кніг грамадска-палітычнай, мемуарнай, музычнай літаратуры, у тым ліку звыш двухсот твораў — мастацкай.

Нам прыемна адзначыць, што творы беларускіх аўтараў карыстаюцца шырокім попытам у зарубешнага чытача. Сёння заказы на іх паступаюць з многіх краін, і патэнцыяльная цікавасць, асабліва да твораў мастацкай літаратуры, прыкметна ўзрастае. У арбіце навуковых і культурных сувязей беларускіх аўтараў знаходзіцца каля васьмідзясяці краін планеты.

шэраг іншых твораў беларускіх празаікаў і паэтаў, публіцыстаў, вучоных.

Сярод беларускіх аўтараў, якія маюць найбольш часты «выхад» за рубеш, — Максім Танк, Іван Шамякін, Кандрат Крапіва, Іван Мележ, Васіль Быкаў, Аляксей Адамовіч, Янка Брыль, Андрэй Макаёнак, Іван Пташнікаў.

— На міжнароднай магістралі духоўнага абмену рух ідзе ў двух напрамках — за мяжой і ў нашу краіну. Калі ласка, некалькі слоў аб выданні ў нашай рэспубліцы твораў зарубешных аўтараў.

— Наша агенства і яго органы ў саюзных рэспубліках выконваюць пэўныя функцыі пры заключэнні дагавораў на выкарыстанне ў краіне твораў зарубешных аўтараў. Падтрымліваючы пастаянныя кантакты з зарубешнымі фірмамі, выдавецтвамі, аўтарска-прававымі арганізацыямі мы імкнемся найбольш поўна інфармаваць нашых чытачоў з цікавымі каштоўнымі навінкамі зарубешных аў-

і перыядычных выданнях таксама выйшлі і будуць апублікаваны кнігі аўтараў зарубешных краін.

— Нашым чытачам цікава ведаць, якім чынам інфармуецца зарубешныя фірмы, выдавецкія арганізацыі аб выхадзе твораў савецкіх аўтараў?

— У цэнтральным апарате агенства ёсць спецыяльная служба, якія канкрэтна займаюцца пытаннямі прапаганды і рэкламы твораў савецкіх аўтараў за рубяжом. Гэта перш за ўсё аддзел вывучэння міжнароднага кніжнага рынку, аддзел інфармацыі і рэкламы твораў савецкіх аўтараў за мяжой. Словам, УААП — не толькі аўтарска-прававая арганізацыя, але і своеасаблівы інфармацыйны цэнтр. Амаль з першых дзён свайго існавання агенства выдае на рускай, англійскай, нямецкай, французскай і іншых мовах багата ілюстраваны інфармацыйны «Бюлетэнь УААП», які знаёміць нашых контрагентаў за рубяжом аб усім новым і цікавым, што ёсць у арсенале духоўных каштоўнасцей нашай краіны. Для задавальнення запатрабаванняў зарубешных фірм агенства выпускае дзесяткі іншых рэкламна-прапагандыскай матэрыялаў — анітаваныя даведнікі-каталогі, экспрэс-лістоўкі, буклеты, праспекты, плакаты...

Варта таксама падкрэсліць, што ў шэрагу краін — Балгарыі, ГДР, Чэхаславакіі, Польшы, ЗША і г. д. — створаны пастаянныя прадстаўніцтвы агенства, абавязак якіх сістэматычна займацца пытаннямі абмену духоўнымі каштоўнасцямі.

Сёлета Беларускае рэспубліканскае аддзяленне агенства мяркуе выпусціць свой першы нумар ілюстраванага бюлетэня-каталога на некалькіх замежных мовах аб навінках нашай нацыянальнай літаратуры, навукі, мастацтва, які будзе адрасаваны зарубешным фірмам, выдавецтвам і аўтарска-прававым арганізацыям.

— Аб'ём работы Беларускага аддзялення УААП, калі меркаваць па выніках культурнага абмену, даволі значны. Хацелася б ведаць, якія функцыі, акрамя тых, пра якія вы расказвалі, выконвае рэспубліканскае аддзяленне УААП?

— Функцыя даволі многа. Мы іх звычайна называем не функцыямі, а нашымі складанымі задачамі. Па-першае — аўтарскае права. У гэтым плане ў нас ёсць яшчэ шмат нявырашаных пытанняў. Як сведчаць факты, у некаторых выдавецтвах, у перыядычных выданнях, часам груба парушаюцца правы таго або іншага аўтара пры публікацыі яго твора. Бываюць выпадкі, калі без дазволу аўтара яго раман, апавесць, зборнік апавяданняў або навуковая распрацоўка выдаюцца на мовах народаў нашай краіны. Цяпер, пасля ўступлення нашай краіны ў Сусветную канвенцыю аб аўтарскім праве, кожнае выдавецтва павінна атрымаць дазвол аўтара на публікацыю яго твора, заключыць з ім дагавор з улікам выплаты матэрыяльнага заахвочвання. Але, на жаль, гэтыя правыя нормы часам парушаюцца. На ахове праў аўтара і закліканы стаяць спецыяльныя службы Беларускага аддзялення цэнтральнага апарату УААП.

У супрацоўніках нашага аддзялення шмат іншых задач і абавязкаў. Мы праводзім даволі складаныя аперацыі па пералічэнню сродкаў у літаратурны, музычны і журналісцкі фонды краіны, выплаце аўтарскага ганарару. Да гэтага трэба дадаць правядзенне такіх важных мерапрыемстваў, як пасрэднае ўключэнні дагавораў паміж беларускімі аўтарамі і зарубешнымі фірмамі, выдавецтвамі рэспублікі і замежнымі аўтарамі, пастаянная работа з нашымі контрагентамі...

Падводзячы вынікі нашай гаворкі, мне хацелася б падкрэсліць, што ў сувязі з уступленнем СССР у Сусветную канвенцыю аб аўтарскім праве мы набылі трывалую прававую і эканамічную аснову для культурных кантактаў і абменаў з многімі краінамі планеты. І дадаць, што ў нашай багата развітай ва ўсіх культурных адносінах рэспубліцы ёсць што прапанаваць зарубешнаму чытачу, замежным аматарам нашых духоўных каштоўнасцей. Менавіта ў вырашэнні гэтых шматгранных праблем культурнага абмену паміж нашай рэспублікай і краінамі планеты бачыць сваю галоўную ролю Беларускае аддзяленне УААП.

ПАРАМЕТРЫ КУЛЬТУРНАГА АБМЭНУ

За два апошнія гады Беларускае рэспубліканскае аддзяленне агенства рэкамендавала для прапаганды і выдання за мяжой каля двухсот твораў нашых аўтараў, значная частка якіх была ўключана ў інфармацыйна-рэкламнае выданні агенства, прызначаныя для зарубешных фірм і выдавецкіх арганізацый. За гэты ж час за мяжой выданы і выдаюцца згодна заключаным дагаворам звыш ста твораў грамадска-палітычнай і мастацкай літаратуры, каля трыццаці кніг беларускіх вучоных і дзесяткі артыкулаў па розных праблемах навукі. Гэта — лепшыя нашы раманы, апавесці, п'есы, зборнікі апавяданняў і паэзіі, навуковыя распрацоўкі.

Творчасць таленавітага пісьменніка Васіля Быкава добра вядома як савецкім, так і многім зарубешным чытачам нашай літаратуры. За мяжой ужо выданы некалькі кніг пісьменніка.

Здаецца, не так даўно з Васілём Быкавым быў падпісаны дагавор на выданне яго двухтомніка ў Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы, у які ўвайшлі амаль усе яго творы, а нядаўна мы атрымалі ўжо аўтарскія экзэмпляры яго кніг на нямецкай мове.

Дарэчы, у Беларускае аддзяленне агенства даволі часта прыходзіць пасылкі з творами беларускіх аўтараў, выданыя за рубяжом. Не так даўно мы атрымалі аўтарскія экзэмпляры кнігі Максіма Танка «Глыток вады», выданай у Чэхаславакіі, раман Івана Шамякіна «Сэрца на далоні», які выпускаў адно з пражскіх выдавецтваў, а таксама яго апавесць «Шлюбная ноч», апублікаваную ў балгарскім выдавецтве «Народна культура».

У шэрагу краін асобнымі кніжкамі і ў зборніках выходзілі і рыхтуюцца да друку творы Івана Чыгрынава, Анатоля Вяцінскага, Івана Пташнікава, Барыса Сачанкі, Генадзя Бураўкіна, Уладзіміра Караткевіча, Анатоля Кудраўца, Рыгора Барадуліна і многіх іншых беларускіх аўтараў старэйшага і малодшага пакаленняў.

Зараз у Польшчы рыхтуюцца да выдання зборнік выбранных вершаў Максіма Танка, а таксама кніга паэзіі 24 беларускіх паэтаў. Такі ж паэтычны зборнік будзе выданы ў Чэхаславакіі, а ў Балгарыі — зборнік беларускай прозы, згодна апавяданняў Я. Брыля «Вітражы». Згодна заключаным дагаворам, сёлета ў замежных выдавецтвах як сацыялістычных, так і капіталістычных краін выйдзе

твораў, а пры выбары імі таго або іншага твора для публікацыі агенства выступае ў якасці пасрэднага пры заключэнні дагавора з замежным партнёрам.

Нядаўна мне давялося пабываць у складзе дэлегацыі нашага агенства ў Чэхаславакіі. Мы вялі карысны дыялог з кіраўнікамі многіх творчых арганізацый і саюзаў брацкай краіны. Нам было прыемна ўсведамляць, што тут праяўляюць гарачую цікавасць да твораў літаратуры, мастацтва, навукі савецкіх аўтараў, у тым ліку беларускіх пісьменнікаў, кампазітараў, драматургаў, мастакоў. Такую ж цікавасць да навінак чэхаславацкай літаратуры мае, вядома, і наш чытач.

Прыгадваюцца жывая, дзелавая размова з нашымі калегамі ў Славацкім літаратурным агенстве (ЛІТА). З дырэктарам гэтага агенства Ладзіславам Лукінарам, які няглыба ведае беларускую літаратуру, дамовіліся аб пастаянным і аператыўным абмене паміж нашымі арганізацыямі самай шырокай інфармацыяй пра ўсё тое новае, цікавае і актуальнае, што будзе з'яўляцца ў літаратуры дзвюх брацкіх краін. Гэта дасць магчымасць выдаўцам Славакіі і Беларусі своечасова знаёміцца з навінкамі літаратуры, адбіраць лепшыя творы аўтараў для іх публікацыі.

— Што канкрэтна выдана ў рэспубліцы ў перакладзе з замежных на беларускую мову?

У адпаведнасці з заключанымі дагаворамі ў выдавецтве «Мастацкая літаратура», напрыклад, выйшлі зборнікі вершаў балгарскага паэта А. Германова «Касцёр на вяршыні», польскіх пісьменнікаў М. Канановіча «Імёны любові», Я. Гушчы «Пан Грышчын і іншыя». Сёлета ў гэтым жа выдавецтве выйдучы кнігі польскіх аўтараў Я. Івашкевіча, Т. Хрусьцялеўскага.

Аматарам літаратуры вядома імя калумбійскага пісьменніка Габрыэля Гарсія Маркеса. Яго раман «Восень патрыярха» — яркая сатыра на крывавы рэжым, на розныя адценні фашызму, які знаходзіць прытулак і падтрымку ў багачоўшмат якіх лаціна-амерыканскіх краін. Агенствам набыты правы на публікацыю гэтага твора ў часопісе «Неман». У выдавецтве «Мастацкая літаратура» плануецца апублікаваць на беларускай мове раманы «Прысуджэнне прэміі» Гюнтэра дэ Бройна з ГДР і «Вялікая вада» чэхаславацкага пісьменніка Багумілы Негейлы. У некаторых іншых выдавецтвах

Масціты тэатральны крытык Мацей Бізуноў ілюхнуўся на сваё любімае месца ў шостым радзе партэра, пачапіў вялізныя цёмныя акулеры і ўткнуўся носам у праграмку спектакля. Сёння была прэм'ера і мясцовы штотыднёвік «За рампаі і ў рамцы» папрасіў Мацея даць некалькі радкоў у нумар адразу пасля спектакля.

— Ваша думка будзе першай, якая дойдзе да чытачоў! — разліваўся па тэлефоне загадчык тэатральнага аддзела

розы падыход!.. Калі Тацяна Сяргеева — значыць, новы ўзлёт ярскага таленту. Калі Любоў Ветрава — значыць, новыя знаходкі ў бессмяротным вобразе, калі Наташа Савіна, то тут трэба крытычная адмажка: што ні кажы, дэбютантка. І каму як не Мацею Бізунову ўказаць ёй на значны недахопы ў раскрыцці ролі... «Адвой маладосцю і першароднай

была магчымасць, Бізуноў пакінуў бы тэатр, не дагледзеўшы апошняй дзеі. Навошта гэта ўжо было зараз, калі ён ужо ведаў, хто іграе Джульету. «...Цудоўнае з'яўленне Джульеты, якой суджана зачараваць усіх ва ўсе часы...» — радкі беглі ў сказ і... ў палове дванацатай Бізуноў прадыхнуў свой артыкул Алесю Мастакоу.

Марат БАСКІН

Рамэа, сусед Бізунова

штотыднёвіка Алесь Мастакоў. — Толькі для вас мы захоўваем даве калонкі свабоднага месца ў заўтрашнім выпуску штотыднёвіка! Вельмі чакаем! Гэта ад імя рэдактара і чытачоў!

Мацей буркнуў у адказ нешта незразумелае, але гэта азначала што ён згодзен.

І вось зараз, за некалькі хвілін да пачатку спектакля, Бізуноў гартаў праграмку і ўсё ад працэнтнага радкама ў галаву Мацея нараджаўся будучы артыкул.

— Эге, Рамэа выконвае Сядых!.. Добры артыст... Яго хваляць усе крытыкі... І, канечне, я не магу быць убаку... «Цудоўны талент Г. Сядых прыдаў палкаму каханню Рамэа паэтычнае патхненне. Хіба знойдзецца на свеце Джульета, якая б не пакахала гэткага Рамэа... Дарэчы, хто іграе Джульету? Напісаны тры артысткі... І не падкрэслена, якая з іх занята ў гэтым спектаклі? — Бізуноў нервова пакамячыў краёк праграмы.

— Напісаны тры артысткі... І не падкрэслена, якая з іх занята ў гэтым спектаклі? — Бізуноў нервова пакамячыў краёк праграмы. — І калі пачнецца дзея, не пазнаеш дзе хто, загрыміруюць так, што маці родная не прызнае!.. Меркуцыя іграе Д. Сямёнаў, Тыбальта — Г. Лабушкін... А Джульету хто?.. Гэта ж галоўная роля!.. Яе ж не абясці ў рэцэнзіі... Альбо Т. Сяргеева, альбо І. Ветрава, альбо Н. Савіна? Гэта ж зусім

прывабнасцю Джульету не сыграць...», альбо «Савіна імкнецца дацягнуцца да не падуладных ёй вяршынь і бы той альпініст-небарака трапляе ў снежную лавіну пэкспіраўскага таленту...». Але хто з іх сёння іграе? хто?.. Мацей адарваў позірк ад праграмы і зірнуў па баках: побач з ім сядзеў Алесь Мастакоў.

— Вечар добры, Мацей Яўменавіч! Бачу, што вы ўвесь у думках. І не рашыўся патурбаваць.

— Для вас стараюся, Алесь! Для вас! — Бізуноў направиў акулеры. — Мо вы ведаеце, хто сёння іграе Джульету? А то ў праграмах не падкрэслілі.

— Зараз спектакль пачнецца — пазнаем, — утэўнена сказаў Мастакоў. — Не першы дзень, як кажучы, у жаніхах ходзім! «Ей павінен пазнаць», — зазначыў супакоена сам сабе Бізуноў і, аблакаціўшыся на спілку крэсла, аддаўся тэатральным успамінам. Спектакль пачаўся.

— Мацей Яўменавіч, Джульету іграе Сяргеева... І як іграе! — Мастакоў з асалодай правёў па сваёй кудлатай рыжай барадзе.

— Я гэта ўжо бачу, — з лютатай працадзіў Бізуноў: артыкул прасіўся на паперу і каб

— Дзякуй! Чытайце ў заўтрашнім нумары! — прабасіў Алесь.

І супакоены Бізуноў заснуў. Сон быў вельмі прыемны: яму спалося Джульета, а Рамэа (што за цуд), быў ён сам — Мацей Бізуноў.

Прачнуўся Мацей ад тэлефоннага званка.

— Алё, Бізуноў слухае.

— Гэта я — Алесь. Наконт вашага артыкула. Прабачце мне, але, я памыліўся наконт выканаўцы ролі Джульеты. Яе іграла Наташа Савіна.

— Што?! — Бізуноў аж падскочыў на ложку.

— Нічога сур'ёзнага, — паспешліва дадаў Алесь. — У артыкуле я сам змяніў прозвішча выканаўцы і ўсё: ад перамены прозвішча замест жа ё змяніцца. Хто не ведае вашай аб'ектыўнай думкі!.. Гэта проста цудоўна: ігра дэбютанткі спадабалася нашаму вядомаму крытыку!.. Бізуноў лешта прамамытаў, што на думку Алеся азначала згоду, і ў распачы наклаў трубку.

У гэты дзень усе віншавалі Наташу і са здзіўленнем адзначалі аб'ектыўнасць Бізунова.

Толькі Наташа ведала, што аб'ектыўнасць, — гэта вынік працы рыжабародага Рамэа, суседа Бізунова на шостаму радку партэра.

ЛЮТАЕ КАХАННЕ

Меней лаўраў, больш гаючых траў,
Заміж руж — няхай шышына вырасце.
З верша Станіслава Шушкевіча «Зварот да Музы».

Не люблю я ружу, лаўр, язмін...

Прэч іх з ніў, як пустазелле нейкае!

Хай расце грыбок пеніцылін:

Хоць ён — цвіль, ды мае водар лекавы.

Анатоль КУДЗЯН.

...Кожны раз, як дзіва з дзіў,
Раптам спыніць і расчуліць
Нейкіх птушчак «ціў-ціў».

П. МАРЦІНОВІЧ.

У віры крыклівых вуліц,
Нібы дзіва з творчых дзіў,
Чытачоў усіх расчуліць
Маё мілае «ціў-ціў».

Цёплым подыхам праталін

Спадзяванні адмакне
Мне «Прадвесне».
Геніяльна!..

Ці здаецца гэта мне!..

Уладзімір МАЗГО.

Салавей РАЗБОЙНІК

РЭЦЭНЗІЯ

Удовін Сын ідзе па вуліцы, насустрэч шырока крокі робіць Дванаццацігаловы Змей. Спыніліся адзін супроць другога.

Змей. Што новага дзе чуў? Удовін Сын. Навіны ўсе ў газетах ды ў часопісах.

Змей. А ў мяне і асабістая прыемная навіна. Не так даўно выйшла мая новая кніжка вершаў і паэм. Рады падпісаць і табе адну. (Адчыняе партфель, вымае адтуль кнігу-пагліну).

Удовін Сын. Дзякую, Гарынавіч. Я сабе ўжо такую паспеў прыдбаць.

Змей. Чытаў хоць?

Удовін Сын. Вядома, чытаў.

Змей. Шчыра табе скажу: я гэтую кніжку дужа задаволены. Асобныя творы проста магутныя. Дык няхай бы ты пра гэтую маю кніжэчку рэцэнзію чыркануў. Я табе магу паказаць, у якім плане напісаў яе.

Удовін Сын. Я ж ужо напісаў рэцэнзію. Не чытаў хіба?

Змей (падскочыў). Ей-права, не чытаў. Дзе яна надрукавана? Пэўна, пранусціў. Усе стараюся перачытваць.

Удовін Сын. Вось у гэтым часопісе. (Аддае Змею часопіс).

Змей (узрадаваўся). У «Лукмор'і»! (Хуценька разгарнуў часопіс, знайшоў рэцэнзію, пачынае чытаць). Новая паэтычная кніжка Змея Дванаццаціга-

ловага надзвычай тоўстая — аб'ём яе амаль дваццаць друкаваных аркушаў. (Глядзіць на Удовінага Сына). Малайчына ты, Удовін! Правільна заўважыў: А што выдаюць кніжачкі, як шматчакі — што ў іх чытаць? (Чытае далей). Але бяда ў тым, што аўтар накрамзольна багата рознай духты. Графіманства, драбнатзм'е, гладкапіс — вось атрыбуты яго творчасці. (Здрыгануўся). На каго ты бочкі кобіш?

Удовін Сын. Крытыка павінна быць аб'ектыўнай, здаровай, справядлівай. А што ты пішаш не прамом, а сякерай, дык сакрэту няма.

Змей. У мяне ж дванаццаць галоў.

Удовін Сын. І што з таго?

Змей. Як што? Дзе ж ты на ўсе дванаццаць галоў — розуму набярэсся? А яшчэ табе скажу, што крытыка павінна быць сяброўскай, памяркоўнай, вычлівай. Крытыка павінна вучыць, падтрымліваць аўтара! А ты?

Удовін Сын. Што я?

Змей. Крытыквеш, як гавораць, з пляча. А так нельга абыходзіцца з аўтарам.

Удовін Сын. А пісаць з пляча можна?

Змей засунуў рукі ў кішэн, пайшоў і не развітаўся.

Літаратурны запіс Р. Яўсеева.

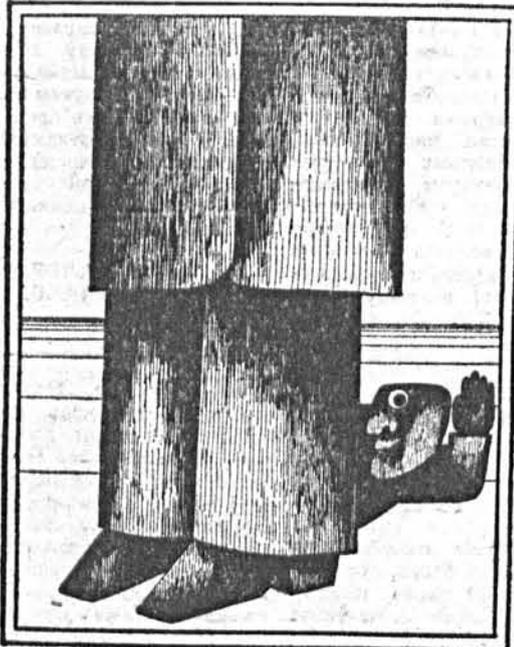
ВАЖКАСЦЬ

Аднойчы пісьменнік пісьменніку кажа:
— Цікава мне, браце, хто болей з нас важыць?
Другі адказаў лаканічна і проста:
— Я сто кілаграмаў, а ты — дзевяноста.

ТВОРЧЫ ПЛАН

- Што пішаш, сябрук, у апошні ты час?
- Чарговы раман, як заўжды, распачаў.
- А тэма?
- Пра нас і жыццё на зямлі.
- І ладны раман?
- На адны «Жыгулі».

Браты БАРОУКІ.

Без слоў...

Малюнк А. ЗІМЕНКІ.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856 АТ 01054

Адрас рэдацыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдацыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака санратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН,

Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ,

Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ,

Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,

Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара],

Уладзімір НЯФЁД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ,

Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК, Рыгор ШЫРМА.